

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 38.

Tisdagen den 31 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr talmannen föreslog, att kammaren skulle besluta att vid sammanträde nästkommande torsdag företaga val av dels tre deputerade att företräda kammaren vid den fest, varmed universitetet i Uppsala komme att den 15 och 16 september innevarande år högtidlighålla 450-årsminnet av sitt instiftande, dels ock tre suppleanter för dessa deputerade.

Detta förslag antogs.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Upplands-Väsby den 30 maj 1927.

Att riksdagsmannen *Per Henning Sjöblom*, Fågelbro, Värmdö, som vårdas å härvarande lasarett, på grund av sjukdom är oförmögen att bevista riksdagens sammanträden under omkring en vecka, intygas

Väsby som ovan.

N. Wessén,
leg. läk.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 30, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt nordiska museets personal;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 39, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 218, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 265, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1927—1928 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 245, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för elektrifiering av viss gatubelysning i Karlskrona; samt

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1927—1928 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 146—152.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning till sekreterare och vaktmästare hos sammansatta stats- och andra lagutskottet för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 111.

Vad utskottet i detta memorial hemställt bifölls.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 53 och 54 samt bankoutskottets utlåtande nr 59.

Föredrogos bankoutskottets memorial:

nr 60, angående ersättning åt sakkunnigt biträde, anlitat av bankoutskottet vid handläggning av visst ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

nr 61, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 52 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls, för så vitt den angick första kammaren.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 82—87.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 88, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt, för så vitt det angick första kammaren.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att bevillningsutskottets betänkande nr 55 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt m. m. ävensom i ämnet väckta motioner skall på morgodagens föredragningslista uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 151.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.*

Genom en den 24 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 182, vilken hänvisats till lagutskott och för behandling överlämnats till andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom;

2) lag om ändrad lydelse av 10 § i lagen den 14 juni 1907 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom;

3) lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne ävensom angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i samma lag; samt

4) lag om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft tjugua tta i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 291 och 292, av herr *Sandén* m. fl.,

nr 296, av greve *Lagerbjelke*,

nr 297, av herr *Alexander Nilsson*,

nr 298, av herrar *Georg Dahl* och *Valfrid Eriksson*,

nr 301 och 305, av herr *Lindhagen*,

nr 302—304, 306, 312 och 313, av herr *Lindhagen* m. fl., samt

nr 307—310 och 314, av herrar *Lindhagen* och *Luterkort*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 396 och 397, av herr *Johansson* i Uppmälby m. fl.,

nr 424, av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Nilsson* i Hörby,

nr 425, av herr *Herou* m. fl.,

nr 429, av herr *Nilsson* i Tånga,

nr 431, av herrar *Ros* och *Eriksson* i Västbro,

nr 432, av herr *Anderson* i Storegården m. fl.,

nr 434, av herr *Pettersson* i Hällbacken m. fl.,

nr 436, av herrar *Hage* och *Vennerström*, ävensom

nr 438, av herrar *Svensson* i Grönvik och *Johanson* i Hallagården.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade ifrågavarande proposition med tillhörande motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet införda förslag till

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

1) lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;

2) lag om ändrad lydelse av 10 § i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 22) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom;

3) lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand; samt

4) lag om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom;

B) att motionerna I: 291, 292, 296, 297, 298, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 312, 313 och 314 samt II: 396, 397, 424, 425, 429, 431, 432, 434, 436 och 438, i den mån desamma icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Westman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av detta betänkande hemställs,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis, att punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig i följande ordning: 1, 3, 2 och 4,

att de under 1 och 3 upptagna lagförslagen föredragas paragrafvis och, där så erfordras, styckevis,

att vid det under 1 upptagna lagförslaget promulgationsstadgandet, ingress och rubrik föredragas sist,

att vid det under 3 upptagna lagförslaget först föredrages ingressen i vad den avser a) lagens geografiska giltighetsområde, b) arealgränserna för det arrenderade området, och c) bestämningen av de jordägare, som böra inbegripas under lagen; därefter de särskilda paragraferna samt sist promulgationsstadgandena, återstående delar av ingressen och rubrik,

att vid behandlingen av 7 § i lagförslaget under 1, vilken paragraf föredrages först, överläggningen må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A föredrages,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres,

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Det under 1 upptagna förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

2 kap.

7 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Aligger arrendatorn att till jordägaren eller annan utgöra dagsverken eller annat bestämt arbete, och är ej ersättningen härför i avtalet så bestämd att den uppgår till det pris, som vid arbetets utförande är under jämförliga förhållanden i orten gängse, vare jordägaren, där detta pris efter avtalets ingående ökats, pliktig att till arrendatorn utgiva, utöver vad för arbetet må hava betingats, särskild ersättning motsvarande ökningen. Undandrager sig jordägaren att tillhandahålla arrendatorn arbete, som denne enligt avtalet är skyldig utgöra, njute arrendatorn skäligt skadestånd. Förbehåll, som strider mot vad i detta stycke stadgats, vare utan verkan.

Skola för fastigheten utgöras dagsverken och är ej i avtalet bestämt, huru dessa skola fördelas å särskilda tider av året, skall hela antalet dagsverken på årets veckor i den mån det kan ske jämnt fördelas. För varje arrendeår eller, där avtalet innehåller föreskrift om utgörande av visst antal dagsverken under viss tid av året, för varje sådan tid bör jordägaren i god tid förut lämna arrendatorn uppgift å de dagar, då han har att utgöra dagsverken. Ej vare, ändå att avtalet annorlunda bestämmer, arrendatorn pliktig att för arbetets utförande inställa sig förr än å andra dagen efter det dylik uppgift meddelats honom. Arbetet må ej, ändå att annorlunda är avtalat, så utkrävas, att arrendatorn hindras att behörigen sköta sitt jordbruk; dock utgöre vad nu sagts ej hinder för utkrävande av jordbruksdagsverken enligt den fördelning, som genom avtalet blivit bestämd.

Ej må i avtalet stadgas förbehåll om skyldighet för arrendatorn att på tillsägelse utgöra till jordägaren eller annan tjänstbarhet utöver fastställt antal dagsverken eller annat bestämt arbete; ej heller förbud för arrendatorn att utföra arbete åt annan än jordägaren. Har dylikt förbehåll eller förbud skett, vare det utan verkan.

Vad i första och tredje styckena stadgas har ej avseende å skjutsning, vedhuggning eller därmed jämförlig tjänstbarhet, där den är av ringa betydelse.

I fråga om upplåtelse, som sker från ecklesiastikt boställe, äga bestämmelserna i denna paragraf ej tillämpning.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits

1) av herrar *Linder, Magnusson* i Kalmar, *Andersson* i Rasjön och *Johansson* i Uppmälby, vilka ansett, att 7 § bort tillstyrkas i den av Kungl. Maj:ts föreslagna lydelsen;

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.*

(Forts.)

(i utskottets förslag:)

Undandrager sig jordägaren att tillhandahålla arrendatorn arbete, som denne enligt avtalet är skyldig utgöra, eller annat för arrendatorn lika förmanligt arbete, njute arrendatorn skäligt skadestånd. Förbehåll, som strider mot vad sålunda stadgats, vare utan verkan.

Ej må i avtalet stadgas förbehåll om skyldighet för arrendatorn att till jordägaren eller annan på tillsägelse utgöra tjänstbarhet utöver fastställt antal dagsverken eller annat bestämt arbete; ej heller förbud för arrendatorn att utföra arbete åt annan än jordägaren. Har dylikt förbehåll eller förbud skett, vare det utan verkan.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

(Forts.)

2) av herrar *Lindhagen*, *Sjöblom* och *Hage*, som hemställt, att 7 § måtte er-
hålla följande lydelse:

Lega skall utsättas i penningar eller naturaalster och vara till beloppet be-
stämd.

Inträffar i orten allmän svårare missväxt, njute arrendatorn skäligen nedsätt-
ning i legan. Kunna parterna ej enas om nedsättningens storlek bestämmes
den av skiljemän, såsom i 2 kap. 8 § i denna lag sägs.

I fråga om — — — — — ej tillämpning.

Herr *Lindhagen*: Vid denna paragraf skulle generaldebatt få äga rum.
Det kommer jag emellertid för min del icke att i någon vidare mån inlåta
mig på. Den sociala jordfrågan och vad därmed äger sammanhang är nämligen
ett av de s. k. gudsförgätna ämnena på riksdagens bord. Det har visat sig
också i pressen, att denna fråga ej ägnats den ringaste uppmärksamhet. Se-
dan utskottet avlämnat sitt vidlyftiga utlåtande med dess mängd av reserva-
tioner i en fråga, som har debatterats under en mansålder, har det inte, såvitt
jag vet, stått en enda ledare i en enda tidning eller ens ett mellanstick eller
någonting, som fäst uppmärksamheten på att detta är en viktig fråga. Det
beror naturligtvis på att den landsbygd det här gäller inte är representerad
i riksdagen och ännu mindre i de stora tidningarna i de tongivande städerna,
och därför lönar det sig inte att inlåta sig alltför mycket på denna sak.

Jag skall emellertid erinra, att vad som närmast ligger till grund för vårt
kommande beslut är, förutom en lång tidigare utveckling i den sociala jord-
frågan med debatter och lagstiftning, dels jordkommissionens förslag, dels
jordsakkunnigas förslag, dels slutligen propositionen. Mellan dessa förslag
föreliggande ganska bestämda skillnader, i all synnerhet mellan jordkommissio-
nens och jordsakkunnigas förslag. Jordkommissionen föreslog en enhetlig so-
cial arrendelag för hela riket, byggd på en förbättrad norrlandslag och fram-
trädande liksom den norrländska arrendelagen i form av en speciallag. Jord-
sakkunniga åter föreslog en för hela riket enhetlig social arrendelagstiftning,
byggd på en försämrad och underminerad norrlandslagstiftning och med möda
insprängd i den allmänna arrendelagen. Propositionen, som inte vågar ta ett
så stort språng som att rent av göra kål på norrlandslagstiftningen för de
delar av riket, där den gäller, förordar ett blandat system, nämligen en special-
lag för vissa delar av riket, byggd på en oförbättrad norrlandslag samt en i
allmänna arrendelagen med möda insprängd social arrendelag för det övriga
riket, byggd på en försämrad norrlandslagstiftning. Med tanke på att jord-
kommissionen i sin instruktion fick order att granska norrlandslagstiftning-
en och förbättra densamma och se till, i vad mån den kunde utsträckas till
det övriga riket, betyder detta ett sammanstörtande av långa tiders strävanden
för bl. a. en effektivare social arrendelagstiftning. De tre huvudanledningar-
na därtill har jag antecknat i en reservation, som återfinnes på sid. 120 och
som herrarna på lediga stunder under våra överläggningar kunna ta känne-
dom om.

Nu kan man säga, som det också ifrågasatts inom utskottet, att de, som
verkligen vilja vinna något med denna lagstiftning efter en så lång utveckling,
så lång erfarenhet och så långa undersökningar, borde yrka avslag på det
hela. Det vore visserligen ett hopplöst företag, men det skulle åtminstone vara
ett klart uttryck för det nu framlagda förslagets oeffterättlighet.

För min del har jag icke kunnat dela denna uppfattning. Man får ta den
lilla ruin, som nu bjudes utan principer och utan sammanhang och utan för-
hoppningar för arrendatorerna i de avseenden de haft rätt att vänta något, en
lagstiftning, splittrad åt alla möjliga håll, utan konsekvenser och med den
ena saken som krokben för den andra. Men vi få ta det i alla fall. Åtminstone

vill jag vara med om att rösta för denna grusade förhoppning, för att man sedan skall få tillfälle att börja om igen från början, obönhörligt, utan något andrum, för att slutligen komma fram måhända till ett förverkligande av jordkommissionens instruktion, given av en liberal regering.

Vid särskilda paragrafer blir jag i tillfälle att påpeka de grusade illusioner och de ofullkomligheter, som även i en ofullkomlig värld inte borde ha fått förekomma vid detta lagförslags slutliga behandling inför riksdagen nu i år efter en halv generations bemödanden, utredningar och strider. Jag vet ej, om det fullkomliga nedblickande på saken, som äger rum i pressen, vilken i oändlighet diskuterar varje annan sak, såsom malmavtalet o. s. v., betyder, att det inte finns någon möjlighet att i denna stadskulturens pressorgan uppbringa något intresse för dessa stora, för landets jordbruksutveckling under generationer avgörande frågor om s. k. oberoende jordbruk. Man kan ju möjligen säga, att den stora tystnaden betyder, att man inte vågar sig på det ömtåliga ämnet. Det är också mycket ömtåliga valfrågor, som ligga bakom, varför man kanske tycker, att det är bättre att tiga än illa tala. Därav kan också förklaras den liberala och frisinnade pressens fullständiga tystnad. Den socialdemokratiska pressens ådagalagda likgiltighet har jag däremot svårare att förstå, ehuru den visserligen icke är så borta från detta ämne som den liberala och frisinnade pressen. Högern har ju ingen anledning att klaga, den har fruktat något mera och har fått något mindre. Den står som den egentliga segraren och behöver inte bekymra sig över dessa klagovisor, som jag i sista ögonblicket från denna talarstol kommer med i det föreliggande ämnet.

Nu skola vi ju emellertid som sagt för formens skull diskutera och votera, hopplöst naturligtvis, om detaljerna. Då skall jag börja med att säga några ord om den fråga, som föreligger vid § 7, som nu först föredragits. Det gäller frågan, huruvida med arrendeavtal skall få förbindas arbetsavtal. Det är ju två mycket olika avtal. Vi måste ihågkomma, att det här gäller idkande av jordbruk och inte besittning av egna hemstomter; det gäller att få en upplåtelseform, som passar för ett jordbruks varaktiga, driftiga och tidsenliga skötsel. Ett arrendeavtal för jordbruksdrift måste sålunda ge ett varaktigt skydd åt jordbruket, det bör åtminstone se till att s. k. växtföljd kan äga rum under arrendetiden och inte, såsom det nu blivit alltmera vanligt i fråga om dessa arrenden, att det bara blir ettåriga upplåtelser. Det måste i all synnerhet vårda sig om att vid dessa perpetuella arrenden jordbrukaren får en varaktig stad, ett hem, som ej må honom frantagas. Arbetsavtalet å andra sidan är ett rörligt avtal, som bör följa med konjunkturerna och lönerna på arbetsmarknaden. Om man kombinerar dessa bägge saker, är det klart, att jordbruket inte får det varaktiga skydd det behöver av hänsyn till arbetsavtalet, och att det senare inte får den rörlighet det behöver av hänsyn till arrendeavtalet. Detta tycker jag är avgörande för att inte blanda ihop eld och vatten, likt och olik, utan låta var sak gå fram för sig.

Detta har också varit ett allmänt krav från arrendatorerna och deras föreningar. Denna opinion kommer emellertid inte fram, ty i propositionen se vi endast ämbetsverkens opinion såsom ett stort åskmoln överskugga frågan med sin vidlyftighet och sin omedgörlighet på de flesta aktuella punkter. Jag måste vid detta tillfälle, även om det blir till leda, upprepa vad jag tidigare ofta sagt, vilket ju inte är någon flyktig egen uppfattning utan uttryck för en fruktansvärd verklighet. Vi ha visserligen fått proportionella val till riksdagen. Men ett enda parti, nämligen det konservativa partiet, behärskar med suverän makt fortfarande en mängd områden i samhället och bl. a. den högre ämbetsmannakåren. Då författningen säger, att endast denna skall höras, så kan man ju förstå, vilken ensidig opinion, som på det sättet blir tongivande för de s. k. utredningarna. Nu vill jag gärna medge, att man i mycket satt

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

sig över den. Hela norrlandslagstiftningen och dess hittillsvarande tillämpning på södra och mellersta Sverige är i stort sett genomdriven mot opinionen från de högre ämbetsmyndigheterna. Men dessa författningars bristande effektivitet är i stort och smått väsentligen dessas verk. Därför har jag tillåtit mig att i denna reservation såsom en blänkare om en annan opinion, som också bort höras, foga uttalanden dels av två arrendatorskonferenser, en för norra och en för mellersta Sverige, dels av en deputation för arrendatorer från mellersta Sverige. Jag förmodar, att knappast någon har läst dem, men de stå där emellertid som ett givakt och en protest.

Jag återgår nu till frågan om avtalen. De organiserade arrendatorerna i synnerhet ha, som sagt, på senare tider med styrka framhållit kravet på en sådan åtskillnad. Man kan inte förklara detta nedstörtande av arrendetidens längd, som fått äga rum genom att jordbruk upplåtas till arrende på ett år, annat än därmed, att det är arbetsavtalens förknippande med arrendeavtalen, som kastar sin skugga över det hela och möjliggör, att något sådant kunnat gå för sig. Nu har det blivit arbetslöshetstider igen, och man kan förnimma från en del orter, att arrendatorer här och där finna det vara betryggande att ha rätt till arbete åtminstone någon avsevärd tid framåt i stället för att inte vara tillförsäkrade något arbete alls. En och annan kan därför vara benägen att resignera och underkasta sig detta omaka äktenskap mellan två till arten olika avtal. Men, som sagt, det är bara på ett och annat ställe. De organiserade vidhålla, att principens upprätthållande fortfarande är det riktiga och vilja därför inte ha avtalen sammankopplade.

Man får ock förstå, att möjligheten att få detta arbetes upplåtande är i varje särskilt fall beroende helt på jordägarens vilja, när han ingår avtal. Arbetslösheten minskas inte heller genom att just arrendatorer få sig tillförsäkrat arbete i sina kontrakt, ty det arbete, som måste utföras, skall i alla fall äga rum, och blir det inte den ena, så blir det den andra, som får arbetet. För övrigt sluta ju småbönderna i orterna, där sådana ännu finnas kvar, i avsevärd myckenhet särskilda avtal om arbete i skogarna, och det går bra för sig.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på att den allmänna opinionen. t. o. m. i riksdagen, anser det bästa vara, att dessa småarrenden för varaktiga upplåtelser så småningom utbytas mot äganderätt. När då dessa jordbrukare få äganderätt, upphör ju möjligheten att sammanbinda sättet för deras jordbruks bedrivande med arbetsavtal, utan då får man underkasta sig att sluta särskilda arbetsavtal med alla dessa sålunda frigjorda småarrendatorer. Man kan sålunda säga, att ett särskiljande redan nu av dessa två avtal bara är en förberedelse till det, vartill alla åtminstone påstå sig vilja komma.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till 7 § i den lydelse, som finnes i min, herr Sjöbloms och herr Hages reservation på sidan 122. Härvid bör också påpekas, vilket vi på de 22 timmars reservationstid, som vi fingo, inte hunno klarera, att om reservationen bifalles — det gör den ju inte, antar jag — påkallar detta strykningar av några ord även i 36 §. första stycket, i allmänna arrendelagen. Det jag nu yrkar bifall till är jordkommissionens förslag. Jag beklagar att min medreservant, herr Sjöblom, som är mycket intresserad av denna sak, på grund av sjukdom icke är tillstädes och kan hjälpa mig i min ensamma ställning.

Herr Linder: Herr talman! Jag är för min del i huvudsak ense med herr Lindhagen angående den principfråga, som nu föreligger, då det gäller 7 §. En sammankoppling av de två instituten lega och arbetsskyldighet tror jag icke är så vidare lycklig. Jag anser fastmera, att det skulle vara mera lämpligt

och förmånligt om man kunde hålla dem skilda åt. De skäl, som föreligga för en sådan ståndpunkt, ha mycket vidlyftigt på sin tid framhållits av jordkommissionen, och herr Lindhagen har i allmänna ordalag nyss berört dem. Då jag i alla fall tagit till orda vid denna paragraf, trots att jag principiellt skulle kunna vara ense med herr Lindhagen, har det skett därför att jag avgivit en särskild reservation på denna punkt, i vilken jag förklarar, att jag i denna del vill ansluta mig till Kungl. Maj:ts proposition. Anledningen varför jag detta gjort är, att jag inte kunnat bortse från att kombinationen av dessa två, lega och arbetsskyldighet, är så ytterst vanlig nu för tiden och att det anförts många synpunkter till förmån för en sådan kombination. De synpunkter, som anförts såväl till förmån för arrendatorn som också till förmån för jordägaren, äro bland andra, att på det lilla jordbruk, som arrendatorn sitter, räcker måhända inte avkastningen till att betala det arrende, som skall utgå. Det är därför ofta för en fattig man en fördel, att han får avbetala legan genom sitt arbete. Skulle man nu skilja dessa saker åt, skulle arrendatorn säkerligen alltid därför att hans jordbruk icke lämnar honom tillräcklig avkastning, bli tvungen att söka sig ut på annat håll för att få anställning och då, kan han, säger man, vid sådant förhållande lika väl erbjuda sitt arbete åt den jordägaren, av vilken han har arrenderat jorden. Vidare kan anordningen för jordägaren ha sina fördelar därutinnan, att jordägaren genom ett sådant avtal med arrendatorn kan tillförsäkra sig en ständig och pålitlig arbetskraft vid de tillfällen, då jordägaren finner lämpligt tillkalla honom. De synpunkter, som sålunda redan anförts av andra lagutskottet vid 1924 års riksdag, ha också i mycket stor utsträckning delats av de jordsakkunniga. Det anfördes på sin tid, att det finns en ganska stark och bestämd opinion ibland arrendatorerna, för att man icke skulle sammankoppla dessa två saker, arbetsskyldigheten och legan, och jag tror förvisso, att behov ibland föreligger att hålla dem åtskilda. Jag tror t. o. m., att dylikt behov föreligger i stor utsträckning, *men* jag tror också, att det är riktigt, som de jordsakkunniga säga, att denna motsättning har i viss mån avtrubbats därigenom att kristiden nu gått till ända, och att obenägenheten att förena dessa två saker med varandra numera inte är så alldeles enhällig.

Nu har också departementschefen ställt sig på den ståndpunkten, att man bör göra en kombination mellan de två, och jag kan såsom saken nu ligger för tillfället inte finna annat än att jag inte har någon anledning att fränfalla hans synpunkter på saken, nämligen att lagstiftaren under nu föreliggande förhållanden, då en kombination är så vanlig som den är, huvudsakligen bör ägna sig åt att här försöka inverka reglerande på avtalet. Detta har också departementschefen gjort, då han velat hålla arrendatorn om ryggen på det sättet, att arrendatorn i händelse av sjunkande konjunkturen icke skulle bli alltför hårt åtgångden därigenom, att han skulle komma att lämna ut sin arbetsprestation för en betalning, som skulle vara mycket lägre än man från början avtalat om. Detta har utskottet intet velat vara med om, utan utskottet har helt enkelt strukit hela detta stycke. Utskottet har gjort åtskilliga invändningar, såsom bland annat den, att denna reglering inom avtalet borde vara ömsesidig och inte bara få göras av arrendatorn utan även av jordägaren. Jag kan emellertid inte finna, att de skäl, utskottet till försvar för sin ståndpunkt anført, äro för mig fullständigt avgörande, om det också är åtskilligt, som vid första påseendet talar därför. Jag förmenar nämligen, att arrendatorn i alla fall har den svagare ställningen här, och att då det gäller en reglering, man med hänsyn till nämnda förhållande måste skydda honom, så att inte hans arbetskraft exploateras mot en ersättning, som ingalunda från början avsetts. Men på samma gång är det väl också tydligt, att avtalet eljest får gälla. Det tycks vara vad departementschefen utgår ifrån.

Jag skall inte vidare inlåta mig på denna fråga, utan med åberopande av

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

vad jag nu anfört ber jag att beträffande 7 § få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

(Forts.)

Herr Westman: Herr talman! Den förste ärade talaren framhöll mycket starkt i sitt anförande, att det lagförslag, som nu föreligger till behandling, inte motsvarade de förhoppningar, han under långa års arbete har hyst och omhuldat. Det kan ju hända, att detta lagförslag inte går så långt som han skulle ha önskat, men jag tror dock, att vi alla måste vara ense därom, att det innebär ett synnerligen betydelsefullt steg framåt på den sociala arrendelagstiftningens väg. Det innebär, att stora grupper av arrendatorer komma att åtnjuta ett ökat skydd gentemot jordägare, som äro dem övermäktiga, då de tillhöra bolagskategorien, eller som kunna anses benägna att låta jordbrukets intressen träda tillbaka för något annat ekonomiskt intresse.

Överhuvud taget kan man säga, att arrendatorerna i södra delen av Sverige, om detta lagförslag antages, komma att få en förbättring i sin ställning så stor som kan vara förenlig med en berättigad hänsyn till jordägarna uti dessa landsdelar. Man må nämligen komma ihåg, att särskilt i södra delarna av Sverige finns ett mycket stort antal jordägare, tillhörande de mindre jordägarnas klass, vilka ha sin jord utarrenderad. Det förhåller sig som bekant så, att de utarrenderade brukningsdelarnas antal i vårt land är i runt tal omkring 100,000, och av dessa tillhöra inemot 40 %, det vill säga 40,000 brukningsdelar sådana jordägare, av vilka envar äger en areal åkerjord på mindre än 100 hektar. Av dessa 40,000 små jordägare, som ha sin jord utarrenderad, finns det övervägande antalet i södra delarna av Sverige. Under sådana förhållanden måste man naturligtvis gå varsamt fram och inte för de södra delarna av landet nu införa en arrendelagstiftning, som skulle innebära, att en alltför tung börda lades på dessa små jordägars skuldror.

Jag tror, att om detta lagförslag antages, kommer det att i stort sett visa sig innebära en riktig avvägning mellan de motsatta intressen, som jag här har berört. För min del vågar jag icke förorda längre gående steg till arrendatorernas förmån än vad utskottet här föreslagit. Då jag intager den ståndpunkten, innebär det på intet vis, att jag underskattar den stora betydelsen av att vårt land äger en arrendatorsklass, som har de ekonomiska förutsättningar, vilka äro nödvändiga för att denna klass skall kunna utgöra ett sunt och livskraftigt element i vårt samhälle. Men man kan naturligtvis inte se allting endast från arrendatorernas synpunkt. Det visar sig för övrigt ofta, att om man vid en lagstiftning går för långt i sin önskan att hjälpa någon, medför det, att livets krafter slita sig loss från lagstiftningen och att utvecklingen kommer att gå i en linje, som lagstiftaren inte längre behärskar.

Jag har anledning att framhålla de fördelar för arrendatorerna, som förslaget medför, som en motvikt mot den pessimistiska skildring av dess sociala betydelse som den förste ärade talaren lämnade.

Jag övergår nu till 7 §. Om den framställdes samme ärade talare ett yrkande av den innebörd, att det skulle i lagen förbjudas att förena arbetsavtal och arrendeavtal. Den ståndpunkt, som den ärade talaren därvid intog, har ju blivit bemött av den talare, som hade ordet näst efter honom, och jag behöver med hänsyn till vad han anförde inte upptaga kammarens tid med att framhäva de synpunkter, vilka tala för den ståndpunkt, som både Kungl. Maj:t och utskottet intagit, och som innebär, att man skall få kombinera arrendeavtal och arbetsavtal.

Så långt är jag alltså ense med den siste ärade talaren. Men sedan skiljas våra vägar. Den siste ärade talaren förordade nämligen bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medan jag däremot ansluter mig till utskottets ståndpunkt. Skillnaden är den, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att en prisreglering skall

kunna äga rum för prestationerna i arbetsavtalet, under den förutsättning, att arbetspriserna på orten stiga, men icke under den förutsättningen, att arbetspriserna på orten falla. Således kan det bli prisreglering, men denna prisreglering kan endast ske till arrendatorns, icke till jordägarens förmån. Häri ligger naturligtvis principiellt sett en orättvisa, och praktiskt sett finns det mycket starka betänkligheter mot att ordna saken på det sättet. Jag tillät mig nyss erinra om att det är icke mindre än 40 % av de utarrenderade brukningsdelarna i vårt land, som ägas av små jordägare, av vilka var och en har mindre än 100 hektar åkerjord. Det är givet, att det är ur billighetssynpunkt mycket betänkligt om man föreskriver, att i fall utvecklingen på prismsmarknaden går i en för arrendatorn förmånlig riktning, så skall en sådan liten jordägare få betala det högre pris, som marknaden uppvisar, medan man däremot säger, att om priserna på arbetsmarknaden sjunka, så skall en prisreglering inte få äga rum till jordägarens förmån. Jordägarens ställning försvåras ännu mera därigenom, att han inte kan underlåta att utkräva fullgörandet av och betala för en arbetsprestation, varom han ingått avtal med arrendatorn. Han kan sålunda råka ut för att han måste taga ut en arbetsprestation men till det högre pris, till vilket betalningen har reglerats. Och det kan hända, att detta för honom kan innebära rent av ruin. Han har måhända gjort sina ekonomiska kalkyler, och funnit, att det bär sig för honom att betala ett visst pris, som står i avtalet, men det kan inträffa, att även om priserna på arbetsmarknaden gå upp, priserna på de produkter, som skola åstadkommas med arrendatorns arbete, inte gå upp i samma mån, och skulle jordägaren då tvingas att betala det högre arbetspriset, som han ej kunnat beräkna, kan det bli ruinerande för honom.

Den bestämmelse, som Kungl. Maj:t föreslagit, vågar jag för min del alltså icke biträda, därför att jag är rädd för, att om jag röstar för den, kan jag på mitt samvete få oförvitliga medborgares ekonomiska ruin.

Det förefaller mig för övrigt, som om vi nu skulle kunna lösgöra oss från de där kristidsföreställningarna, att man måste ha prisregleringar. Skulle man ändå inte kunna gå ut ifrån, att man nu kommit in i så pass lugna förhållanden i ekonomiskt avseende, att det kan vara möjligt att även på detta område av arbetsmarknaden låta vanliga regler om avtalsbestånd få gälla?

Härtill kommer i detta fall den omständigheten, att när utskottet har gått emot Kungl. Maj:t i fråga om denna ensidiga prisreglering, har utskottet likväl sökt att tillgodose arrendatorernas intresse ehuru på ett sätt, som inte medför samma risker för jordägaren. Utskottet har nämligen i 46 § infört en ny bestämmelse i lagen, vilken bestämmelse innebär, att en bolagsarrendator skall äga rätt att vart femte år uppsäga avtal, som han ingått för femton år. Det är således en rätt, som arrendatorn får vid de långa avtalen, och det är just vid långa avtal som faran för en större priskjutning på arbetsprestationer kan uppkomma. Genom denna regel, som utskottet föreslår, tror jag att utskottet avvärjer de värsta farorna, som kunna hota en arrendator genom priskjutning av dagsverksprisen, och jag vågar hemställa, att kammaren ville följa utskottet härvidlag.

Den siste ärade talaren yttrade visserligen, att arrendatorn alltid har den svagare ställningen, och att man därför alltid skall tillgodose honom, men man kan inte vara säker på att man alltid kan utgå från den förutsättningen som den allenahärskande. Det kan ofta hända, att arrendatorn är en uppåtsträvande ung man, full av initiativ och duglighet, vilken har framtiden för sig och som redan samlat ett litet kapital till stöd för sin fortsatta framgång på jordbruksbanan, medan däremot jordägaren är ekonomiskt sett mycket svag. Jordägaren kan t. ex. vara en fattig änka med många barn. Man får taga hänsyn till att livets förhållanden äro så mångskiftande, att man bör akta sig för att stifta lagar, som ensidigt gynna den ena parten under förutsättning att denna part all-

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

(Forts.)

tid skall anses vara ekonomiskt svagare. Sådana förutsättningar negeras nämligen mången gång av det verkliga livet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Gärde**: Herr greve och talman! Jag skall be att med några ord framhålla de synpunkter, vilka varit bestämmande för den avfattning ifrågavarande §, såvitt den rör arrendators arbetskyldighet, erhållit i Kungl. Maj:ts förslag.

Det är tre olika linjer, som här diskuterats. Den radikalaste är, att man helt och hållet skiljer arrendeavtalet från arbetsavtalet och låter båda avtalen yart för sig lyda sina särskilda regler. Det är denna ståndpunkt, som kommit till uttryck i herr Lindhagens reservation. De två andra linjerna representeras, den ena av utskottet och den andra av vissa reservanter, som tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del, nämligen herrar Linder, Andersson i Rasjön m. fl. För de båda sistnämnda linjerna är det gemensamt, att man låter arbetskyldigheten ingå i arrendeavtalet som en integrerande del i detta och lyda samma bestämmelser, som gälla för arrendeavtalet. Skillnaden mellan dessa båda linjer är den, att enligt Kungl. Maj:ts förslag har arrendatorn tillförsäkrats rätt till reglering av arbetspriset: att ersättningen för hans arbete vid varje särskilt tillfälle skall motsvara det i orten gängse priset, under det att enligt utskottets förslag någon sådan möjlighet till reglering av arbetspriset icke förefinnes. Enligt nu gällande lag ingår som bekant arbetskyldigheten i arrendeavtalet. Arbetskyldigheten lyder alltså icke under de för ett arbetsavtal gällande rättsreglerna. Detta visar sig icke minst däri att, om en arrendator icke fullgör sin arbetskyldighet, inträder rätt för jordägaren att skilja honom från arrendet, att påfordra, att arrenderätten skall anses förverkad. Jordägarens rätt är här icke inskränkt till ett rent skadeståndsyrkande mot arrendatorn för den förlust jordägaren lider genom att arrendatorn icke fullgör sin arbetskyldighet, utan det inträder en långt mera vidsträckt påföljd, nämligen jordägarens rätt att avhysa arrendatorn från arrendet. Å andra sidan är arrendatorns rätt, om jordägaren undandrager sig att tillhandahålla arbetet, endast en skadeståndsrätt. Arrendatorn kan påfordra, att jordägaren ersätter hans skada, men icke att bliwa fri från arrendet på den grund, att jordägaren undandrager sig att tillhandahålla honom arbetet. Här föreligger, såvitt jag förstår, en olikställighet till arrendatorns nackdel.

Om man nu vill bibehålla arbetskyldigheten såsom en integrerande del i arrendeavtalet — liksom utskottet och Kungl. Maj:t anser också jag övervägande skäl tala för denna ståndpunkt — inställer sig den frågan, när man övergår till en social arrendelagstiftning, hur denna olikställighet mellan de båda parterna skall utjämnas. Den bärande grundtanken i Kungl. Maj:ts förslag är den, att arrendatorn som compensation mot jordägarens rätt att skilja honom från arrendet, när han icke fullgör sin arbetskyldighet, skall tillförsäkras den rätten, att hans ersättning för arbetet i varje fall beräknas efter det i orten gängse priset. Detta är ju icke en orimlig fordran, särskilt som arrendatorns underlåtenhet att fullgöra arbetet är förenad med en så genomgripande påföljd som den, att hela hans arrenderätt skall kunna förverkas.

Man har mot Kungl. Maj:ts proposition anmärkt, att någon motsvarande rätt icke tillerkännes jordägaren vid fallande konjunkturer. Såvitt jag förstår, faller denna anmärkning helt och hållet utom ramen för denna fråga om likställigheten. Det är ju arrendatorns bristande likställighet, som här skall kompenseras, och det är nu ej fråga om någon compensation åt jordägaren. För övrigt kan ju praktiskt sett jordägaren i varje fall skydda sig även vid nedåtgående konjunkturer därigenom, att i arrendeavtalet intages en uttrycklig be-

stämmelse, att ersättningen för arbetet skall utgå efter ortens pris i varje särskilt fall. Jag tror ej, att någon arrendator skulle motsätta sig, att en sådan föreskrift intages i arrendekontraktet, och jordägaren är ju då skyddad mot en nedgående konjunktur.

Man har vidare sagt, att den ifrågavarande bestämmelsen skulle bli mindre behöfvlig, sedan man nu, såsom kommer att framgå av den följande behandlingen, i fråga om bolagsarrenden, infört rätt för arrendatorn att efter vart femte år frånträda arrendet. Ja, den bestämmelsen är ännu icke behandlad, och man vet ej, till vilket resultat riksdagen i det avseendet kommer. Men jag vill framhålla, att även om en sådan rätt till frånträde tillerkännes arrendatorn, det nu ifrågavarande stadgandet dock har sin betydelse. Ty det kan väl ändå inte vara riktigt att, om en arrendator vill påfordra skälig ersättning för sitt arbete efter ortens pris och jordägaren sätter sig emot denna begäran, arrendatorn skall för att vinna rättelse vara hänvisad till en åtgärd, som för hans existens och ekonomiska villkor är så ingripande, som den att nödgas frånträda arrendet. Då är det väl bra mycket enklare att giva arrendatorn denna rätt att få den ökning, som betingas av konjunkturerna och av ortens arbetspris. Man bör ju använda det minst genomgripande medlet för att nå ett resultat. Såvitt jag förstår skulle det vara att alldeles skjuta över målet, om arrendatorn för att få tillgodosedd sin skäliga begäran om ersättning måste vara hänvisad till ett så ytterligt gående medel som att behöva frånträda sitt arrende.

Då jag alltså anser, att de starkaste skälen ligga på den kungl. propositionens sida, hoppas jag, att kammaren bifaller denna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle godkänna Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle antaga det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen, dock med utelämnande av andra stycket.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp- tog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse.

Herr *Lindhagen* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 kap. 7 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1) framställda lagförslaget antager godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i herr Lindhagens

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

m. fl. vid paragrafen avgivna reservation, dock med utelämnande av andra stycket.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 2 kap. 7 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1) framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för nämnda paragraf den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 61.

1 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Avtal, varigenom jord upplåtes till brukande mot lega, skall upprättas skriftligen.

Avtal, varigenom jord upplåtes till brukande mot lega, skall upprättas skriftligen; och varde i avhandlingen upptagna samtliga villkor, som betingas. Ändring eller tillägg, som ej avfattas skriftligen, vare utan verkan.

Har på grund av avtal, som ej upprättats skriftligen, fastigheten övertagits till brukande, vare avtalet dock gällande; och skall, ändå att annorlunda avtals, skriftlig avhandling upprättas, där jordägaren eller arrendatorn det fordrar. Varder ej sådan handling frivilligt utgiven, må domstol efter stämning stadfästa arrendeförhållandet i överensstämmelse med denna lag och avtalets innehåll. Sådant beslut av domstol medför samma verkan som skriftligt arrendekontrakt.

Vid förevarande paragraf hade reservation avgivits av herr *K. G. Westman*, greve *Spens* samt herrar *Tjällgren*, *Alexander Nilsson* och *Magnusson* i Skövde, som ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som i ämnet väckta motioner, i vad där föresloges ändring i nu gäl-

lande lydelse av 2 kap. 1 § i 1907 års nyttjanderättslag, samt att i anslutning härtill utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

(Forts.)

Herr Westman: Herr talman! Första paragrafen avhandlar frågan om avtalsformen. Vi finna, när vi se i betänkandet, att såväl Kungl. Maj:t som utskottet skärpt den fordran ifråga om formen, som finnes i gällande lag. Enligt denna är det ju så, att skriftlig form tillrådes, men om jordägaren och arrendatorn åsämjas om att ingå ett avtal muntligt, så gäller detta avtal. Den nuvarande lagen har medfört, att avtalen i regel ingås skriftligen, och jag tror inte, att man kan säga, att erfarenheterna från de södra delarna av landet giva vid handen, att det finnes något som helst behov att uppställa en formfordran, som innebär, att man ovillkorligen kräver skriftlig form. Emellertid har man i Norrland haft skriftlig form uppställd som en fordran, och det är från Norrlandslagen, som man har hämtat idén om att uppställa denna formfordran ifråga om andra arrendeavtal.

Det finnes emellertid mellan Kungl. Maj:ts och utskottets ståndpunkter en skillnad. Kungl. Maj:ts förslag, sådant som det här föreligger, är detsamma, som remitterades till lagrådet. Där framhölls emellertid, att Kungl. Maj:ts förslag innebar oklarhet i flera viktiga avseenden, och jag ber att för dem, som vilja studera saken, i första rummet få hänvisa till de frågor, som särskilt justitierådet Wedberg uppställde och som ej besvarats av Kungl. Maj:ts lagtext. De finnas återgivna här i utskottsbetänkandet på sid. 18—19. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har, när sedermera lagrådets yttrande föredrogs i statsrådet, ej heller kunnat upplysa om vilken ståndpunkt som lagstiftningen skulle anses intaga i åtskilliga av de avseenden, som justitierådet Wedberg har berört. Även de andra ledamöterna av lagrådet ha mot Kungl. Maj:ts förslag framställt anmärkningar, vilka i mycket lämnats obesvarade.

Under sådana omständigheter har utskottet ansett sig ej kunna gå på Kungl. Maj:ts linje. Utskottet har givit sin formfordran en formulering, som utmärker sig för klarhet. Det behöver ej råda någon tvekan om vad den ståndpunkten innebär.

Emellertid måste jag gentemot båda dessa ståndpunkter, både Kungl. Maj:ts och utskottets, rikta den anmärkningen, att de innebära en seger för formalismen. Det har i vår rätt av gammalt varit så, att man där liksom i andra primitiva rättssystem haft formfordringar uppställda för olika avtal. Domaren hade det då mycket bekvämt, ty han prövade avtalet endast med hänsyn till den frågan, om det var slutet i föreskriven form. Huvudlinjen i vår rättsutveckling har emellertid gått åt det hållet, att vår rätt har frigjort sig från formalism. Det anses ju vara en av de allra största segrar, som kulturen vunnit, att man i rätten kommit från det formella till det materiella.

Det är under sådana omständigheter mycket motbjudande att nu vara med om att taga ett steg tillbaka i riktning mot formalismen. För min del vill jag ej vara med om att taga det steget, helst som den form, som här föreslås, är synnerligen otjänlig och olämplig. Här är det nämligen fråga om att föreskriva en *privat form*. Det är en form, som visserligen finnes i några undantagsfall i vår rätt: vi ha den t. ex. ifråga om jordaköp. Men det visar sig, att det praktiska livet strävar att så mycket som möjligt frigöra sig från denna form och att begränsa dess giltighetsområde till det minsta tänkbart möjliga. För övrigt veta vi, att man på sakkunnigt håll allt mer och mer börjat erkänna, att den privata formen inte heller i detta fall är lycklig, utan bör ersättas med en offentlig form. Vi veta ju, att det föreligger ett kommittéförslag, som betyder ett steg i den riktningen.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Om man nu skulle övergå till att diskutera, vilka olägenheter som skulle bli följden, därest formföreskrifter här infördes — och jag talar då närmast om det fall, att de skulle införas på det sätt, som utskottet föreslagit, eftersom ingen inom utskottet reserverat sig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag — så är det att märka, att ett bifall till utskottets förslag innebär, att ett muntligt avtal, som ingås mellan jordägare och arrendator, gäller inte i och för sig. Om t. ex. ett muntligt avtal om nedsättning i arrendet ingås inför vittnen, sedan arrendatorn har tillträtt arrendet, så binder det enligt förslaget icke jordägaren, och ännu farligare är naturligtvis, att det i vissa fall ej heller binder hans arvingar eller den person, till vilken han kan hava överlåtit fastigheten genom försäljning. Alltså: Arrendatorn kan ej lita på, att ett avtal om nedsättning i arrendet, som han efter tillträdet har ingått i fullkomligt klara ordalag inför vittnen, kommer att gälla. Detta strider naturligtvis mot idén om att ord och avtal skola gälla, och det är givetvis ytterligt farligt att skjuta formalismen i förgrunden på det sätt, att man säger till en jordägare: »Ni kan mycket väl erkänna, att ni har slutit det här avtalet muntligt inför vittnen, men ni behöver bara säga: 'Jaha, vi voro ense om det då, men jag har ej skrivit' och då är ni fri från varje förpliktelse.» En sådan rättsregel kan vara mycket farlig för arrendatorn; om han t. ex. betalar en nedsatt lega i förlitande på ett sådant här muntligt avtal, kan jordägaren sedan komma och säga: »Jag erkänner ej, att detta avtal varit bindande. När ni betalat lägre lega än enligt det skriftliga avtalet har ni inte betalat riktigt. Ni har alltså förverkat er arrende-rätt.»

Vidare innebär det förslag, som utskottet framlagt, att om två personer — en jordägare och en man, som vill bli arrendator — träffa ett avtal om att mannen, som vill bli arrendator, skall få tillträda arrendet på de eller de villkoren vid den och den tiden, och de ej göra avtalet skriftligt, så kan jordägaren rygga avtalet före tillträdet. Naturligtvis finnes samma möjlighet för arrendatorn, men den stora risken är väl i det praktiska livet i allmänhet den, att jordägaren ryggar avtalet.

Vidare vill jag framhålla ännu ett skäl mot att taga det här lagförslaget. Om en ändring eller ett tillägg till ett arrendeavtal göres muntligt efter tillträdet, då gäller det inte. Det måste ovillkorligen ske skriftligt. Varje ändring måste vara skriftlig. Men enligt § 38 i arrendelagen är det så, att avtalet kan uppsägas muntligt. Det går att uppsäga avtalet muntligt men man kan ej ändra det muntligen. Detta måste ske skriftligt. Nog är väl ändå detta ägnat att förbrylla rättsbegreppen och genom att införa formalistiska synpunkter bringa oreda i gemene mans föreställningsvärld. För min del kan jag ej vara med om att kasta in detta formalistiska element i vår lagstiftning.

Såvitt jag kan förstå, är det ej heller på något vis erforderligt att införa den föreslagna formföreskriften. Om det är fråga om att ingå ett arrendeavtal med ett bolag, då kommer naturligtvis den skriftliga formen i regel till användning. Sådana avtal ingås ju på bolagets kontor. Där är man van vid expedition, och där sätter man naturligtvis upp ett skriftligt avtal. Erfarenheten har givit vid handen, att vid bolagsarrenden är den skriftliga formen given regel, utan att den behöver uppställas som en laga fordran. Men annorlunda ställer sig förhållandet, om det är någon av dessa 40,000 små jordägare med mindre jord än 100 hektar åker, som skall sluta ett arrendeavtal eller göra tillägg eller ändring i ett sådant avtal. När en sådan fråga kommer före, kan det naturligtvis synnerligen lätt hända, att dessa personer, som äro vana vid enkla förhållanden, som äro vana vid, att ord och handslag i vittnens närvaro äro giltiga och bindande, lita på, att ord och avtal i vittnens närvaro skall gälla även i detta fall. Och vi veta, att man har långt till bläck och penna och papper på landet, och att man därför ofta där säger: »Det är lika säkert utan att

vi skriva, vi sluta avtalet muntligt och lita på varandra.» De tro sålunda, att därmed allt är gott och väl, men så övergår jorden på tredje man på ett eller annat sätt, eller också inträffar under tidens lopp, att arrendatorn och jordägaren bli ovänner, vi veta ju, att sådant kan hända. Då komma de olycksdigra verkningarna av denna ovillkorliga formfordran att göra sig gällande.

Jag för min del kan icke anse, att det finnes något som helst skäl att frångå nu gällande lags bestämmelser i detta avseende, och därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på första paragrafen.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Herr Linder: Herr talman! Den fråga, som föreligger i denna paragraf, är förvisso en något ömtålig fråga. Så, som den har framställts av andra lagutskottets ordförande, går den ut på varken mer eller mindre än att ord och handslag och muntligt avtal skola i denna sak ej få den betydelse, som vi eljest i vårt land äro vana vid, att de ha. Herr Westman har, bland annat, sagt, att det är att taga ett steg tillbaka: det är att återvända till den gamla tidens formalism, och att detta vore någonting synnerligen olämpligt och ovanligt för vår tid, då man ju i stället söker att lösa sig från formerna så mycket som möjligt. Men jag skulle för min del vilja anlägga den synpunkten på denna sak, att det är så långt ifrån, att det är blott och bart en formalism och ett återvändande till en gammal tids sätt att behandla sakerna, att det tvärtom förhåller sig så, att utvecklingen har fört det dithän, att man är tvungen att slå in på den nu föreslagna vägen. Vi veta ju alla, att livet blir allt mer och mer komplicerat. Detsamma rör sig ej numera som förr i enkla, rättframma banor och linjer, utan det är många om och men vid mångahanda tillfällen, innan en sak kan anses vara klar och tillförlitlig. Var och en, som har sett ett arrendekontrakt, måste säga sig, att åtminstone i regel detta ej är en sak, som kan skrivas på några rader, utan mestadels går det på kanske flera arksidor. När det gäller ett arrende, finnes det en mängd saker, som man måste ha klara för sig, innan avtalet kan anses vara tillfredsställande ingånget. Då det nu har föreslagits från utskottets sida, att avtalet skulle vara obligatoriskt skriftligt, så har det skett uteslutande för att skapa en trygghet för arrendatorerna i deras besittningsrätt till fastigheterna. Det har skett därför, att arrendatorn skulle ha svart på vitt på vad han verkligen har rätt till och vad han icke har rätt till. Det är möjligt, att han ej har fått så mycket, som han har önskat, men han har då i alla fall klart för sig, att det, som fattas, det är någonting, som han ej har rätt till. — Vi hava i utskottsmajoriteten gått ännu längre än Kungl. Maj:t. Vi ha ansett, att även de ändringar och tillägg, som göras, måste vara skriftliga. Vi visste mycket väl i utskottet, att mängden gång, ja mestadels, äro dessa ändringar och tillägg, som göras i kontrakten, skapade till förmån för arrendatorn. Arrendatorn och jordägaren äro kanske gamla bekanta och goda vänner. Arrendatorn finner en sak önskvärd, eftersträvansvärd för sig, och han ber då jordägaren om denna rätt, som ej kommit med i hans kontrakt. Javäl! Jordägaren bifaller anhållan, och allt skulle ju således vara i sin ordning, och arrendatorn kunde nu utnyttja den där förmånen. Men vi äro tvivelsamma! Vi vilja, att ändringar och tillägg skola verkligen skrivas, även de. Det kan inträda förhållanden för jordägaren, som göra, att han ingenting minnes av detta. Det kan ju hända, att jordägaren dör eller också, att arrendatorn faller ifrån. Det kan då bli fråga om en sådan muntligt medgiven förmån. »Ja, men så och så ha vi gjort, det ha vi haft löfte till», säga t. ex. arrendatorns arvingar, eller arrendatorn kan säga till jordägarens arvingar: »Det har jag haft löfte om.» Men ingenstädes finnes det skriftligt på vad som sagts, och därför invändes: »Kanske har det sagts, men vi känna ingenting till om den saken.»

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Jag förstår mycket väl, att det kan vara att visa en viss hårdhet att gå så långt, som utskottet har gjort, ty vem vill väl ej unna arrendatorn, att han verkligen får en fördel, men vi vilja trygga arrendatorn, vi vilja skapa trygghet för honom och anse då, att han bör ej hålla sig till löften, muntligen utsagda eller eljest honom tillagda, utan han bör ha svart på vitt på saken. Det är väl så för alla och envar, att det, som man verkligen har svart på vitt på, det är någonting, som man anser för sig bestående, och till vilket man kan hålla sig. Det är därför, som vi ha så hårt hållit på denna sak, att det skall vara obligatoriskt skriftligt, och att detta skall sträcka sig även till tillägg och ändringar, som kunna göras i kontrakten. Därigenom skapas ordning och reda, och därigenom är också arrendatorn fullt tryggad i alla avseenden. Det kan ju hända, att det ibland är så för arrendatorn, att, om han kommer fram med papperet just i det ögonblicket, då jordägaren lovat honom fördelen i fråga, så skulle jordägaren tveka. Han skulle kanske ej vara så säker på, att han ville skriva någonting; han skulle först vilja ha tid att tänka på det. Och sedan kanske han svarar: »Nej, jag vill ej vara med om att giva denna fördel.» Vi mena, att i sådant fall är det bäst, att man får svart på vitt. Då har arrendatorn fått klarhet om vad jordägaren velat giva och vad man kommit överens om.

Nu har det sagts av herr Westman, och det har uttalats redan under det förberedande arbetet på detta lagförslag, att hädanefter kommer tro och loven ingenting att betyda. Jo, vi vilja hoppas, att det kommer att betyda precis lika mycket som alltid förut, att man håller vad man lovat, men tidsförhållandena och omständigheterna vid sådana här avtals ingående äro av den beskaffenhet, att lagstiftaren vill tillhålla parterna för deras egen säkerhets skull att avfatta dessa avtal skriftligen. Det är alltså vad vi hava syftat till; och jag kan för min del ej finna annat än att det är riktigt att slå in på den vägen. Jag tror förvisso, att det finnes tusenden, som ha fått dessa löften och dessa handslag och som ha trott därpå men som ändå kanske kommit att ångra det till sist, ty vad som sagts och lovats har ej visat sig vara bestående, då det har gällt sådana här arrendeavtal. Vi veta, att dessa ändringar och tillägg ofta gälla småsaker, men de kunna i allt fall vara betydelsefulla nog, och det visar sig, att man håller på dem. Man saknar dem, när de tagas ifrån en, och därför är det bäst att allt, som rör dessa avtal, får en fullt betryggande form, så att båda parterna veta vad de ha att hålla sig till. Det är ur denna synpunkt, som vi inom utskottet ha yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen, men som vi också gått ett steg ytterligare i säkerhetens intresse. Vi rygga ej tillbaka därför, ty vi tro ej, att detta skulle på något sätt kränka någon frihet, som verkligen finnes. Vi anse tvärtom, att omständigheterna äro sådana, att vi följa med vår tid och utvecklingen genom att lägga till dessa bestämmelser i vår arrendelag.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr Lindhagen: Till vad den föregående talaren sade vill jag bara tillägga, att vad utskottet nu föreslår är helt enkelt ett utsträckande av den norrländska arrendelagens bestämmelser. Det ansågs, såvitt jag minns, enhälligt av norrländskommittén, att beträffande en social arrendelag måste man se till, att det stadgas skriftligt avtal i alla punkter, och däremot opponerade sig sedan ingen. Det ansågs ostridigt vara ett oundgängligt skydd för den svagare parten. När det nu är meningen att utsträcka den sociala arrendelagen till att gälla även för södra och mellersta Sverige, föreligga väl precis enahanda skäl att även här fordra skriftligt avtal. Inte blir väl därigenom tro och loven något mera hotat begrepp i Skåne än i Norrland, så att man skulle

behöva låta skåningarna öva sig i att hålla tro och loven utan skriftligt avtal mer än norrlänningarna? Det finnes ingen anledning att göra denna skillnad. Om man yrkar avslag här, får man yrka avslag även på norrlandslagen i dessa delar, när vi komma dit. Det rådde inte heller någon tvekan om att ej också tillägg enligt lagen borde göras skriftligen. Nu har Kungl. Maj:t intagit en mellanståndpunkt. Det föreslås, att huvudavtalen skola vara skriftliga, medan beträffande tillägg och ändringar säges, att de helst böra skriftligen avfattas, men man vill beträffande tillägg lämna rum även för muntliga överenskommelser. Utskottet menar emellertid liksom norrlandslagstiftningen, att även dessa böra vara skriftliga. Norrlandslagen liksom även detta lagförslag medger i alla fall, att den, som på grund av muntligt avtal har ett arrende, kan tilltvinga sig skriftlig form på detsamma. Utskottets ordförande anlade på denna fråga en rättshistorisk synpunkt. Utskottets förslag innebure, sade han, en tillbakagång från tro och loven. Såvitt jag minns hette det i gamla tider, åtminstone i skaldernas dikter, att ett handslag var lika gott som ett ord och alltid hölls. Men i vår komplicerade tid behöva vi skriftliga avtal. Jag skulle vilja se den jurist, som tillråder sin huvudman att nöja sig med ett muntligt avtal. Jag vill fråga den talare, som begärt ordet efter mig och som är advokat, om han skulle vilja tillråda parterna att inte göra upp sina avtal skriftligen. I så fall skulle han nog inte få stor praktik till slut. Hans klienter skulle råka i svårigheter, på grund av att de inte hade papper på sina överenskommelser. Sammalunda här. Den svagare i all synnerhet måste ha detta skydd. Därför ber jag att få yrka bifall till den här föreslagna konsekvensen av den norrländska sociala arrendelagens utsträckande till att gälla även de övriga landsdelarna.

Man skulle nu visserligen kunna invända att de s. k. affärsarrendena dock ej borde indragas i denna nyhet. Det kan dock knappast vålla någon olägenhet, då sådana arrenden väl aldrig avslutas annat än skriftligt.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Jag har för mig själv gjort samma invändning som herr Westman, och frågat mig, hur man kan gå in för en sådan princip, som utskottet gjort, i en tid, då utvecklingen leder till att tillerkänna gällande kraft åt muntliga överenskommelser vid sidan av skriftliga och när man till och med beträffande köp av fast egendom mer och mer går över till att anse, att vad som är muntligt avtalat vid sidan av kontraktet skall gälla, och jag har undrat, hur man kan under sådana förhållanden finna det vara ett framsteg att föreslå en så sträng skriftlig form, att inga som helst muntliga tillägg skola vara av någon bindande verkan. Jag hörde därför med särskild uppmärksamhet på herr Linders anförande, och jag måste säga, att jag finner det försvar, han där lämnade för utskottets ståndpunkt, alldeles ohållbart. Han sade, att utvecklingen tvingat fram denna bestämmelse. Livet vore nämligen numera så komplicerat, och arrendekontrakten vore också så komplicerade, att man inte kunde underlåta att fordra skriftlig form för dessa. — Ja, men detta talar väl just i motsatt riktning. När livet är så komplicerat, och när arrendeuppgifterna äro så komplicerade, så hinner man kanske inte vid det skriftliga avtalets upprättande att tänka på allting. Om jag vore arrendator — och det är jag för resten — så skulle jag säga mig, att det vore högst oförmånligt att inte få åberopa de muntliga utfästelser, som jordägaren ofta nog faktiskt har gjort vid upprättandet av kontraktet. De skulle vara utan verkan enligt lagförslaget, medan man enligt gällande lag har full rätt att åberopa dem och göra dem lagligen gällande.

Min ärade vän och gamle rumskamrat herr Lindhagen frågade, om jag inte ansåge, att det vore lämpligt med skriftliga kontrakt för att få klarhet. Jo,

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

naturligtvis anser jag det, men det är inte det frågan gäller. Det är klart, att framdeles som hittills var och en, som vill ha klarhet, kommer att upprätta ett skriftligt kontrakt, så långt han kan tänka sig möjlighet till tvist, men det är just beträffande de andra punkterna, där han inte tänker på, att det finns möjlighet till tvist, som jag vill hävda, att man skall kunna visa, vad som är avtalat, även om det inte står i kontraktet.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av herr Westman m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Bissmark*, *Borell* och *Sederholm* samt greve *Spens*.

Herr Linder: Jag står inte alls främmande för den synpunkt, som herr Fehr här har givit uttryck för. Jag förstår mycket väl, att en sådan synpunkt, som jag har förfäktat, ingalunda står i överensstämmelse med vad man inom juristkretsar i allmänhet anser. Jag kan dock inte hjälpa, att jag har fått den uppfattningen, att vissa avtal kunna vara av den beskaffenheten, att man verkligen ändå bör göra dem så säkra och trygga som möjligt och därför av praktiska skäl bör föreskriva, att de skola vara skriftligt avfattade. Det är denna synpunkt, jag anlägger på frågan.

Herr Fehr säger nu, att man skall ha rätt att visa, att ett sådant avtal har slutits. Ja, jag förstår mycket väl, att detta är riktigt. Jag anser, att den ståndpunkten är det ingenting att säga om, men om jag ändå vill gå dit-hän, att jag säger, att det är bäst för parterna, om dessa avtal, som innehålla så många bestämmelser, göras skriftligen, så kan jag inte förstå, att det behöver vara en synpunkt, som man omöjligen skulle kunna hålla på. Jag tror visserligen, att när det gäller herr Fehr som arrendator, så kan vid ett avtal mellan honom och en jordägare full trygghet uppstå för honom, även om avtalet är muntligt, men jag är inte fullt säker om att t. ex. en liten norrländsk arrendator eller en arrendator annorstädes långt ute i bygderna, alldeles fullständigt obekant med alla de möjligheter, som kunna finnas beträffande uppställande av villkor i kontraktet, kan reda sig lika bra. Jag kan mycket väl tänka mig, att för hans del kan det vara bättre att ha fått dessa särskilda bestämmelser inskrivna i kontraktet, så att han har fått svart på vitt därpå, än att han skall behöva gå den långa omvägen — även om han möjligen har t. ex. några vittnen eller dylikt — att öppna en rättegång där-om. Ty det blir ju ändå för honom någonting helt annat än om han haft klart ifrån början, huru det förhöll sig.

Som sagt senterar och förstår jag mycket väl herr Fehrs synpunkter, men jag vill i den oerfarne arrendatorns intresse hävda, att det vore bäst och lyckligast, om man ginge den väg, som jag har tänkt mig skulle vara den bästa.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr greve och talman! Det brukar anses onödigt att bevisa det, som icke någon bestrider, och det brukar anses farligt att bevisa för mycket.

Herr Linder inlåter sig på onödig bevisning, när han ådagalägger, att klara och fullständiga skriftliga avtal äro fördelaktiga, inte blott för arrendatorn — vilken tycks vara den ende, som existerar för herr Linder — utan för båda parterna. Det bestrider ju ingen människa, och den gällande lagen, som enligt reservationen skulle bibehållas, vilar också på den förutsättningen. Men det är farligt att bevisa för mycket, och herr Linder har nog gjort sig skyldig till det misstaget. Ty man kan ju säga, att herr Linders argumentation egentligen skulle förutsätta, att man alltid hade att tillgå härliga, praktiga, klara, notariella, av jurister uppsatta avtal. Herr Linder talar om, att

han sett många arrendekontrakt. Ja, jag har också sett många sådana, men jag har därvid sett många, särskilt med tilläggsbestämmelser och ändringar, som det sannerligen inte varit lättare att bli klok på än det är att bli klok på muntliga avtal.

För övrigt är detta emellertid inte huvudsaken, utan huvudsaken är, att denna fina och höga ståndpunkt, att allting skall vara skriftligt, upprätthåller ju inte utskottet självt. Utskottet självt säger, att om på grund av avtal, som ej upprättats skriftligt, fastigheten övertages till brukande, vare avtalet dock gällande — det muntliga avtalet nämligen. Det är således att bevisa för mycket, när man bevisar, att det är ett oting och bör vara ogiltigt, om det inte vid arrende föreligger skriftligt avtal. Och i denna undantagsbestämmelse, som skulle vara framtvingad av praktiska skäl, uppstår den frågan: hur skall då förhållas, när en fastighet övertagits till brukande på grund av avtal, som ej upprättats skriftligen, och parterna sedan komma överens om ändringar? Skola dessa ändringar skriftligen avfattas för att vara gällande, eller behöva de icke skriftligen avfattas? Skola de skriftligen avfattas, blir det således skriftliga tillägg till ett muntligt avtal, vilket är ganska konstigt. Skola de icke skriftligen avfattas, då är den återopade vackra principen inte iakttagen. Men det vill förefalla, att samma bestämmelse borde gälla här, som när man har övertagit ett arrende på grund av skriftligt avtal. Då är man ju tvungen att avfatta alla ändringar och tillägg skriftligt.

De allmänna skälen mot att uppställa onödiga formföreskrifter, vilka lika lätt kunna lända den ena parten till skada som den andra, hava redan här förut framhållits, och lägger man därtill de praktiska olägenheter, som jag nu senast påpekat, finner jag för min del, att det föreligger fullt tillräckliga skäl att bibehålla den gällande lagen.

Jag yrkar således bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: När jag hör den siste ärade talaren, är det, som om jag hörde ett utlåtande från befallningshavanden i Uppsala län i en socialjordfråga. Han intresserar sig inte alls för att ett socialt arrende skall få särskilda föreskrifter vid sidan av ett allmänt, och det framgår oftast av utlåtandena därifrån liksom från övriga befallningshavande.

Då kan man fråga: Varför skola vi överhuvud taget ha en särskild lagstiftning för sociala jordfrågor? Varför inte följa den allmänna regeln även där? Det fanns inte något av förståelse från den siste talarens sida för det, som nu är i fråga, liksom inte från herr Fehrs, som ej heller hör till anhängarna av social jordlagstiftning överhuvud taget. Ledamöterna i norrlandskommittén ansågo det vara självklart — även amiral Lindman ansåg detta, efter vad jag vill påminna mig — att om vi skola hava en social arrendelag, då måste det även på denna punkt finnas skydd för den svagare parten. Då måste den mäktige jordägaren, som har sina formulär klappade och klara och sina väl betalda jurister, laga så, att avtalet blir skriftligt. Och om det blir något tillägg eller annan ändring i det ursprungliga avtalet — det kan ju vid en social arrendelag inte så ofta inträffa, men det kan inträffa någon gång — vad är då riktigare än att den store jordägaren och arrendatorn ha med sig sina exemplar av kontraktet och få tillägget där inskrivet till säkerhet särskilt för arrendatorn?

Här gäller det två olika parter i olika läge. Den ena kan helt och hållet bestämma, om han vill ha ett arrendavtal. Han bestämmer villkoren och trycker kontrakten samt kallar in dessa stackare, som inte ha annat levebröd, och som stå i kö på hans kontor. Allt detta synes vara främmande för Konungens befallningshavande i Uppsala län.

Det är begripligt, att de herrar, som vilja underminera den sociala jordlag-

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

(Forts.)

stiftningen, äro förtjusta över varje tillfälle som detta att sätta krokben för densamma, och jag förmodar, att när de sedan komma till norrlandslagen, försöka de väl också upphäva, vad som i detta avseende står där sedan 1909. Det är ju en självfallen konsekvens.

Nu sade herr Fehr, att man allt mer och mer börjar uppge skriftliga avtal, åtminstone i praktiken. Man skulle till och med gå så långt att köp av jord skulle få förrättas genom muntliga avtal. Det var märkvärdigt. Till och med jordaköp! Men det står ändå föreskrivet i svensk lag, att de måste ske skriftligen. Det är ifrågasatt att upphäva bestämmelsen och ersätta den med en bestämmelse om att anteckningar i en bok, där man inskriver ett sådant köp, skola vara giltiga. Men även det är ju en offentlig och skriftlig handling.

Jag förstär mycket väl, att i denna kammare kommer med glans detta försök att sätta krokben för den sociala arrendelagen att lyckas. Redan nu finnes det en del bolag, som inte bryr sig om, vad norrlandslagen stadgar. Avtalen äro ofta fortfarande muntliga och skriftliga kontrakt innehålla ofta olagliga bestämmelser. Om man reser i Norrland och undersöker, hur arrendatorerna nu ha det, får man en inblick i dessa missförhållanden.

Skall det vara ordning och social rättvisa, skall det också finnas någonting, som är bindande, och det bör inte få finnas sådana lösliga anordningar, som strida mot grunden för en social arrendelagstiftning.

Herr Gabrielsson: Herr greve och talman! När de jordsakkunniga utarbetade det lagförslag, som Kungl. Maj:t sedermera tagit upp, så voro vi alla ense om att arrendeavtal böra vara upprättade skriftligen, och det var av den orsaken, att det nu föreslås en hel del nya bestämmelser, tvingande bestämmelser, enligt vilka arrendatorn har rätt till ersättning för nyodlingar, för andra jordförbättringar och för elektriska anläggningar — vi komma därtill i en senare paragraf — samt ytterligare utsträckt rätt till ersättning för täckdikningar och dylikt. Då resonerade man så, att när det är fråga om att avträda arrende, kan det mellan parterna uppstå tvistigheter, som man skulle komma ifrån, om man hade upprättat ett skriftligt avtal.

Nu vill jag gärna erkänna, att ingen av oss, som voro med i denna kommitté eller bland dessa sakkunniga, var jurist, och det kan hända, att herrar jurister kunna komma fram med sådana argument, som göra, att vi måste falla ifrån det yrkande, som vi gjort där. Emellertid kan jag inte förstå, att det skulle vara några svårigheter förknippade med bestämmelsen om att man skall upprätta ett skriftligt avtal, när det gäller nyttjanderätt till fast egendom, och jag kan inte heller förstå, att det skulle vara till skada, att man, när man gör ett tillägg till arrendekontraktet, gör även detta skriftligt, ty man kan ju alltid tänka sig, att, som det framhållits här, det kan finnas en och annan tvistig punkt, särskilt när det gäller bolags egendom. Det kan till exempel ha givits ett löfte, och det uppstår schism. Ett sådant förhållande kan även inträffa mellan arrendatorn och en enskild jordägare, ty jordägaren kanske förnekar sitt muntliga löfte och säger: »Det och det har jag aldrig lovat.» Men har man fått skriftligt på det, är det riktigt och säkert, och jag för min del kan inte frånga den uppfattningen, att det skulle vara bra — och jag ser det som en ren ordningsfråga på samma gång — om man, när man upplåter en egendom till arrende, också har en skriftlig handling att stödja sig på.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schlyter: Den här förda diskussionen synes mig ha visat, att goda skäl kunna anföras såväl för kravet på skriftlig form hos arrendeavtalen som emot utskottets förslag att förbjuda varje hänsynstagande till en muntlig överenskommelse.

Mig föreföll det, som om herr Fehrs yttrande borde ha resulterat i ett bifallsyrkande till Kungl. Maj:ts proposition, vilken synes mig gå en medelväg mellan de båda ytterligheterna. Å ena sidan tillgodoser den intresset av att alltid få fram ett skriftligt avtal, vilket kan ha sin betydelse, särskilt då arrendekontraktet kommer att konkurrera med ett köpeavtal. Å andra sidan förhindrar inte lydelsen av Kungl. Maj:ts proposition möjligheten för en domstol att taga hänsyn till vad som i en tvist kan framkomma till bevis om, att på vissa punkter särskilda överenskommelser träffats mellan parterna vid sidan om kontraktet. Jag har en mycket stark uppfattning om riktigheten av de skäl, som anförts av herr Hammarskjöld och andra emot att till den grad strängt formalisera arrendekontraktet, att en häradsrätt inte skulle få lov att fästa avseende vid muntlig bevisning i tvist angående ett arrendeavtals innehåll.

Jag kan därför inte ansluta mig till utskottets förslag, utan yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Om detta yrkande icke av kammaren bifalles, kommer jag att rösta för herr Westmans reservation.

Herr Westman: Herr talman! Herr Lindhagen har i sina båda sista anföranden gjort gällande, att när man nu inför en social lagstiftning i de södra delarna av Sverige, föreligger det alldeles samma skäl som när man införde en social lagstiftning för Norrland att ovillkorligen fordra skriftlig form. Men jag ber då att få fästa herr Lindhagens uppmärksamhet på att norrlandslagen endast gäller för bolag, medan det här däremot är fråga om att anpassa en lagregel för de södra delarna av Sverige, där ju tiotusental av jordägare, som utarrendera sina fastigheter, höra till småfolket. Det är dock, som jag förut framhållit, en stor skillnad. Man måste tänka litet på att man inte skall se allt från den norrländska bolagssynpunkten. Man bör taga hänsyn till att det också finnes människor i Sverige, som äga jord och som kunna ha andra levnadsvanor och levnadsformer än de, som äro säregna för de norrländska bolagen.

Herr Linder yttrade till förmån för utskottets ståndpunkt, att det vore ganska naturligt, att man ville göra avtalen säkra. Men vad innebär utskottets förslag? På vad sätt gör det avtalen säkra? Jo, därigenom att man förklarar muntliga avtal så osäkra, att de bli ogiltiga. Det är detta saken gäller. Vi äro alla ense om att det, som herr Gabrielsson uttryckte sig, är mycket lämpligt, att arrendeavtalen slutas i skriftlig form. Det kan inte skada, att de äro skriftliga, sade herr Gabrielsson. Nej, naturligtvis icke! Det är en ordningsfråga, sade vidare herr Gabrielsson. Ja, det är som en ordningsfråga reservanterna betrakta saken. Herr Gabrielsson däremot ser icke detta som en ordningsfråga, såsom det är enligt nuvarande lagstiftning, utan han betraktar det som en formfråga. Herr Gabrielsson säger nämligen i själva verket, att om det icke finnes skriftlig form, så finnes det heller intet avtal. Det är däri skillnaden består mellan en ordningsföreskrift och en formfordran.

Med anledning av herr Schlyters yttrande vill jag säga, att Kungl. Maj:ts förslag förefaller mig vara av föga värde. Enligt detta skulle själva upplåtelsen fordra skriftlig form, medan alla övriga villkor kunde vara muntliga. Vad har man för intresse av att få en lag som säger, att själva faktum, att jorden upplåtes, skall fastslås i skriftligt kontrakt, men allt annat, som det kan bli tvist om, kan regleras genom muntligt avtal? Det är ju ingen mening med att ha en sådan föreskrift i lagen. Det är att riktigt stjälpas arrendatorerna, utan att de få någon fördel, som uppväger den stora risk de kunna löpa genom uppställandet av en formfordran. Jag vill dessutom säga det, att om man förordar Kungl. Maj:ts förslag, bör man samtidigt besvara de frågor,

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

som justitierådet Wedberg i lagrådet framställt om vad Kungl. Maj:ts regel innebär i det ena eller andra av de fall, som kunna inträffa.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

(Forts.)

Herr Fehr: När herr Schlyter anförde, att mitt förra yttrande bort avslutas med ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, kan jag inskränka mig till att hänvisa till vad herr Westman just nu sade. Det är de betänkligheter, som justitierådet Wedberg anført, som varit särskilt bestämmande för mig härutinnan. Hans yttrande återfinnes på sid. 19 i utskottets betänkande.

Herr Lindhagen har uttalat, att det yrkande, som här ställts, vore ett krokben mot den sociala lagstiftningen och komme från personer, som vore motståndare till varje social lagstiftning, om jag fattade honom rätt. Mitt yrkande är baserat på den uppfattningen, att det för arrendatorer och jordägare är lika oriktigt att få en sådan formalisering, som är föreslagen av utskottet. Jag tillåter mig hemställa, att herr Lindhagen icke ville giva uttryck åt mina meningar i fråga om social lagstiftning, utan att jag får göra det själv. Det finns inte något patent på social lagstiftning, icke ens hos herr Lindhagen, och för att åstadkomma en bättring i de allvarliga sociala missförhållandena räcker det icke med en god vilja.

Beträffande den byråkratisering, som uppenbarligen måste bli en följd av ett bifall till utskottets förslag, skulle jag vilja säga, att ett uttalande av herr Linder ger ganska klart besked. Han yttrade, att paragrafen uteslutande avser att skapa trygghet; arrendatorn skall ha svart på vitt på vad han har, och vad som icke står i papperet skall han veta, att han icke har. För min del måste jag säga, att det även för den okunnigaste arrendator måste vara mera fördelaktigt att ha en rättighet, även om den icke står i papperet, än att vara utan den.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nothin: Herr talman! Väl förstår jag, att det kan yppa sig olika meningar, huruvida det är lämpligast att gå på utskottets linje eller att följa den vid utlåtandet fogade reservationen. Däremot kan jag icke ansluta mig till det uttalande, som här är gjort, att den av Kungl. Maj:t föreslagna formuleringen skulle vara att föredraga. Föregående talare hava erinrat om justitierådet Wedbergs yttrande, och jag vill komplettera det med att återgiva lagberedningens uttalande i denna fråga. Lagberedningen säger, att om skriftlig form för arrendeavtalet vore obligatorisk, måste all rättsverkan fränkännas jämväl sådana muntliga överenskommelser, som innefattade modifikationer i ett från början skriftligen upprättat avtal.

Om paragrafen får den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, måste man ju antingen ställa sig på lagberedningens grund och utgå från att inga muntliga avtal vid sidan om det skriftliga kontraktet gälla — i så fall kan jag icke se annat än att utskottets formulering, varigenom detta tydligare kommer till uttryck, är att föredraga — eller också måste man medgiva muntliga avtal vid sidan om det skriftliga. Då blir frågan, hur långt man skall tillerkänna giltighet åt muntliga avtal. När äro olikheterna mot det skriftliga avtalet så stora, att man måste anse de muntliga ogiltiga? Man skulle, såvitt jag kan förstå, på detta sätt få ett osäkerhetstillstånd, som icke kan vara önskvärt.

Med tanke på lagstiftningens enhetlighet vill jag även erinra därom, att vi i norrlandslagstiftningen redan hava ett stadgande av ungefär samma innehåll som det utskottet här föreslagit.

I valet mellan utskottets formulering och reservanternas ber jag att få ansluta mig till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen, vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till paragrafens lydelse samt slutligen därpå att förslaget i denna del skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 kap. 1 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås förslaget i denna del.

Sedan kammararens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammararens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

8, 9, 11, 12, 14, 17, 18, 33 och 43 §§.

Godkändes.

45 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Tillhör jord å landet, vilken upplåtes på arrende, vid avtalets ingående bolag eller ekonomisk förening, och omfattar arrende odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar, gälla de bestämmelser, som här nedan upptagas i 46—53 §§.

Tillhör jord å landet, vilken upplåtes på arrende, vid avtalets ingående bolag eller ekonomisk förening, och omfattar arrende odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar, gälla de bestämmelser, som här nedan upptagas i 46—54 §§.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse av jord, tillhörig enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket. Vid bedömande av frågan, huruvida fastighet huvudsakligen besittes för jordbruk, skola i samma ägares hand befintliga genom ägostyckning, jordavsöndring eller avstyckning skilda områden av samma hemman eller lägenhet betraktas såsom en fastighet.

Enligt en vid 45—55 §§ avgiven reservation hade greve *Spens* med instämmande av herrar *Magnusson* i Skövde och *Olsson* i Broberg på anförda skäl

Ang. ändringar i den s. k. allmänna arrendelagen. hemställt, att §§ 45—55 måtte ur förslaget utgå samt att numreringen av paragraferna i förslaget måtte undergå därav föranledd ändring.

Vid 45 § hade reservationer vidare avgivits

1) av herrar *Linder, Sjöblom, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby, vilka ansett, att paragrafen bort erhålla följande lydelse:

Tillhör jord å landet, vilken upplåtes på arrende, vid avtalets ingående bolag eller ekonomisk förening, och omfattar arrendet odlad jord till en vidd av minst två och högst tjugufem hektar, gälle de bestämmelser, som här nedan upptagas i 46—54 §§.

Vad i — — — — fastighet.

2) av herr *Lindhagen*, som på åberopade grunder föreslagit en minimiareal av 2 hektar odlad jord ängs- och hagmark.

Greve Spens: Herr talman! Jag har jämte ett par kamrater i utskottet från andra kammaren i anförd reservation yrkat, att såväl den nu föredragna paragrafen som de följande paragraferna till och med 55 § skola utgå ur förslaget. Dessa 45—55 §§ innehålla särskilda strängare bestämmelser för arrenden under bolag, ekonomiska föreningar och s. k. enskilda spekulanter samt fideikommiss i hela Sverige. Utskottet har nu föreslagit, att den s. k. norrlandslagen skall tillämpas, utom i Norrland, i hela Svealand utom Södermanlands län. Med en sådan utsträckning av norrlandslagen behövas för det övriga landet icke alls några särskilda bestämmelser om arrenden under bolag, ekonomiska föreningar och enskilda spekulanter samt fideikommiss. De s. k. enskilda spekulanterna äro sådana, som icke äro mantalsskrivna på sin fastighet och som innehava densamma huvudsakligen för att därav draga annan inkomst än av jordbruk. Ifrågavarande särskilda bestämmelser ha först föreslagits av jordkommissionen, vilken byggt sitt förslag härutinnan på en utredning, som gjordes under kristiden och som därför upptager en hel del särskilda kristidsförhållanden. Vidare har man även fäst sig vid förhållandena i Norrland, särskilt sådana de voro under tidigare skeden. I de sydligare delarna av Sverige hava bolagens och fideikommissens arrendatorer och torpare det icke sämre eller otryggare ställt än arrendatorer och torpare under enskilda jordägare, vilka utskottet uteslutit från ifrågavarande strängare bestämmelser. Dessa bestämmelser skulle i södra Sverige bliva till väsentlig skada. Såväl bolag som fideikommiss hava nu svåra tider, och det är viktigt att se till, att även den näring, som dessa utöva, ej skall lida. Förevarande bestämmelser kunna leda till, att bolag och fideikommissarier ej utarrendera jord i samma myckenhet som eljest, och det vore ju i socialt hänseende synnerligen olyckligt och alldeles stridande emot avsikten med denna lag.

De långa arrendeperioderna komma även att hindra och försvåra den försäljning av torp och andra avsöndringar eller avstyckade lägenheter till egna hem eller självägande jordbruk, som nu äger rum i stor utsträckning. Även detta är ju en social olägenhet.

Det är även att märka, att de torpare och mindre arrendatorer, som utgöra skogsdaysverken till bolag och som ifrågavarande lag till stor del avser att skydda, hava sina organisationer, vilka till väsentlig del bestämman dagsverksprisen och viktigare arrendevillkor i övrigt. Ifrågavarande torpare och småarrendatorer äro därför icke någon svagare part, som man nu upphörligt talar om, och de behöva icke alls dessa särskilda bestämmelser.

Även om icke norrlandslagen skulle utsträckas så långt, som utskottet föreslagit, äro dessa bestämmelser likväl icke av behovet påkallade för det övriga landet. Även om det skulle göras en inskränkning i den av utskottet föreslag-

na utsträckningen av arrendelagen, anser jag således, att dessa paragrafer ändå böra utgå ur den allmänna arrendelagen.

Allt detta har, herr talman, för mig utgjort skäl att i min reservation yrka avslag på 45—55 §§, och jag framställer nu yrkande om bifall till denna reservation.

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

I greve Spens yttrande instämde herr *Trygger*.

Herr Linder: Herr talman! Jag har vid 45 § jämte några ytterligare ledamöter av andra lagutskottet yrkat en viss ändring beträffande arealen för den utarrenderade jorden. Enligt vår reservation skulle det heta: »Tillhör jord å landet, vilken upplåtes på arrende, vid avtalets ingående bolag eller ekonomisk förening, och omfattar arrendet odlad jord till en vidd av minst två och högst tjugufem hektar, gälla de bestämmelser, som här nedan upptagas i 46—54 §§.»

Den norrländska arrendelagen har fastställt en minimiareal, som innefattar fyra hektar inrösningsjord. Från denna utgångspunkt har det sedermera framkommit flera olika förslag angående arealens storlek, när det gäller att få in arrendeavtalet under de särskilda bestämmelser, som här avses. Norrlandskommittén hade för sin del ingen arealgräns alls, men hade dock uppställt det villkoret för arrende, att fastigheten skulle vara av sådan beskaffenhet, att där kunde idkas ett självständigt jordbruk. Jordkommissionen, som sedermera fick i uppdrag att utföra en utredning i detta avseende, förordade en areal av fyra hektar inrösningsjord eller också två hektar odlad jord. Nu ha sist jordsakkunniga föreslagit en areal av två hektar odlad jord. Vid de yttranden, som sedermera ha avgivits angående jordsakkunnigas förslag, ha en hel mängd av länsstyrelserna och hushållningssällskapen yrkat, att minimiarealen måtte sättas till fyra hektar odlad jord. Vår reservation innefattar en sänkning ända ned till två hektar odlad jord. Anledningen till att vi kommit till denna lägre arealgräns är, att det visat sig, att en stor mängd av de arrenden, på vilka man avsett, att den sociala arrendelagen skulle bli tillämplig, i verkligheten icke ha kommit att falla under denna. Det har framkommit motioner, bland annat av herr Sandén m. fl., där det påpekas, att med den av Kungl. Maj:t föreslagna arealgränsen en mängd arrenden icke skulle komma att falla under lagen. Det har också genom en utredning, som på sin tid verkställdes av herrar Wihlborg och Nilsson, blivit ådagalagt, att uppe i Norrland, för att taga ett exempel därifrån, ända upp till 40 procent av de arrenden, som man här åsyftat, icke kunnat falla under den norrländska arrendelagens bestämmelser.

Nu har det framställts som ett särskilt önskemål, att arrendet skulle vara av den beskaffenhet, att därpå kunde idkas självständigt jordbruk. Man måste emellertid också hålla fast vid att det för lagstiftaren bör vara ett lika stort intresse att se till, att även de helt små arrendena komma i åtnjutande av det skydd, som den sociala lagstiftningen kan skänka. Det är ju dock så, att om också icke dessa arrenden äro sådana, att en lantbrukare helt och hållet kan leva därav, utgöra de likväl för honom ett mäktigt stöd, då det gäller hans utkomst. Man kan säga, att svårigheterna för honom, då det gäller t. ex. nybyggnader, syneförrättningar o. dyl., äro sådana, att han minst lika väl är i behov av skydd enligt den sociala arrendelagen som den som sitter med ett något större arrende.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som av mig m. fl. avgivits vid 45 §.

Herr Lindhagen: På grund av utskottsbetänkandets söndertrasade uppställning, som är en naturlig följd av att det föreligger så skiftande förslag,

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

finns det icke någon punkt bland utskottets paragrafer, där jag ens formellt kan göra det vidsträckta yrkandet, som jag gjort i motionen, nämligen att norrlandslagen i förbättrat skick bör utsträckas till hela riket. Vi diskutera nu en paragraf om social lagstiftning för hela riket, men omfattningen av densamma och var tudelningen skall gå, ifall man vill tudela den, anses kunna diskuteras, när man kommer till norrlandslagen, men icke när det är fråga om man vill hava den utsträckt till hela riket. Öresund ligger alltså utanför diskussionen på alla ställen, men Mälaren ligger inom diskussionen längre fram, då vi komma till norrlandslagen. Jag har i överensstämmelse med vad jordkommissionen ansåg motionerat om att den sociala arrendelagen måtte utsträckas enhetligt för hela riket och få ett enahanda innehåll, men jag kan, herr talman, på grund av de skäl jag nyss anfört icke göra något yrkande vid denna punkt.

När vi däremot komma in på frågan om minimiareal, måste jag, för att rädda min själ, ange, att jag yrkar bifall till min vid betänkandet fogade reservation i denna punkt.

Det är en vanskelig sak att bestämma, var gränsen skall gå mellan ett utarrenderat jordbruk och en till en arbetare upplåten lägenhet, där arbetsanställningen är huvudsak och något väsentligt jordbruk inte drives. Men det är ju i alla fall av vikt, att man sätter gränsen så lågt, att man med hänsyn till vårt lands skilda förhållanden får med dem, som man verkligen mest tänker på i detta fall. Det sker verkligen icke med utskottets förslag, all statistik vittnar detta. Förslaget är ett slag i luften, varigenom man visserligen får med under lagen en del arrendatorer men lämnar utanför en ofantlig del av dem, som borde falla under lagstiftningen.

Herr Linder har nu tagit upp jordkommissionens förslag rörande minimiareal — odlad jord till en vidd av minst två hektar. Men med denna lydelse blir det också en hel mängd arrendatorer, som inte komma med, exempelvis lappmarksarrendatorerna, ty icke ha dessa i regel fyra tunnland odlad jord? I deras jordbruk ingår också en stor del hagmark och ängsmark. Överhuvud taget äro förhållandena i skogsbygderna i vårt land så ordnade, att i det utarrenderade jordbruket ingår utom den odlade jorden tillgång till höfoder å ängs- och hagmark. Skall man därför fastställa en minimiareal för dylika arrenden, måste hänsyn tagas såväl till ängs- och hagmarken som till den odlade jorden.

Jag hemställer därför om bifall till mitt förslag om att minimiarealen måtte sättas till 2 hektar odlad jord, ängs- och hagmark.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag har begärt ordet för att instämma med greve Spens i hans reservation, men jag skall dock huvudsakligen uppehålla mig vid en av de paragrafer, om vilkas uteslutande han framställt yrkande, nämligen bestämmelsen om ökad minimitid vid upplåtelse av arrendegårdar under fideikommiss. Det förefaller mig, som om de skäl, som anförts för en bestämmelse i sådant avseende, skulle vara synnerligen klena. Går man till departementschefens anförande, talas där om »den permanens, som regelmässigt utmärker ifrågavarande arrenden», och detsamma anför utskottet, då det återgiver följande uttalande av jordssakkunniga: »Då utarrendering av fideikommissens undergårdar i regel vore av permanent art, mötte ej betänkligheter att för sådana arrenden föreskriva viss minimitid.» Det förefaller mig, som om dessa förhållanden skulle tala i alldeles motsatt riktning. Ty det måtte väl ändå vara så, att för undantagsbestämmelser av sociala skäl bör det föreligga något allmänare missförhållande, men varken departementschefen eller utskottet hava åberopat något sådant. Går man sedan till vad utskottet ytterligare säger på denna punkt, skall man finna, att utskottets motivering

är mycket torftig. Utskottet yttrar nämligen helt enkelt: »I likhet med Kungl. Maj:t håller utskottet före, att vid ifrågavarande arrenden en skälig minimitid bör lagfästas för upplåtelsen.» Utskottet kommer dock därefter till den slutsatsen, att det kan vara tillräckligt med en minimitid av tio år i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna.

Att på dessa skäl stadga en undantagsbestämmelse för fideikommiss, förefaller väl ändå vara ganska egendomligt.

Jag vill sluta med att säga, att skulle nu riksdagen antaga en bestämmelse i enlighet med utskottets förslag, önskar jag hava uttalat den förhoppningen, att åtminstone de dispensbestämmelser, som finnas, icke komma att tolkas restriktivt, utan i en mot fideikommissinnehavarna tillmötesgående riktning.

Tillika vill jag framhålla de olägenheter, som för egnahemsbolag skulle uppkomma av ett bifall till utskottets förslag. De är så påtagliga, att jag näppe- ligen behöver närmare framhålla dem, och jag vill inte heller i detta avseende förlänga debatten.

Jag får sålunda, herr talman, uttala mig för bifall till greve Spens' reservation. Skulle emellertid denna reservation icke vinna kammarens bifall, kommer jag att yrka bifall till herr Gabrielssons motion, enligt vilken bestämmelserna om minimitid för jordbruksarrenden under fideikommiss skola utgå.

Herr Westman: Herr talman! Redan i mitt första anförande tillät jag mig framhålla, att vi, som utgöra majoritet i utskottet, omfatta den åsikten, att tiden nu är inne att stödja arrendatorsklassen i mellersta och södra Sverige gentemot bolagen. Visserligen är det sant, att de sociala förhållandena icke äro alldeles desamma i mellersta och södra Sverige som i Norrland, men det har dock i alla fall av den utredning, som framlagts, syntts framgå, att det föreligger goda skäl för att nu införa skyddsbestämmelser för bolagsarrendatorerna i södra och mellersta Sverige.

Jag vill betona, att åtminstone jag för min del har, när jag ställt mig på denna ståndpunkt, sett problemet uteslutande ur jordbrukets synpunkt. Det har således inte för mig förelegat någon anledning att vilja genomföra en reglering i fråga om sådana upplåtelser, som avse lägenheter, vilka hava karakteren av bostadslägenheter för arbetare. Enligt min uppfattning är det tillräckligt, om man låter regleringen avse sådana mindre jordbruk, vilka äro tillräckligt stora för att kunna tjäna såsom bas för uppehållet åt en jordbrukarfamilj.

Under sådana omständigheter har jag icke kunnat biträda det yrkande, som i utskottet framställts därom, att minimiarealen skulle bestämmas icke till 4 hektar odlad jord, utan till 2 hektar odlad jord. Ännu mindre har jag kunnat ansluta mig till det längre gående yrkande, som inom utskottet framförts av herr Lindhagen och som går ut på att minimiarealen ytterligare skulle sänkas, så att den skulle komma att bli 2 hektar odlad jord, ängs- och hagmark. Bifalles något av dessa förslag, kommer man ned till enheter, som äro så små, att de i södra Sverige inte ha mycket med jordbruk att göra. Herr Lindhagen har framhållit, att det vore orimligt att bestämma minimiarealen annorlunda i södra Sverige än i Norrland, men jag ber att få påpeka, att förhållandena i Norrland ju äro helt olika mot förhållandena i södra Sverige. I Norrland spela t. ex. betena en helt annan roll än för en lägenhet i södra Sverige. Den minimiareal, som vi nu bestämma för södra Sverige, måste vi avväga med hänsyn till de förhållanden, som råda där. Under sådana omständigheter kan åtminstone jag för min del icke förorda, att vi sätta minimiarealen lägre än till 4 hektar odlad jord.

Jag ber att få påpeka, att när man genom de bestämmelser, varom vi här tala, inför en ny social jordlagstiftning för södra Sverige, innebär detta, att

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

man lägger ganska tunga bördor på bolagen, bland annat en vittgående nybyggnadsskyldighet. Ur den synpunkten, att man inte på en gång bör allt för hårt belasta bolagen, är det då lämpligt, att man går fram med en viss försiktighet och således inte går så långt, som här påyrkats av två föregående talare.

Vad slutligen angår frågan om jordbruk under fideikommiss, har denna fråga i viss mån kommit upp genom det yrkande, som greve Spens framställt, men ifall detta yrkande icke skulle av kammaren bifallas, blir det ju tillfälle att diskutera frågan om jordbruksarrenden under fideikommiss, när vi komma fram till en senare paragraf i lagförslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sneidern: Herr Westman yttrade, att han såg denna fråga från jordbrukets synpunkt. Jag undrar, om han inte därmed menade det teoretiska jordbrukets synpunkt. Då jag har varit i tillfälle att se denna fråga från praktisk synpunkt under hela mitt liv, vill jag säga, att jag kommit till det resultatet, att jag anser denna lagstiftning för södra Sverige vara fullkomligt överflödig. Man vinner ingenting härmed. Naturligtvis vinner man intet för de rättssubjekt, varom här närmast är fråga, nämligen de utarrenderande jordägarna, men man vinner heller ingenting för de arrendatorer, det här gäller.

Herr Westman yttrade likaledes, att han kommit till detta resultat på grund av de utredningar, som föregått detta förslag. Jag har noggrant läst igenom jordsakkunnigas yttrande rörande deras resor över allt i södra Sverige, de resultat, de därvid angivit, och vad olika arrendatorer hava uttalat i fråga om sin ställning o. s. v. Jag kan av denna utredning inte komma till något annat resultat än det, till vilket jag förut kommit, att här icke finnes något behov av en lagstiftning av denna beskaffenhet för södra Sverige.

Av denna anledning ansluter jag mig till greve Spens' yrkande.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Skulle man resonera som herr von Sneidern, kunde man ju säga, att det inte alls behövs någon lagstiftning på detta område ens i de norra delarna av landet. Jag var med på den resa, som jordsakkunniga företogo, och jag vill säga, att vi kommo till den bestämda uppfattningen, att det icke var andra förhållanden beträffande bolagshemman i Norrland än i södra Sverige. Jag är inte alls någon entusiast för att stifta lagar, då dylika inte behövas. Men när det nu är så, att vi skulle, såsom i viss mån har föreslagits av regeringen och i ännu högre grad av utskottet, skärpa lagstiftningen för Norrland, där den är mindre behövlig eller åtminstone inte behöves i högre grad än för södra Sverige, måste jag säga, att det skulle vara bättre, att vi kopplade av även denna lagstiftning än att vi skulle taga den, men icke antaga det nu ifrågavarande lagförslaget. Men jag måste säga att, när jordsakkunniga besågo jordbruk tillhöriga t. ex. bolagen i Östergötland, Småland och Dalsland samt inte minst i trakterna längst ned mot norska gränsen, funno vi, att en lagstiftning på detta område vore behövlig. Det var nog på många håll där, som bestämmelser beträffande underhåll och nybyggnader och dylikt verkligen behövdes i mycket högre grad än för de norrländska trävarubolagen. Vad åbyggnaderna beträffar, voro dessas jordbruk i allmänhet mycket väl skötta — man kan säga, att de voro i synnerligen gott stånd. Men orsaken härtill torde man kanske mest ha att söka däri, att vi haft den nu gällande uppsiktslagen, vilken ålagt ägarna till dessa jordbruk att ställa dem i ordning. Uppsiktslagen har inte gällt övriga delar av landet, och det gör, att det ju där kan finnas åtskilliga anmärkningar att framställa.

Det är vidare fråga om två särskilda saker. Beträffande minimiarealen ha-

va reservanterna föreslagit, att man skall taga med små arbetarboställen, som ställts i ordning för att jordägaren skall hava tillgång till arbetskraft för drivande av skogsskötsel och dylikt. Dessutom gäller det minimiarrendetiden. Jordsakkunniga hava — vi komma till denna fråga vid nästa paragraf, då jag har begärt ordet — föreslagit en minimiarrendetid av 5 år. Kungl. Maj:t har emellertid — kanske inte minst på grund av herr Lindhagens inlaga — gått in för en minimiarrendetid av 15 år. Det kommer ju att ställa sig ganska olika, om man har en minimiarrendetid på 5 eller på 15 år. Vi ha föreslagit 5 år men samtidigt föreslagit, att det skulle bli optionsrätt två gånger. Besittningstiden skulle alltså i verkligheten komma att bli 15 år, men man skulle kunna sluta nya kontrakt och träffa nya överenskommelser och bestämmelser för femårsperioder. För den händelse jordägaren sålde fastigheten, skulle arrendekontraktet icke fortlöpa.

Går man nu in för den lägre minimiarealen och den längre minimiarrendetiden, anser jag, att saken blir mycket vanskelig. Under sådana förhållanden skulle jag kunna biträda yrkandet om avslag. Såsom saken nu ligger, har jag åtminstone vid denna paragraf ingen anledning att frångå utskottsförslaget, ty detta står i överensstämmelse med den reservation, som herr Pettersson i Bjälbo och jag fogat vid sakkunnigbetänkandet. Då jag därför anser, att även jag kan stödja utskottsförslaget, ber jag sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Spens: Jag skall endast be att få säga ett par ord i anledning av herr Gabrielssons yttrande.

Om utskottets förslag eller herrar Lindhagens och Linders yrkanden skulle antagas, finge detta sannolikt till följd, att uppsiktslagen med jordkommissioner och alla andra därav följande olägenheter och kostnader skulle komma att införas i varje hushållningssällskapsområde i sydligare delen av landet. Hur det skulle komma att utveckla sig med dylika jordkommissioner, ha vi haft någon känning av i de södra delarna av landet på grund av de särskilda bestämmelser, som under kristiden med stöd av förfoganderättslagen utfärdades emot vanhävd. Nästan alla anmälningar om vanhävd, som då gjordes, hade sin grund i rent personliga förhållanden och bottnade i enskilt hämndbegär, eller också var det i några fall så, att anmälan riktade sig mot en mer eller mindre sinnessjuk person. Men eljest utgjorde anmälan i de allra flesta fall endast utslag av enskilt hämndbegär och trakasseringslusta. Skulle man nu få dylika jordkommissioner med åtföljande anmälningar till dessa om vanhävd, skulle detta väcka missämja och föranleda obehag i orterna. I betraktande härav jämte alla andra olägenheter och kostnader är denna anordning inte något att stå efter.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om avslag på förslaget i denna del.

Herr Lindhagen: Jag vill bara gent emot det myckna talet om de stora olikheter, som skulle råda mellan olika delar av riket, hava gjort en röst i motsatt riktning hörd i kammaren för att få en annan mening antecknad till protokollet. Enligt erfarenheten föreligger nämligen här de flesta förutsättningar för en rikslagstiftning. Det finnes nämligen permanenta små arrenden i alla delar av riket, till antalet äro de till och med vida större i södra och mellersta delarna av landet än i de nordliga. Arrendatorernas betryck är också alldeles desamma. Korta arrendetider måste överallt vara till men för arrendatorn och jordbruket, byggnader måste finnas på alla platser och avgörandet om vem, som bör bygga dem, måste i stort sett bli detsamma för hela riket. Att uppmuntra nyodlingar på arrendegårdarna är lika viktigt överallt. Hus-

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

behovsvirke och betesrätt, där tillgång därtill finnes och hitintills ansetts omistligt, är en angelägenhet av vikt i landets flesta skogsbygder. Och vad särskilt angår det märkvärdiga Skåne, har jag under en resa en sommar såsom medlem av jordkommissionen funnit precis samma förhållanden där som i Norrland, när man kom till småarrendatorerna. De vanskligheter, som finnas för arrendatorerna i Norrland, ha arrendatorerna i Skåne också i stort sett ansett föreligga för dem. Och frågar man jordägarna, komma de med samma invändningar i Skåne som i Norrland.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att beträffande den under behandling varande paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle godkänna herr Linders m. fl. vid denna paragraf avgivna reservation; 3:o), av herr *Lindhagen*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att orden »odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar» utbyttes mot »en areal av minst 2 hektar odlad jord, ängs- och hagmark samt högst 25 hektar»; samt 4:o) att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Greve *Spens* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr *Lindhagen* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av herr Linders m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 kap. 45 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1) framställda lagförslaget antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av herr Linders m. fl. vid denna paragraf avgivna reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 59.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 kap. 45 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås förslaget i denna del.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta handläggningen av nu ifrågakvarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående reglering av reservpersonalens avlönings- och pensionsförmåner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för åtnjutande av beviljat statsbidrag till uppförande av en för Norrbottens län avsedd tuberkulossjukvårdsanstalt (centralsanatorium);

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för ersättning åt ombud, som avses i 27 § 4 mom. av förordningen angående försäljning av pilsnerdricka; samt

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande och drift av en för Jämtlands län avsedd tuberkulossjukvårdsanstalt (centralsanatorium).

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i med förslag till lag angående slakt av husdjur;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 11, 13 och 24 §§ i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i med förslag till lag inefattande förbud att sprida efterbildning av penningssedel; samt

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i med förslag till lag om bokföring vid enskild järnväg m. m.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag dels till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet, dels till kostnader för fastighetstaxering år 1928 jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 154, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag rörande statsbidrag till bestridande av kostnaderna för den allmänna sjukvården i riket;

nr 155, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till återupprättande av viss industriell verksamhet i Nederkalix socken jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Norrbottens Järnverks Aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 4, i anledning av andra kammarens återremiss av viss del av utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar och nr 114 med förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.58 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 31 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av det i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 under punkten A 1 upptagna förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

2 kap. 46 §.

Första stycket.

Detta stycke hade följande lydelse:

Upplåtelse, som i 45 § avses, skall ske för viss tid, ej understigande femton år, eller ock för arrendatorns livstid. Avser upplåtelsen fastighet, varöver upplåtaren ej äger förfoga utöver sin egen besittningstid, må den dock jämväl kunna ske för sådan tid. Avtal för viss tid, vilket varit gällande femton år, må förlängas även för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall avtalet anses ingånget för en tid av femton år.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits

1) av herr *Lindhagen*, som på åberopade grunder hemställt, att minimitiden för de sociala arrendena här och på andra ställen måtte bestämmas till 20 år;

2) av herrar *Linder*, *Lindhagen*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville efter denna paragraf såsom en särskild paragraf införa ett stadgande av i reservationen angiven lydelse, innefattande bestämmelser angående optionsrätt till förnyat arrende, eller alternativt, om detta ej antoges, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag framlägga förslag till optionsrätt för arrendatorerna vid utgången av den för sociala arrenden stadgade minimitid, eller, om detta ej bifölles, åtminstone för arrendatorerna inom de delar av landet, som enligt utskottets förslag fölle under »Lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand»;

3) av herrar *Gabrielsson* och *Pettersson* i Bjälbo, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Såsom herrarna torde finna, har vid denna paragraf av mig och herr Pettersson i Bjälbo avgivits en blank reservation. Det är nämligen så, att de jordsakkunniga ha föreslagit, att minimitiden skulle vara fem år med optionsrätt två gånger, d. v. s. sammanlagt femton år. Samtidigt föreslogs också, att den norrlandslag, som nu gäller, skulle upphöra och ingå i den allmänna arrendelagen, som skulle gälla för hela landet.

Nu har regeringen ändrat detta förslag och upptagit minimitiden till femton år på samma gång som den föreslagit att norrlandslagen skall bibehåll-

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

las. Jag beklagar, att regeringen icke kunnat gå in på de jordsakkunnigas förslag, därför att jag tror, att det hade varit bättre att vi fått en enda bestämmelse, när det gäller bolag och enskilda skogsspekulanter, som falla under denna lags bestämmelser. Nu blir följden att vi, om regeringens och utskottets förslag bifalles, få icke mindre än fyra olika lagar: den allmänna nyttjanderättslagen, den särskilda lagen för bolag och enskilda skogsspekulanter, norrlandslagen och en särskild lag för fideikommiss. För min del har jag ansett, att det varit lyckligare, om regeringen hade gått på de jordsakkunnigas förslag.

Nu är det så, att man inom utskottet icke kunnat göra något särskilt yrkande på denna paragraf, därför att förslaget om optionsrätt icke remitterats till lagrådet, och detta skulle inverka på åtskilliga andra paragrafer i lagförslaget. Detta har gjort att vi icke kunna yrka ändring i enlighet med de jordsakkunnigas förslag. Jag kan icke heller nu framställa något yrkande beträffande denna paragraf, men jag har velat uttala att jag icke är nöjd med förslaget sådant det är. Jag har emellertid som sagt, herr talman, icke något särskilt yrkande att göra beträffande denna paragraf.

Greve Spens: Herr talman! Jag skall be att få upptaga det yrkande, som herr Gabrielsson icke vågade komma med. Samma yrkande har även gjorts i en inom andra kammaren väckt motion av herr Anderson i Storegården m. fl. Den föregående talaren var rädd för, att lagrådet icke hade behandlat denna paragraf, och ansåg, att detta skulle utgöra ett hinder för, att vi nu skulle besluta i enlighet med de jordsakkunnigas förslag och herr Andersons i Storegården motion om en minimiarrendetid av fem år. Jag anser emellertid icke, att detta utgör något hinder. Lagrådet kan höras efteråt av Kungl. Maj:t. Det måste vara mycket betänkligt att beröva bolag eller fideikommiss förfoganderätt över jord under så lång tid som femton år, särskilt under de växlande konjunkturer, som nu råda. Och skulle riksdagen besluta att även indraga enskilda jordägare under dessa bestämmelser på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, komma vi i en ännu mycket svårare belägenhet. Det är mycket vanligt, att arrendetiden sättes till en kortare tid än femton år, och på många orter är detta en regel. Någon större benägenhet hos arrendatorer av torp eller mindre ställen att binda sig för en långvarig arrendetid förfinnes icke. Skogstorparna ha sin organisation, som tillvaratager deras intressen.

Utskottet har i denna paragraf även föreslagit, att arrendatorn skall äga att uppsäga arrendet efter fem år. Enligt min åsikt bör då icke heller jordägaren bindas för längre tid. Att i lag ensidigt tillförsäkra arrendatorn att efter viss tid uppsäga arrendeavtalet bör enligt min mening icke ifrågakomma, och detta har utskottet också uttalat vid § 8 av den allmänna arrendelagen.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till herr Andersons i Storegården m. fl. motion om fem års arrendetid i stället för femton år och att sålunda på de tre ställen i första stycket av denna paragraf, där det står femton år, i stället måtte insättas fem år.

Herr Lindhagen: Jag har att beträffande det första stycket i denna paragraf göra två yrkanden. För det första vill jag yrka att minimiarrendetiden må sättas till *tjugu år*. Norrlandskommittén och även andra kammaren på den tiden ha bestämt tiden till tjugu år. Staten har tjuguariga arrendeupplåtelser, och vissa stiftelser såsom akademierna likaledes tjugu år. Jag vet icke varför man skall ha denna variation av olika bestämmelser, och därför har jag nu i en reservation liksom tidigare i jordkommissionen yrkat på en minimiarrendetid av tjugu år. Det kunde vara likgiltigt om tiden bestämdes till femton, ifall optionsrätten beviljades, men ifall det blir så, att riksdagen icke uttalar sig för optionsrätt efter de gångna femton åren, är det så mycket större

skäl att bestämma minimiarrendetiden till tjugu år. Jag erinrar om, att den av regeringen anbefallda Wihlborg-Nilsson'ska utredningen förordat trettio år och att finska lagen har en tid av femtio år, och då kan icke tjugu år anses vara för mycket.

Nu kommer jag till själva huvudyrkandet, på vilket herr talmannen lovat att framställa proposition efter behandlingen av denna paragraf. Detta yrkande sammanhänger nära med arrendetiden och bör lämpligen få rum i en särskild paragraf efter § 46 och det rör sig om *optionsrätten* efter de femton årens utgång. Norrlandskommittén föreslog vissa år för en gång, men ett par reserveranter antyde redan då, att optionsrätt vore på sin plats. Sedan har tiden gått, och meningen var ju, att man skulle utvidga och förbättra norrlandslagstiftningen efter den erfarenhet, som vunnits. Nu har man fått erfarenhet om norrlandslagstiftningen, som trädde i kraft den 1 oktober 1909. De femton-åriga kontrakten börja att utgå för de arrendeavtal, som upprättats efter den dagen. För varje år blir det flera sådana arrenden. Då inträffar, att arrendatorn, som i den norrländska arrendelagen tillförsäkrats femton år, faller tillbaka under den allmänna arrendelagen utan något vidare skydd. Detta är ett spektakel. Man kan vila på hanen så länge de femton åren löpa, men då de börja utgå, bör man skapa en fortsättning, och denna fortsättning saknas nu beträffande norrlandslagen. Beträffande södra och mellersta Sverige kan visserligen resoneras så som man gjorde, då norrlandslagen antogs: låtom oss taga de femton åren, så få vi se vad vi kunna göra efter femton år. Men nu ha vi erfarenhet av norrlandslagen, och även beträffande södra och mellersta Sverige se vi således åt vilket håll det pekar.

Detta är den mest kardinala punkten i hela den sociala arrendelagstiftningen, ty det stora etiska momentet bakom denna lag är att stora delar av Sveriges befolkning skola förses med varaktiga hem. Och det är då märkvärdigt, att just de medlemmar av riksdagen och andra, som ha en varaktig stad och hög pension, som ha äganderätt till hem eller sitta på större egendomar och som i alla händelser ha sitt på det torra, unna minst dessa personer, som icke ha det så bra ställt, att få varaktiga hem. Jag kan icke förstå varpå det beror men bra underligt är det i alla fall. Tvärtom borde man ju unna sin nästa lika bra som man har det själv. När därför frågan om den sociala arrendelagen kom till jordkommissionen, var detta en av huvudpunkterna, som kommissionen hade att pröva, och på den punkten blev kommissionen enig, socialdemokrater, liberaler och högern. Den enda skiljaktighet, som förekom, var att herrar Wohlin och Olsson i Kullenbergstorp förklarade, att de, när det gällde fideikommiss och enskilda gods, ville ha en modifikation av optionsrätten. Här är det bara fråga om optionsrätt för arrenden under bolag och enskilda spekulanter, och där förelåg icke någon sådan reservation inom jordkommissionen.

Det är ganska påtagligt att, ifall en kraftig regering hade upptagit denna enighet och slagit vakt omkring densamma och lagt fram en proposition för denna riksdag, det skulle ha vunnits mycket mera. Om optionsrätten icke hade vunnits nu, så hade frågan åtminstone kunnat falla framåt med ett ganska stort steg. Men nu har som sagt enigheten helt och hållet sopats bort av de jordsakkunniga utan någon begriplig anledning, men de hade också av den nästföregående justitieministern Nothin fått en kompromissinstruktion, efter vilken de rättade sig. Och denna regerings justitieminister har icke ens debatterat denna viktiga fråga, ehuru både jordkommissionens och de jordsakkunnigas förslag förelåg till regeringens prövning efter det att lagrådet blivit hört över båda förslagen. Icke förty har frågan om optionsrätten varit fullkomligt luft även för den nuvarande justitieministern och förmodligen också för statsrådet Gärde, som varit med om att utarbete propositionen. Jag fri-

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

tager alla de andra statsråden, som nog icke kunnat följa med saken. Således, det är justitieminister Thyrén och statsrådet Gärde, som, ställde inför jordsakkunnigas resultat, ansett sig skyldiga att totalt negligera optionsrätten genom att icke ens diskutera frågan, ehuru det hade varit deras plikt, och ehuru även jordkommissionens förslag, som enhälligt tillstyrkte optionsrätten, låg på herrarnas bord.

Ingenting är för en arrendator för närvarande så aktuellt som just denna fråga. Ut i sina petitioner och om man talar med dem ute i orterna och träffar dem, så komma de fram av sig själva med, att det viktigaste naturligtvis är, att de få behålla sina hem, och det förstår man. När således här föreligger de jordsakkunnigas förslag, som slopat denna sak på några få rader, och en regeringsproposition, som icke ens diskuterat frågan, betyder detta, att man håller på att även i denna viktiga punkt »avkristna landet».

Jordkommissionens förslag innehöll tre ganska vidlyftiga paragrafer om optionsrätten. När den skall utövas, måste en del förhållanden ordnas, jordägaren bör få tillfälle att yttra sig och berättigas till invändningar, och vidare bör arrendeavgälden kunna regleras, med mera dylikt. Sex reservanter inom utskottet, herrar Linder, Lindhagen, Sjöblom, Magnusson i Kalmar, Hage och Johansson i Uppmälby, ha slagit vakt om jordkommissionens av konservativa, liberaler och socialdemokrater omfattade förslag. Men det är givet att, då själva lagtexten icke remitterats till lagrådet och icke diskuterats av regeringen och den är ganska komplicerad, man icke kan begära en opinionsyttring för lagtexten ens av en riksdagsminoritet. Vi få därför falla tillbaka på vårt alternativa yrkande, nämligen en skrivelse för att få optionsrätten vederbörligen prövad och för att få förslag därom till nästa riksdag som ett komplement till arrendelagen. Även när riksdagen antog den nya lagen om förbud för bolag att köpa jord på landet i Sverige, beslöt riksdagen att skriva i två punkter samtidigt och begära komplettering av lagen.

Jag vill ha till protokollet antecknat, att jag på grund av den oerhört korta tiden för avgivande av reservationer, som för mig på denna punkt utgjort endast en kvart, icke hunnit att göra den retuschering av jordkommissionens lagtext och särskilt av dess hänvisningar, som är en följd av textens inpassande i en ny miljö. Jag är visserligen nu beredd att göra det. Då jag emellertid icke gör något yrkande om bifall till lagtexten, behöver jag icke ingå i detalj i detta hänseende. Mitt yrkande nu är blott, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag framlägga förslag till optionsrätt för arrendatorerna vid utgången av den för sociala arrenden stadgade minimitid.

Det må betonas, att det gäller i denna punkt endast arrenden under bolag och enskilda spekulanter och att det icke här är fråga om arrenden under fideikommiss och andra enskilda gods, till vilka vi komma senare.

Denna fråga är den mest aktuella, den mest viktiga och den mest etiskt framträdande punkten i hela detta lagförslag. Jag har därför tillåtit mig att till herr talmannen framföra en begäran, undertecknad av ett tillräckligt antal ledamöter av kammaren, att det under alla förhållanden skall anställas omröstning med namnupprop och anteckning i protokollet.

Herr Westman: Herr talman! Det som nu föreligger till kammarens behandling är 46 § första stycket. I sammanhang därmed har herr Lindhagen föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande optionsrätten.

I fråga om detta första stycke har framställts två ändringsyrkanden. Greve Spens har hemställt om bifall till utskottets förslag med den ändring att, medan utskottet föreslagit att minimitiden för arrende av bolagsjord skall vara minst femton år, greve Spens föreslår, att denna tid skall ändras till fem år. Det är således ett yrkande, som skulle innebära en betydande lindring i bola-

gens bundenhet jämfört med utskottets förslag. Herr Lindhagen har gått i den andra riktningen: han har föreslagit, att man skall ändra minimitiden femton år till tjugo år.

Den tid, femton år, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet accepterat, överensstämmer med den tid, som jordsakkunniga föreslagit såsom en bunden tid, men jordsakkunniga ha ordnat saken på annat sätt genom att föreslå, att efter en första arrendetid av fem år arrendatorn skall äga optionsrätt för två perioder, så att han på det viset tack vare optionsrätten kan, om han vill, sitta på fastigheten i femton år. Herr Gabrielsson omnämnde jordsakkunnigas förslag och beklagade att det icke vunnit anslutning. Med anledning härav vill jag säga, att det förefaller mig som om det vore ett mindre ingrepp i de enskildas rätt, om man säger, att det arrendeavtal, som slutits, skall vara bindande för jordägaren under femton år, än om man säger, att den enskilde kan tvingas att efter fem, tio års förlopp underkasta sig en reglering av utomstående rörande jordlegans storlek. I ena fallet ingriper man således endast i fråga om tiden, under det att man i det andra fallet ingriper och binder såväl i fråga om tiden — låt vara att den blir kortare — som även i fråga om arrendesumman. För min del anser jag därför att det möter mindre betänkligheter att följa Kungl. Maj:ts förslag och taga bundenheten för bolagen utan avbrott i femton år.

Vidare har herr Lindhagen fäst uppmärksamheten på att arrendatorn, när de femton åren äro ute, icke äger optionsrätt. Herr Lindhagen har i fråga om syftet ställt sig på samma ståndpunkt som intagits i den reservation, som fogats till 46 § och undertecknats av herrar Linder, Lindhagen m. fl. Dessa herrar reserverar ha i denna reservation förordat jordkommissionens förslag till optionsrätt. Herr Lindhagen har icke yrkat bifall till denna reservation, vari föreslås antagande av en lagtext, utan herr Lindhagen har begärt en skrivelse, vari hemställes hos Kungl. Maj:t om en utredning på grundval av jordsakkunnigas förslag. Jag vill då om detta deras förslag framhålla, att det varit utsatt för en mycket ingående och grundlig kritik i andra lagutskottets utlåtande år 1924. Däri framhåller andra lagutskottet, att om man går på den linjen, att man först bestämmer att arrendet skall vara femton år och sedan medger optionsrätt i femton år undan för undan, så innebär en sådan föreskrift, att jordägaren praktiskt taget blir av med förfoganderätten över sin jord för mycket lång framtid, kanske för all den framtid han kan överskåda. Ty denna optionsrätt skulle gå över på barnen och den skulle gälla gentemot ny ägare, så att den enda möjligheten att avbryta övergången av optionsrätten skulle vara att försälja egendomen på exekutiv auktion. Det möter naturligtvis stora betänkligheter att bestämma, att bolagsjord i södra Sverige icke skulle kunna utarrenderas på annat sätt än att genom arrendet skulle uppstå en ständig besittningsrätt till jorden. För min del vågar jag icke förorda en sådan anordning.

Herr Lindhagen uttalade, att den brist, som enligt hans mening föreligger i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att efter de femton åren ingen optionsrätt förefinnes för arrendatorn, också möter i norrlandslagens bestämmelser. Herr Lindhagen påpekade, att norrlandslagen nu existerat så länge att många arrendatorer snart haft sina arrenden i femton år och kommit i det läget, att bolagen kunnat sluta arrendeavtal med dem på kortare tid och herr Lindhagen ansåg, att deras ställning därigenom blivit mycket dålig och att de sutte mycket osäkert, då de ej ha någon företrädesrätt till arrendets förnyande. Herr Lindhagens resonemang i denna del vittnar om en benägenhet att tro, att man alltid bör tillgripa direkta lagregler för att gynna en person. Men ofta är det i själva verket så, att lagbestämmelser kunna verka lika effektivt på indirekt sätt. Det är på det viset i detta fall. Om ett bolag haft en arrendator i

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

femton år och bolaget vill bli av med honom och taga en ny arrendator, så måste bolaget sluta kontrakt med denne nye man på femton år. Således har bolaget en betydligt friare hand, om det vill uppgöra kontrakt med den gamle arrendatorn. Håri ligger en lockelse för bolaget att sluta kontrakt med den gamle arrendatorn. Det torde också visat sig att på denna indirekta väg bolagsarrendatorernas ställning i Norrland blivit tryggad. Det finnes icke någon erfarenhet, som ger anledning att nu gå in på den väg, som herr Lindhagen föreslagit och besluta en ändring innebärande att till en minimiarrendetid av femton år skall fogas en optionsrätt. Det yrkande, som nu framställts, gäller visserligen icke närmast Norrland, men eftersom herr Lindhagen har gjort hänvisning till erfarenheten från Norrland, tillåter jag mig att använda samma erfarenhetsmaterial, fastän den slutsats jag drager icke avser Norrland, utan södra Sverige.

Under de omständigheter, som nu föreligga, yrkar jag för min del, att vad utskottet tillstyrkt i första stycket av 46 § av kammaren bifalles.

Vad herr Lindhagens skrivelseförslag beträffar måste jag med hänsyn till att ett bifall till detsamma skulle innebära att jordägaren berövades möjligheten att förfoga över sin jord under en knappast överskådlig framtid hemställa om avslag å detta herr Lindhagens förslag.

Herr Lindhagen: Jag får verkligen säga, att frågan om optionsrätten hade förtjänat en allmänare diskussion av kammarens ledamöter och även från regeringsbanken, så att vi hade fått höra något om huru man egentligen ser saken.

Den siste talaren försökte att genom konklusioner framhålla, att man hade gjort det lika säkert för arrendatorerna att få sitta kvar efter de femton årens utgång, ty, sade den ärade talaren, om jordägaren icke tager honom, måste han upplåta jorden till en annan på femton år, och då tager han naturligtvis hellre den gamla arrendatorn på fem år. Strax därefter sade emellertid herr Westman, att om man fick optionsrätten, berövades jordägaren möjligheten att förfoga över sin fastighet, och strax förut sade samma talare, att man hade bundit jordägaren vid nödvändigheten att taga den gamle arrendatorn. Det där är uppriktigt sagt bara politisk dialektik, herr Westman. Vill man att arrendatorn skall sitta kvar efter de femton årens utgång, så bör man giva honom optionsrätt, det är det enda trygga. Men saken är, att man tycker, att man kompromissvis gjort nog för arrendatorn och sedan må jordägaren driva bort honom, om han vill. Vi skola dock besinna, att detta icke är ett vanligt arrende, utan ett perpetuellt s. k. socialt arrende.

Kammaren synes vara likgiltig för detta, ty vi ha ju vårt på det torra. Kammarens ledamöter till och med skratta. Men där uppe i obygdernas vinklar och vrår sitta fattiga småarrendatorer och vänta, att statsmakten skall vara såsom en far för sina barn. När arrendatorn suttit på gården i femton år, tycker kanhända jordägaren därefter, att det är bättre att få en ung man i hans ställe — det var i själva verket norrlandskommitténs motivering. Man låter honom gå ut i ovissa öden och till sist till fattighuset med sin familj. Det är det som är obehörigt och det är det som arrendatorsklassen icke tycker att den bör underkasta sig. Någon gång kommer väl också arrendatorernas tid, trots vår benägenhet att »avkristna landet», såsom jag tillät mig säga i denna punkt och såsom vi alla pläga uttrycka oss, när katekesen ej får tillräckligt utrymme i skolorna. Det är dock väl, att utskottets ordförandes försök att göra svart till vitt verkade så, att kammaren log även åt honom.

Herr Westman: Herr talman! Jag måste taga till orda, när herr Lindhagen påstår, att kammaren under likgiltighet och skratt behandlar en fråga,

som rör fattiga människor i obygderna. Ett sådant påstående kan inte få stå oemotsagt i kammarens protokoll, ty när detta en gång framdeles läses, kan den som läser det verkliga inte veta, hurudan situationen verkligen var i kammaren. Vi, som se denna situation framför oss, vi veta ju, att den munterhet, som vid visst tillfälle utbröt, den gällde inte alls det spörsmål, som vi här behandlade, utan den gällde vissa funderingar, som herr Lindhagen på ett humoristiskt sätt tillät sig. Men det är då inte riktigt fair play av herr Lindhagen att uppträda skämtsamt och sedan, om kammaren belönar hans humoristiska ådra med munterhet, framställa detta som om kammaren skulle hänskrattat åt de fattiga männen i landet. Ett sådant intryck vill åtminstone jag förebygga hos läsaren genom att säga, att såvitt jag kunnat uppfatta kammarens hållning, har kammaren med största intresse följt den överläggning, som här pågår, och har kammarens uppmärksamhet för något ögonblick slappats, så tillskriver jag detta bristande förmåga hos de talare, som ha uppträtt, mig själv gärna inberäknad, för all del, herr Lindhagen.

Vad beträffar själva det problem, som nu föreligger, vill jag bara säga, att jag inte alls vill ingå på herr Lindhagens kritik av de synpunkter, som jag framförde. Det var synpunkter, som refererade till det praktiska livets förhållanden. Herr Lindhagen tror i långt högre grad än jag, att man kan ändra dem genom att tillgripa lagstiftning.

Med anledning av vad den ärade talaren sist yttrade, vill jag säga, att vi inte få glömma bort vad det är fråga om att här reglera. Här är dock fråga om att reglera förhållandet, då en jordägare uppläter ett litet arrende, väsentligen i syfte att på det viset bereda lämpligare bostad och lyckligare levnadsförhållanden än i en arbetarkasern, åt människor, vilkas arbetskraft han vill tillgodogöra sig. Man bör inte omöjliggöra jordägarens strävanden att använda detta system för sina ekonomiska syften. Det är dock så, att dessa arrendens förekomst i väsentlig mån är beroende av att jordägaren kan använda arrendesystemet med ekonomisk framgång. Man skall inte göra så, att man för arrendatorerna hugger av den gren, på vilken de sitta, men det gör man, om man ställer det alltför ofördelaktigt för jordägaren att använda detta system, så att han måste övergå till kasereringssystemet.

Det är en varning i det avseendet jag här vill uttala, och det är sådana synpunkter som dessa och inte alls någon hårdhänthet mot arrendatorerna, som föranleder mig att inte gå längre än Kungl. Maj:t och utskottet i detta fall ha gjort.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Det tycks här ha uppstått någon meningsskiljaktighet, huruvida kammaren med munterhet eller under annan stämning åhört herr Lindhagens utläggningar i denna fråga. Jag skall lämna detta åsido och i stället be att få yttra ett par ord angående den sakliga innebörden av 46 §, sådan den föreligger i utskottets förslag. Jag lämnar således alldeles åsido reservanternas särskilda yrkande angående den här ifrågasatta optionsrätten.

För min del anser jag, att utskottet här har gått alldeles för långt i sitt tillmötesgående av arrendatorernas förmenta anspråk med den utsträckning, som denna lagstiftning fått, icke allenast till s. k. bolagsjord utan också till jord, som i stor utsträckning äges av enskilda, vilka ha inköpt och kanske mycket länge besuttit sin jord, visserligen under sådana förhållanden, att de där icke äro mantalsskrivna och icke direkt avse att taga inkomsten ur själva jordbruket, men jag anser dock för min del, att denna bestämmelse angående en minimiarrendetid på 15 år i själva verket är av beskaffenhet att på ett synnerligen allvarligt sätt kränka jordägarens intressen. Det kan påvisas många fall, när en jordägare med samma intresse, som om han själv brukade jorden, ägnat

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

sig åt en egendom. Han kan visserligen upplåta brukningen av en viss areal av jordbruksjorden till en arrendator, men ägnar dock hela sin uppmärksamhet och sitt intresse åt förvaltningen av egendomen i sin helhet, som till större delen utgöres av skogsegendom.

I de södra delarna av landet har skogsbruket en helt annan betydelse än det har för Norrland. Man kan inte så schematiskt bedöma denna fråga, som herr Lindhagen gör det, efter erfarenheter från Norrland. Åtminstone vi i Skåne se denna sak på helt annat sätt. Det finns mången jordbrukare där, som utöver sin jordbruksjord köpt skogshemman och med största intresse ägnat sig åt denna egendoms förvaltning i vad avser skogsbruket, men som icke kan själv driva jordbruket å skogshemmet, utan måste upplåta det åt särskild brukare. Det måste för honom innebära en synnerligen stor olägenhet att vara bunden med en minimiupplåtelsetid av 15 år. Det blir en fullkomlig schematisering här med synnerligen olyckliga praktiska verkningar.

Jag tror verkligen icke, att vare sig de jordbrukssakkunniga eller detta sammansatta utskott egentligen ha överskådat alla denna frågas konsekvenser. Jag kan icke se, att det finnes någon rimlighet för denna minimiupplåtelsetid på 15 år, utan det borde väl snarare vara den tid, som omfattas av i vanliga fall förekommande cirkulation. Nu har det, efter vad jag finner, yrkats av greve Spens, som reserverat sig beträffande denna paragraf, att minimitiden skulle sättas till 5 år. Detta står ju i överensstämmelse med vad som tidigare har förekommit, men för min del skulle jag finna det vara skäligt, att minimitiden sattes till 7 år, ty denna tidrymd sammanfaller med den cirkulationsperiod, som i ganska stor utsträckning tillämpas inom jordbruket.

Jag vill således, herr talman, hemställa om sådan jämkning i 46 § att minimitiden på 15 år ändras till 7 år och att således i första raden i 46 § ordet »femton» ändras till »sju» och att i anslutning därtill jämväl på övriga ställen i paragrafen, där tidsbegränsningen femton finnes, densamma måtte ändras till sju år.

Herr **Lindhagen**: Den siste talarens yrkande är lofvärt i sitt slag. Jag har sagt vederbörande i utskottet och annorstädes: om ni skola ha så kort tid som möjligt, borde ni åtminstone taga den så lång, att den svarar mot cirkulationsbruket. Ingen ville dock höra på det örat. Men nu kommer äntligen herr Dahl med ett förståndigt ord i denna fråga, såvitt jag förstår. Det borde också de jordsakkunniga föreslagit, så hade de i någon mån åtminstone haft en grund att stå på.

Emellertid föreställer jag mig, att herr Dahl även här förbisett, vilket kanske följer av hans livsuppfattning, att det är fråga om de speciella arrenden, som vi kalla sociala arrenden. Det blir tråkigt att oupphörligt upprepa detta ord. Det sker ända till leda, men det finnes nu intet annat kort uttryck för denna sak. Vidare är det just nu fråga om bolagsarrenden och spekulantarrenden. Vi se ju, hur utskottets intresse för arrendetidens längd alltjämt sjunker. Här vill till och med utskottet ha 15 år. Sedan blir det 10 år för fideikommissarrenden och till slut ingenting för de övriga enskilda godsens arrenden. Det exempel, som herr Dahl talade om, lånade han från fideikommiss och enskilda gods, men dit ha vi inte kommit ännu, utan det gäller här som sagt perpetuella bolagsarrenden, oftast av gamla bondgårdar, som en gång skola återbördas till det självägande bondeståndet, till vilket denna lag är en förberedelse. Norrlandskommittén hade samma intentioner med sina lagförslag. Meningen är således just att begränsa jordägarens juridiska rätt till förmån för arrendatorns moraliska rätt. Detta måste ske så pass avsevärt, att något avsevärt i nämnda syfte vinnes därmed. Någon skada tillfogas knappast jordägarna där-

med. De äro för övrigt i detta fall direkt eller indirekt endast aktieägare, bosatta i någon stor stad inom eller utom landet. De kunna ej ha något övervägande berättigat intresse av att en arrendator skall få sitta i sitt hem endast 7 år för att sedan med familj äventyra uppsägning.

Det kom en deputation för arrendatorer i mellersta Sverige inför lagutskottet. På min fråga — det visste jag ju förut — vart arrendatorerna gemenligen ta vägen, svarade deputationen, att de vanligen falla fattigvården till last. Det är ju inte meningen att det skall bli så nu, herr Dahl, utan det skall åstadkommas rimliga förhållanden.

En annan ganska anmärkningsvärd sak, som vi böra anteckna oss till minnes, är bondeförbundets alltmör konservativa ställningstagande till jordfrågorna och således även till denna. Då förbundet var delat i ett riksförbund och ett bondeförbund, fann man något mera anslutning till effektiva ingripanden. Den bekante Jansson i Äglösa, vilken blev avskedad från sitt hemman, därför att han organiserat arrendatorerna under Gimo-Österby bruk, gjorde till sin uppgift att föra dem in under bondeförbundet, han var själv inskriven där. Jag talade med honom den tiden. Han föreställde sig, att bondeförbundet inte bara var en organisation som hade till uppgift att slå vakt kring de jordbrukare, som hade äganderätt till sina gårdar, utan att förbundet också ville utvidga sin klientel genom att samla allt jordbrukets folk och således även arrendatorerna till varaktig besittning och slutlig äganderätt till jordbruket och sålunda vidga sina egna led.

Nu är det tvärtom. Bondeförbundet står snart som en man — utom en och annan, som förgäves söker spjarna emot och som sedan blir överröstad och måste följa med de andra — i avvisandet av småarrendatorernas krav och går endast med på minsta möjliga eller lika mycket ungefär som yttersta högern. Denna erfarenhet belyser den politiska utvecklingen i landet.

Jag vill i förbigående, fast det inte så mycket hör hit, säga lagutskottets ordförande, att han teoretiserade bra mycket, då han sade, att kammarens ledamöter skrattade åt mig. — Nej, de pratade om andra saker. De intresserade sig inte för oss två. Jag rår inte för, och inte herr Westman heller, att jordfrågan ej intresserar riksdagen på långt när så mycket som många andra frågor, vilka ej ha större betydelse än denna. Det ligger i tidens kynne, i det parlamentariska systemet eller vad det nu kan vara. När förhållandena äro sådana kan jag inte annat än konstatera detta för att fästa uppmärksamheten på behövligheten av en ändring någon gång i detta ofantliga missförhållande.

Herr Dahl, Adolf: Om det verkligen skulle förhålla sig så här, som herr Lindhagen sagt, att jordfrågan icke intresserar denna kammare, måste det bero antingen därpå, att jordfrågan framlägges från så skeva och ensidiga synpunkter, så att en hel del av dem, som verkligen begripa jordfrågan, finna det vara nästan ändamålslost att under den synvinkel, vilken anlägges, befatta sig med densamma, eller också på att åtskilliga av dem, som föregiva sig vara representanter för jordbruket, se saken allt för ensidigt och utan vidare förståelse taga befattning med densamma. Det har åtskilliga gånger förunnats mig att betyga mitt erkännande åt herr Lindhagen för hans, såvitt jag förstår, mycket uppriktiga och berömvärda patos i jordfrågan, men å andra sidan får jag ännu en gång upprepa vad jag även tidigare sagt, att jag tror, att herr Lindhagen i somliga stycken rätt litet begriper jordfrågan, vilket är ganska lättförklarligt, därför att herr Lindhagen visserligen har sysslat med en del av detta spörsmål, men under en tämligen ensidig synvinkel. Det är nämligen framför allt norrlandssynpunkterna, som givit inriktning åt hans uppfattning.

Herr Lindhagen gav det erkännandet åt mig, att vi träffades på en punkt,

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

nämligen så tillvida, att jag åtminstone inte hade velat utsträcka minimitiden längre än till cirkulationsperioden. Ja, det är ju tacknämligt för mig att vi så tillvida kunna mötas, men så mycket mera bestämt måste jag taga avstånd från herr Lindhagen, när han vill tolka 45 § i detta lagförslag sålunda, att den huvudsakligen tar sikte på bolagsjord och spekulantjord. Det är i själva verket icke alls så, utan det förhåller sig, som jag erinrade om i mitt förra anförande, på det sättet, att det lika mycket gäller all jord, som äges av intresserade och fullt lojala jordägare och jordinnehavare. Det gäller, såvitt jag kan förstå och läsa, all sådan jord, som tillhör enskild person, »vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket». Således gäller det alla sådana jordbrukare, som köpt en stor skogsegendom, där det finnes insprängd en ganska betydlig jordareal, för vars brukande han har anställt en arrendator, under det han själv ägnar sitt intresse åt skogens skötsel, men han kan ha ofantlig intresse av att jordbruket behörigen och väl skötes och med hänsyn till att egendomen i sin helhet blir så värdad, att den blir ekonomiskt givande. Då måste han också i rimlig omfattning även kunna behärska själva jordupplåtelsen. Jag kan inte förstå, att en sådan jordägare skall vara sämre ställd än en vanlig jordägare, men i sådan ställning har detta lagförslag faktiskt velat försätta honom. Han kan inte upplåta sin jord på kortare tid än 15 år. Det är, såvitt jag kan förstå, alldeles orimligt att försätta honom i sådant läge. Det finnes för närvarande icke någon av de medlemmar av Kungl. Maj:ts regering tillstådes, som här borde vara särskilt engagerade. Det skulle eljest vara av värde att komma i närmare meningsutbyte med regeringens representanter på denna punkt. Jag finner visserligen, att de ha en helt annan åsikt än den jag tillåtit mig företräda, men det skulle vara av värde i alla fall att få en mindre doktrinär synpunkt anlagd på frågan än den herr Lindhagen företräder och jag föreställer mig nästan, att även utskottets ärade ordförande på den punkten företräder en icke fullt praktisk åskådning.

Jag ber alla de herrar, som ha någon kännedom om jordbruket, fränsett således alla politiska sårmeningar, att söka överväga, om det icke kan vara rimligt att taga hänsyn till den jämkning i fråga om jordupplåtelse, som jag här har tillåtit mig ifrågasätta. Jag har sålunda gått något längre än greve Spens. Jag tycker, att 5-års upplåtelse är något schematisk. Jag tycker 7-årsupplåtelse anknyter till en del rent praktiska förutsättningar, vilket av herr Lindhagen också medgavs, och det synes mig, att man då åtminstone för närvarande borde stanna vid en så beskaffad jämkningslinje.

Herr Lindhagen: Trots sin påstådda stora sakkunskap är den siste talar-
ren ej inne i denna lags teknik. Här gäller det ju vad vi kalla bolag och spekulanter, och sedan komma vi till fideikommissen och de övriga enskilda stora jordägarna. Man har alltid varit ense om, att spekulanterna äro bolagens vederlikar. Ja, de anses av många farligare för jordbruket än bolagen och böra därför hållas efter, så kammaren borde kanske följa Wihlborgs och Nils-
sons förslag och sätta en upplåtelse-tid av 30 år även för spekulanternas arrendejordbruk. Men nu börjar rådman Dahl sätta upp dem i en högre klass, dit de aldrig någonsin drömt om att de skulle kunna komma.

Jag begärde också ordet för att herr Dahl talade så mycket om min ensidighet. Jag har anförts *skäl* för min mening, och jag skulle vilja, att herr Dahl inte vore så rädd att slippa undan mina *skäl*, att han så att säga kryper bakom mig. Herr Dahl är väl inte kunnigare än jag, och jag är kanske inte kunnigare än herr Dahl, men varför skall han förhäva sig? Vi äro kanske lika odugliga

bägge två! Låt oss då som bröder diskutera varandras skäl och inte tala bara om att jag är en ensidig doktrinär. — Det är herr Dahl också — och i högsta grad.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Herr Dahl, Adolf: Jag skall icke länge inlåta mig i något meningsutbyte med herr Lindhagen. Jag vill bara säga ännu en gång, att jag tror jag läst denna paragraf så tillvida riktigt, att den drabbar alla sådana jordägare, som ha köpt egendomar huvudsakligen för skogsbruks bedrivande, men som upplåtit det i denna areal insprängda jordbruket till andra brukare. Det kan väl herr Lindhagen icke motsäga?

Vad sedan beträffar vår respektive sakkunskap skall jag visst icke tillåta mig att vara förmäten gent emot herr Lindhagen, men jag har i alla fall varit jordbrukare i ett tjugotal år, så kan jag påstå, att trots jag i övrigt genom min verksamhet kan sägas vara stadsbo, jag dock har ett större mått av *praktisk* kunskap än herr Lindhagen, som jag förmodar icke i Äppelvikens har förvärvat så särskilt stor kunskap om jordbruket.

Herr Lindhagen: Det här, herr Dahl, är inte en teknisk jordbruksfråga om gödselberedning eller hur syllstockarna skola vara på ladugårdarna, utan det är en social fråga, och den har herr Dahl inte studerat annat än på sitt rådhus i Kristianstad, d. v. s. förmodligen icke alls. Däremot har jag haft tillfälle att resa omkring i hela landet och besöka olika trakter och gått in i stugorna, vilket herr Dahl inte har gjort. Där ligger skillnaden. Jag måste säga herr Dahl att jag för övrigt från det jag var fyra tills jag blev sjuåttio år de flesta somrar var med i ett jordbruk i Norrland från morgon till kväll. Jag fick därigenom den första ungdomens intresse för jordbruket. På den tiden kanske herr Dahl gick och rotade på stadsgatorna, där han inte kunde få ungdomens grundläggande vida syn på denna stora sak.

Greve Spens: Herr talman! Med anledning av herr Dahls anförande vill jag säga, att jag ingenting har emot, om upplåtelse tiden skulle bestämmas till 7 år i stället för 5, men jag har tagit upp 5 år i mitt yrkande, därför att jord-sakkunniga och även motionärerna ha gått på 5 år. Jag avstår icke från mitt yrkande, men jag vill tillkännage, att jag icke har något emot, om kammaren skulle taga 7 år såsom herr Dahl föreslagit. Jag skall också be att få säga, att denna bestämmelse kan bli ännu mycket allvarligare, om riksdagen, antingen i första hand genom bägge kamrarnas beslut eller också efter samman-jämkning, skulle komma att även lägga in fideikommissen och en mängd enskilda jordägare under denna bestämmelse.

Herr Westman: Herr talman! Eftersom herr Dahl oaktat sin vädjan för-gäves väntat på svar från regeringsbänken, skall jag, trots att herr Dahl icke tycktes sätta något större värde på ett uttalande från min sida, likväl vitsorda, att herr Dahl har läst det andra stycket i 45 § aldeles riktigt, ehuru han i sitt sista anförande glömde nämna, att den enskilda spekulanten, som jämställes med bolag, kännetecknas icke blott därigenom att han »uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket», utan även därigenom att han »icke är mantalsskriven å fastigheten».

Detta är naturligtvis en mycket sträng bestämmelse. Det har herr Dahl rätt i. Ty den innebär, att om en person köper en skogsegendom, som han således skaffar sig för att få inkomst huvudsakligen på annat sätt än genom

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

jordbruk, och icke är mantalsskriven på den ort där fastigheten ligger utan någon annanstans, faller han under denna paragraf. Man kan naturligtvis icke utan vidare kalla denne person för en skogsspekulant. Det är många andra än skogsspekulanter, som falla under denna paragraf. Anledningen till att jag för min del icke ställt mig avvisande mot denna bestämmelse har varit, att man dock måste anse, att det kan finnas orsak antaga, att en person, som är en frånvarande jordägare och väsentligen intresserar sig för skogsbruket, icke tillräckligt beaktar jordbrukets intressen och att man därför har anledning att ingripa mot honom. Jag vill vidare säga, att mina tvivelsmål, huruvida detta skulle anses vara en alltför sträng bestämmelse, i väsentlig mån undanröjts genom samtal med en praktiserande jordbrukare av samma meningsriktning som herr Dahl, som suttit i det sammansatta utskottet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr andre vice talmannen, att därunder yrkats 1:o) att det nu föredragna stycket skulle godkännas; 2:o), av herr *Lindhagen*, att ifrågavarande stycke skulle godkännas med den ändring, att de å tre särskilda ställen förekommande orden »femton år» utbyttes mot »tjugu år»; 3:o), av herr *Dahl, Adolf*, att kammaren skulle godkänna berörda stycke med den ändring, att orden »femton år» å förekommande ställen ändrades till »sju år»; samt 4:o), av greve *Spens*, att stycket skulle godkännas med den ändring, att orden »femton år» utbyttes mot »fem år». Därjämte hade herr *Lindhagen* framställt ett särskilt yrkande, vartill herr andre vice talmannen ville återkomma efteråt.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner i enlighet med de under 1:o)—4:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahl, Adolf*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 3:o) upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 2 kap. 46 § första stycket i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den ändring, att orden »femton år» å förekommande ställen ändras till »sju år».

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr andre vice talmannen upptog nu det av herr *Lindhagen* under överläggningen angående förevarande stycke framställda yrkandet, att riksdagen skulle till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med det innehåll, som angivits i första stycket av den av herr *Linder* m. fl. reservationsvis gjorda hemställan, som återfunnes å sid. 127 i det tryckta utlåtandet; och gjorde herr

andre vice talmannen propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å berörda yrkande. Sedan herr andre vice talmannen därefter upprepat propositionen på bifall till yrkandet, förklarade han sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Herr *Dahl, Adolf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr Lindhagens under överläggningen angående förevarande del av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 framställda yrkande om avlåtande till Kungl. Maj:t av en skrivelse med det innehåll, som angivits i första stycket av den av herr Linder m. fl. reservationsvis gjorda hemställan, som återfinnes å sid. 127 i det tryckta utlåtandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås berörda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen, enligt av herr *Lindhagen* jämte 25 av kammarens övriga ledamöter före voteringspropositionens godkännande framställd begäran, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 57.

Vid omröstningen röstades

ja av herrar Lindley, Magnusson, Möller, Wahlmark, Julin, Åkerman, Bårg, Kobb, Oscar Olsson, Thulin, Albert Bergström, Pauli, Larsén, Johan Nilsson i Kristianstad, Östergren, Linder, Elof Andersson, Leander, Kropp, Jacob Larsson, Wohlin, Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Carl Johansson, Linders, Lindblad, Wigforss, Sandegård, Björnsson, Ström, Strömberg, Bergman, Schlyter, Sandén, Örne, Åkerberg, Petré, Dalberg, Pers, Åström, Sandler, Norin, Carl Eriksson, Carl Carlsson, Walles, Lindhagen, Johan Peter Johansson, Frändén, Winberg, Jonsson och Asplund; samt

nej av herrar Stendahl, Hederstierna, Ljunglund, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Hjalmar Hammarskjöld, Borell, Fehr, Westman, Carl Gustaf Hammarskjöld, Karl Andersson, friherre Beck-Friis, herrar Karl Gustafsson, Oscar Ericsson, Karl Johan Ekman, greve Spens, herrar Martin Svensson, Johan Bernhard Johansson, Elisson, Rooth, Bissmark, Per Gustafsson, Petrus Nilsson, Erik Anderson, Bodin, Boberg, Clemedtson, Alexander Nilsson, Forssberg, von Geijer, Nils Anton Nilsson, Antonsson, Pålsson, Jönsson, Lithander, Boman, Hallin, Isak Svensson, Johan Johansson, von Sneidern, Vennersten, Per Adolf Larsson, Ernst Svenson, August Johansson, Lundell, Georg Dahl, Valfrid Eriksson, Lindgren, Gottfrid Karlsson, Schedin, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Henrik Andersson, Bergqvist, Gabrielsson och Stenberg.

Herrar Klefbeck, Carl Gustaf Ekman, Carl Svensson, Nothin, David Bergström, Abrahamsson, Thorén, Jeansson, Adolf Dahl, Sigfrid Hansson, Widell, Pettersson, Edward Larson, Tjällgren, Österström och Rosén förklarade sig avstå från att rösta.

Herr talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Andra stycket.

Detta stycke, som saknade motsvarighet i Kungl. Maj:ts förslag, lydde:

Är arrendeavtalet gällande för viss tid, äge arrendatorn uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret; uppsäga dock avtalet senast sex månader därförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter.

Vid förevarande stycke hade reservation avgivits av, utom annan, herr *Lindhagen*, som av angivna orsaker hemställt, att 46 § andra stycket måtte erhålla följande lydelse:

»Arrendator äger att vid utgången av varje arrendeår frånträda arrendet; uppsäga dock avtalet senast sex månader dessförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig.»

eller, om detta ej bifölles, att stycket måtte erhålla följande lydelse:

»Arrendator äger att vid utgången av femte arrendeåret frånträda arrendet; uppsäga dock avtalet senast sex månader dessförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av varje följande arrendeår.»

Greve Spens: Herr greve och talman! Under åberopande av vad jag yttrade vid behandlingen av paragrafens första stycke, skall jag be att få yrka, att andra stycket måtte få utgå. Att i lagen tillförsäkra arrendator rätt att uppsäga avtalet bör enligt min tanke icke ifrågakomma och det har icke heller föreslagits vare sig av Kungl. Maj:t eller jordsakkunniga.

Jag ber sålunda att få yrka avslag på andra stycket av ifrågavarande paragraf.

Herr Westman: Herr talman! Det är alldeles riktigt, att en sådan uppsägningsrätt för arrendator, som föreslås i det nu föredragna stycket av 46 §, icke föreslagits vare sig av Kungl. Maj:t eller jordsakkunniga. Men denna uppsägningsrätt för arrendator har tillkommit såsom kompensation, därför att utskottet vid 7 § avvikit från Kungl. Maj:ts förslag.

Med hänsyn till detta förhållande ber jag för min del att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Här föreligger ett litet enstaka framsteg från den gällande lagstiftningen. Det har nämligen alltid varit en omstridd fråga, huruvida en arrendator skulle ha rättighet att uppsäga arrendet före den långa arrendetidens utgång. Om det skall vara likställighet mellan jordägaren och arrendatorn, har det alltid från deras sida, som betrakta lagen såsom skydd för den svagare, sagts, att om en arrendator händelsevis en gång i livet skulle få tillfälle att komma till en bättre ställning, skulle han hava tillfälle att uppsäga arrendeavtalet, helst som jordägaren under inga förhållanden behövde befara att inte få tillräckligt med efterträdare.

Denna ståndpunkt skulle egentligen leda till att arrendatorn när som helst skulle få uppsäga arrendet. Det är sällan detta kan komma ifråga, ty var och en är glad att få behålla det lilla uppehälle han kan med möda skaffa sig. Men norrlandskommittén och andra kammaren ville gå en medelväg, så att arrendatorn skulle få uppsäga arrendeavtalet vid utgången av femte arrendeåret. Nu har utskottet förordat, att arrendatorn endast en gång vart femte år skulle få uppsäga arrendeavtalet, medan norrlandskommittén föreslog, att arrendatorn efter utgången av första femårsperioden skulle kunna när som helst uppsäga arrendet i laga ordning. Man kan fråga sig, varför arrendatorn skul-

le få allenast vart femte år uppsäga avtalet, och därför har jag gjort ett yrkande, att arrendatorn skulle kunna uppsäga avtalet när som helst. Detta yrkande gör jag emellertid icke här i kammaren, utan nu yrkar jag bifall till den lydelse av andra stycket i denna paragraf, som återfinnes på sid. 128 i andra alternativet av min reservation, som lyder: »Arrendator äger att vid utgången av femte arrendeåret frånträda arrendet; uppsäga dock avtalet senast sex månader dessförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av varje följande arrendeår», medan utskottet säger: »Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter».

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Greve Spens: Utskottets ordförande ansåg, att andra stycket av 46 § borde utgöra en kompensation för kammarens beslut i 7 §. Emellertid har andra kammaren antagit 7 § enligt Kungl. Maj:ts förslag och sålunda fattat ett annat beslut än första kammaren. Man vet ju icke, hur det kan komma att gå vid en sammanjämkning. Efter andra kammarens beslut kan emellertid andra stycket av 46 § ej anses vara en kompensation för 7 §.

Jag ber således att få vidhålla mitt yrkande, att andra stycket av 46 § måtte utgå.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Det är en gammal god regel, att avtal binda båda parterna i lika hög grad, så att bundenheten alltså är ömsesidig. I den gamla rätten fanns det något enstaka exempel på att den ena parten var bunden och den andra kunde fritt frånträda avtalet. Detta betraktades alltid såsom en abnormitet och gällde speciellt i fråga om omyndiga. Jag tror icke, att våra arrendatorer böra i detta fall behandlas såsom omyndiga och hava en sådan företrädesrätt. I längden kommer detta att utgöra ett hinder för upplåtelse på arrende. I motsats till herr Lindhagen tror jag det vara kortsynt att på detta sätt skydda dagens arrendatorer, ty det kan ha den verkan, att framtidens kanske komma att försvinna.

Jag ber sålunda att få instämma i det avslagsyrkande, som framställts beträffande nu förevarande punkt.

Herr Lindhagen: Nu återkom herr Fehr med sin syn på tingen, att det icke är fråga om någon undantagslagstiftning för en svagare part, utan två jämställda parter med lika rättigheter och skyldigheter. Herr Fehr slår undan fötterna under hela förslaget och säger, att det är en gammal regel, att båda parterna skola hava lika rättigheter och skyldigheter. Men lagen bygger ju på att de äro olika ställda. Detta förbiser herr Fehr i varje inlägg i den sociala jordfrågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande stycket yrkats 1:o) att detsamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Lindhagen*, att stycket skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom därom anförda reservationens senare alternativ; samt 3:o) att stycket skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på avslag å förevarande stycke vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits styckets godkännande i enlighet med utskottets förslag uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningspropositionen av följande lydelse:

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Den, som avslår 2 kap. 46 § andra stycket i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

47—51 §§.

Godkändes.

52 §.

Denna paragraf, som saknade motsvarighet i Kungl. Maj:ts förslag, hade följande avfattning:

Ej må arrendatorn förbjudas att för husbehov nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där särskilda åtgärder av jordägaren vidtagits till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

Greve **Spens**: Herr greve och talman! Här har utskottet insatt en paragraf, som icke förekommer i Kungl. Maj:ts förslag. Enligt min uppfattning skulle denna paragraf komma att åtminstone för de sydligare delarna av landet verka i en mycket olämplig riktning.

Om till en arrenderad fastighet hör ett gott fiske, bör ett bolag eller en enskild spekulant vara oförhindrad att utarrendera detta särskilt för sig till någon fiskare eller annan person. Ifall arrendatorn skulle få rätt att begagna fisket, skulle naturligtvis arrendet komma att undergå en motsvarande förhöjning, om det vore någonting bevänt med fisket. Denna bestämmelse skulle emellertid hindra bolaget, om det vore delägare i ett fiskevatten, att enligt 1913 års lag om gemensamhetsfiske ingå i förening om ett sådant gemensamhetsfiske och även åstadkomma, att en sådan förening icke kunde komma till stånd. Vanligen utarrenderas fisket i en sådan förening om gemensamhetsfiske åt en särskild fiskare, och det har ju en stor nationalekonomisk betydelse, om man kan göra på det sättet. Det tillagda stycket medger allt slags fiske, ej blott med metspö eller med mete, utan alla lovliga slag av fiske utom kräftfångst, såvida särskilda åtgärder av jordägaren till fiskets förbättrande icke vidtagits. Om det t. ex. finnes ett gott ålfiske på en arrendegård utan att jordägaren vidtagit särskilda åtgärder till fiskets förbättrande, skulle arrendatorn få bedriva fisket. Detta kan enligt min mening icke vara riktigt.

Jag hemställer därför, herr talman, att denna paragraf måtte avslås.

Herr **Boberg**: Herr greve och talman! Jag ber få instämma med greve Spens i hans avslagsyrkande. Jag tror, att om kammarens ledamöter kunde se vilka följer denna paragraf komme att få för fisket i landet, skulle åtminstone de flesta draga sig för att vara med om att införa en sådan paragraf i lagen.

Man kan ju utgå från två förutsättningar. Om fisk finnes, vad blir då följderna? Jo, följderna blir, att arrendet kommer att höjas. Finns det däremot icke någon fisk, om fisket är högst obetydligt, vad har arrendatorn då för glädje därav? Ja, den är ingen — utom besväret och den kostnad han lägger ned på fiskredskap. Men om en arrendator har rättighet att fiska »till husbehov», kan ju ägaren av fiskevattnet därigenom gå miste om vad han tänkt sig vinna därav. Arrendatorerna komma nämligen icke att göra någonting för att förbättra och skydda fisket, utan var och en försöker att få så mycket som möjligt till »husbehov».

Detta uttryck »till husbehov» är förresten mycket elastiskt. Hur mycket innebär detta egentligen? Var skall man sätta gränsen? Får arrendatorn sälja något av den fisk, som han tagit? Nu förhåller det sig på detta område så, att fisken går till under vissa tider av året, såsom under lektiden. Om arrendatorerna icke få sälja något av den fisk, som de då taga, var skall de då göra av den?

Nu är ju fisket, såsom greve Spens framhöll, på många ställen gemensamt. Om en arrendator har rätt att fiska, hur går det med gemensamheten och skyddet för det gemensamma fisket? Det står endast, att det skall vara skyddat, om ägaren vidtagit några särskilda åtgärder på visst fiskevatten. Men om han gjort detta, hur länge skall man anse, att detta förbud skall bestå? Huru många år skall han vara skyddad på grund av vidtagna åtgärder för fiskets förbättring?

För ett par månader sedan skrev en stockholmstidning om Sveriges söt-vattensfiske, att det var vårt lands »mest försummade näring». Jag påstår, att om första kammaren antar en sådan paragraf som denna, blir fisket ännu mera försummat och skadat, varför jag ber, att herrarna måtte noga betänka sig, innan herrarna antaga paragrafen.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på ifrågavarande paragraf.

Häri instämde herrar *Borell* och *Lindgren*.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall i korthet be att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag tror, att de farhågor, som herr Boberg nyss uttalade, äro något överdrivna. Jag vill nämligen fästa uppmärksamheten på att en arrendator skall ju enligt lagen icke hava rätt att fiska i de vatten, där särskilda åtgärder vidtagits till fiskets förbättrande, ej heller skall han hava rätt till kräftfångst. Det är sålunda icke under alla förhållanden, som arrendatorn skall åtnjuta fiskerätt.

Nu undrade herr Boberg också, hur det skulle gå med fisket på sådana ställen, där det finns s. k. gemensamhetsfiske. Jag kan icke föreställa mig, att det skulle vara svårare att ordna den saken, om arrendatorn innehar fisket eller jordägaren själv. Ty det är icke meningen, såvitt jag förstår, att man skall få utöva rätten till fisket på en fastighet i vidare mån, än vad som belöper på fastigheten själv!

Jag ber, som sagt, att i all korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den under behandling varande paragrafen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Den, som godkänner 2 kap. 52 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 48.

53 och 54 §§.

Godkändes.

55 §.

Denna paragraf, som motsvarade 54 § i Kungl. Maj:ts förslag, var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Upplåtes fideikommissjord å landet på arrende och omfattar upplåtelsen odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar, skola bestämmelserna i 46 och 53 §§ äga motsvarande tillämpning.

Upplåtes fideikommissjord å landet på arrende och omfattar upplåtelsen odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar, skall upplåtelsen ske för viss tid, ej understigande tio år, eller för arrendatorns livstid eller fideikommissinnehavarens besittningstid. Avtal för viss tid, vilket varit gällande tio år, må dock förlängas jämväl för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall avtalet anses ingånget för en tid av tio år.

Å sådan upplåtelse skall stadgandet i 54 § äga motsvarande tillämpning.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits

1) av herr *Gabrielsson* och herr *Pettersson* i Bjälbo, vilka på anförda skäl hemställt, att paragrafen i fråga måtte utgå;

2) av herrar *Lindler*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby, vilka ansett, att paragrafen bort erhålla följande lydelse:

»Upplåtes fideikommissjord å landet på arrende och omfattar upplåtelsen odlad jord till en vidd av minst två och högst tjugufem hektar, skola bestämmelserna i 46—54 §§ äga motsvarande tillämpning.»;

3) av herr *Lindhagen*, som under hänvisning till sin motivering vid 45 § påyrkat, att minimiarealen skulle sättas till: 2 har odlad jord, ångs- och hagmark.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.

(Forts.)

Herr **Gabrielsson**: Herr greve och talman! Om man, när det är fråga om bolag och skogsspekulanter, kan säga, att deras största intresse är att tillgodogöra sig skogen, kan man väl däremot knappast säga detta, när det är fråga om fideikommiss, där det största intresset för jordägaren är att sköta jordbruket, från vilket han skall hava sin inkomst. Då finner jag och min medreservant i denna fråga, att man icke skall tvångslagstifta i ett sådant fall och jämföra dem med de jordägare, som hava huvudsakligt intresse av egendomarna i annat avseende än ur jordbrukssynpunkt.

När jordsakkunniga voro ute och reste och besökte arrendatorerna, var det en ganska stor samstämmighet från arrendatorerna under fideikommissen i detta hänseende. Vi besökte en gård under ett av de största fideikommissen i Skåne, där arrendatorn var synnerligen missbelåten över att man skulle på lagstiftningens väg lägga sig i deras mellanhavanden.

Det finns sålunda icke något skäl att hava stränga bestämmelser i fråga om arrendetiden, när det gäller en enskild jordägare, som har det största intresse av att sköta sin jord på bästa sätt. Det ställer sig helt annorlunda i de tidigare fall, som vi nu diskuterat, men i detta fall böra de jämställas med andra jordägare. Det har ju av majoriteten inom jordsakkunniga samt av Kungl. Maj:t ifrågasatts, att vissa jordägare skulle falla under denna strängare bestämmelse, men detta har utskottet icke velat vara med om utan avstyrkt förslaget. Jag anser för min del, att inga skäl föreligga till en sådan lagstiftning på detta område. Man bör ju medverka till att jorden så mycket som möjligt kommer tillbaka till enskilda ägare, och det har ju på senare tid gjorts många försäljningar av fideikommiss. Men om man skulle fastslå en viss minimitid för arrenden under fideikommiss, kan jag icke förstå annat än att detta skulle förhindra övergången av jorden till enskild ägo.

Det är ju också andra omständigheter, som tala för att man icke skall tvinga lagstiftningen in på ett sådant område som detta. Jag finner sålunda skäl därför icke föreligga och hemställer sålunda, herr greve och talman, om avslag på utskottets hemställan.

Herr **Linder**: Herr talman! Den långvariga utredning som pågått angående den sociala arrendelagstiftningen och som varat under bortåt 20 års tid, har i alla fall resulterat i, att de nuvarande bestämmelserna i arrendelagen icke ansetts förmå ge det stöd åt de mest beroende av arrendatorerna, som dessa behövt. Såväl länsstyrelser som hushållningssällskap ha i sina yttranden låtit förstå, att det finns missförhållanden både här och där ute i landet beträffande arrendatorernas ställning. Jag tror för min del, att dessa missförhållanden, som här ha åsyftats av länsstyrelser och hushållningssällskap, ha varit att finna icke endast när det varit fråga om den jord, som har lyft under bolag, utan jag tror, att de också röra arrendatorer, som äro till finnandes under fideikommissen och under storgodsen. Jag tror också, att det är ganska naturligt, att så är förhållandet. Man kan misstänka detta, därför att den ekonomiska utvecklingen har fört oss dithän, att de patriarkaliska förhållanden, som funnits på dessa stora egendomar, ha så småningom under trycket av tidsläget kommit att allt mera försvinna, och i stället har godsägaren, fideikommissarien, måst sträva efter att till det yttersta utnyttja de ekonomiska möjligheterna på godset. Denna hans strävan har å sin sida resulterat i, att det kommit att bli svåra slitningar mellan honom och arrendatorerna.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Nu har det visserligen av bland annat jordsakkunniga anförts åtskilliga skäl mot att göra de bestämmelser, som gälla för bolag, bindande även när det gäller fideikommiss, men jag skulle tro, att om också icke förhållandena äro helt och hållet desamma, äro de dock till ganska väsentlig grad likartade, när det gäller arrendatorer under fideikommiss och storgods. Jag tror således, att själva arrendena äro på det hela taget, om också icke fullt ut, lika varaktiga, så dock på det hela taget av tämligen stor permanens. Det säges visserligen också, att dessa fideikommissarier och storgodsägare icke äro utrustade med kapital på samma sätt som bolagen, och det ligger kanske stor sanning i detta, men man får dock icke se saken så, att det skulle vara fråga om rena misären för dem, så att man icke skulle ha möjlighet att iakttaga de bestämmelser beträffande arrendegårdarna, som här föreskrivas när det gäller bolag. Att såsom de jordsakkunniga säga, att dessa jordägare i regel icke ha kapital att sätta till och att man därför måste lämna vederbörande arrendegårdar ungefär i det skick, de befinna sig, och låta saken ha sin gång, det kan jag icke finna är riktigt. Snarare bör man väl försöka åstadkomma en bättring, och jag kan icke för min del finna annat än att det skulle vara lyckligast, om man kunde uppnå bestämmelser, som i viss mån ställde även dessa arrendegårdar på fideikommissen under liknande bestämmelser, som i allmänhet gällt eller komma att gälla beträffande bolagen och storgodsen.

Med dessa få ord skall jag be att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

Herr Westman: Herr talman! Den siste ärade talaren önskade få föreskrifterna rörande jordbruksarrenden under fideikommiss väsentligt skärpta i förhållande till vad utskottet föreslagit. Hans förslag om skärpning innebär först och främst en sänkning av arealgränsen. Utskottet har föreslagit, att de bestämmelser som meddelas i 55 § skulle gälla för upplåtelser av odlad jord med en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar. Denna minimiareal är densamma som föreslagits och antagits i fråga om bolagsarrendena. Jag vill nämna att andra kammaren har godkänt denna minimigräns vid fyra hektar i fråga om bolagsarrendena och, om jag är rätt underrättad, även i fråga om fideikommissjorden. Under sådana förhållanden skulle det väl knappast vara lämpligt, om första kammaren bifölle den ärade talarens yrkande om sänkning i fråga om fideikommissjorden av arealgränsen till två hektar.

Vidare innebär utskottets förslag, att i fråga om fideikommissen finns det endast en tvingande bestämmelse, nämligen den som gäller arrendetiden, vilken av utskottet föreslagits till tio år. Den ärade talaren önskade, om jag fattade honom rätt, att även andra tvingande bestämmelser som gälla i fråga om bolagsarrendena, t. ex. i fråga om nybyggnadsskyldighet, skulle bli tillämpliga på fideikommissjord. Utskottet har icke velat föreslå någonting sådant med hänsyn till att de jordägare, varom här är fråga, ofta befinna sig i en sådan ställning, att man icke kan pålägga dem en så tung börda. Vi böra komma ihåg, att en fideikommissarie icke har fideikommisset under full äganderätt. Det finns även andra synpunkter, som spela in. För min del vågar jag icke tillstyrka, att man följer den ärade talaren i detta avseende.

I själva verket skulle ett sådant steg som att införa tvingande nybyggnadsbestämmelser gentemot fideikommissarierna strida mot den synpunkt, som åtminstone för mig varit den bestämmande, när jag gått med på att införa en tvångslagstiftning på det sätt, utskottet föreslagit i fråga om fideikommissen. Den synpunkten har varit den, att här är det fråga om jord som varaktigt

upplåtes på arrende. Härigenom skiljer sig fideikommissjorden ifrån annan jord, som tillhör en vanlig enskild jordägare.

Men däremot kan man icke, som förut framhållits av den förste ärade talaren, utgå ifrån att man har att bekämpa ett bristande intresse hos fideikommissarierna för jordbruket. Här framträder alltså en skillnad emellan den sinnesförfattning, som man kan presumera hos fideikommissarierna, och den som man kan anta föreligga hos bolagen. Under sådana omständigheter finns det icke något skäl för att tillämpa den tvingande regel rörande byggnadsskyldighet, som man infört i fråga om bolagen, även på fideikommissen.

Jag kommer därför till den slutsatsen, att utskottet har funnit en medelväg som träffar det billiga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Det förefaller mig ganska anmärkningsvärt, att varken i motiven till den kungl. propositionen, ej heller i utskottets utlåtande lika litet som nu under diskussionen, åtminstone så vitt jag kunnat uppfatta, åberopats sådana missförhållanden, att de kunnat föranleda någon undantagsställning för fideikommissen.

Detta gör att jag, under åberopande av vad jag förut yttrat, får yrka bifall till herr Gabrielssons reservation.

Herr Lindhagen: Det kan ju hända, att på de fideikommiss, som greve Lagerbjelke känner till, inga missförhållanden äga rum, men greve Lagerbjelke har tydligen inte läst den enquête som jordkommissionen anställde. Då skulle greve Lagerbjelke ha fått kännedom om att missförhållanden äga rum även här. Det ligger också i sakens natur, att då det finns en mängd sådana här arrendatorer både under fideikommiss och under andra enskilda gods, som icke ha fideikommiss' egenskap, måste det ofta inträffa på många ställen, att de icke få dessa fördelar, och på senare tiden ha genom den utveckling, herr Linder åberopade, de patriarkaliska förhållandena upplösts här i hög grad.

Den tid jordkommissionen hade i uppdrag att yttra sig över ansökningar ifrån fideikommissarier att få sälja arrendegårdar, hade vi mera än en gång deputationer från arrendatorer just under fideikommissen. De besökte även mig och klagade över den förändrade ställning, de fått, hur deras gamla förmåner blivit dem fräntagna o. s. v., och detta var väl ett missförhållande i alla fall, fast det icke är känt av den siste ärade talaren, och det ligger också i sakens natur i vår tid.

Nu är utskottets förslag, såvitt jag förstår, en mycket bedrövlig politisk kompromiss. Femton år för bolags och spekulanters arrenden, tio år för fideikommissens och inga år för de enskilda godsens — vad är det för slags lagstiftning? Om åtminstone regeringen uppträdde för sitt eget förslag, och försökte få åtminstone någon ryggrad i det hela! Vi ha förgäves vädjat till vederbörande statsråd, men de vägra att gå i elden för propositionen.

Kungl. Maj:ts förslag var ju enhetligt så till vida, att det hade samma tid för alla arrendena. Nu får man i stället detta tripp, trapp, trull — femton, tio, ingenting. Man kan inte tänka sig en mera åskådlig bild av parlamentarismens psyke under nuvarande förhållanden.

Jag har instämt med herr Linder, men för att det skall föreligga ett yrkande, yrkar jag nu bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är ändå något.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Jag vill blott i korthet säga, att på den nu föredragna punkten skulle jag naturligen icke ha någonting emot att gå in för Kungl. Maj:ts förslag. Men det förefaller mig som om herr

*Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Lindhagen knappast vore rätte mannen att förebrå regeringen att den inte försvarar paragrafen i dess ursprungliga skick, då herr Lindhagen icke i utskottet anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, utan påkallat något helt annat. Nu kommer därtill, att andra kammaren enligt uppgift tagit utskottets hemställan, och då torde ett försvar för Kungl. Maj:ts förslag här emot utskottet endast vålla en tidsödande behandling, som icke ger något resultat.

Herr Lindhagen: Om man står för sina meningar, kan det bli en sammanjämkning mellan kamrarnas beslut, så att man vinner någonting. Om regeringen är livligt övertygad om att upplätelsetiden bör vara femton år; vad skall den då bry sig om vad andra kammaren beslutat? Då får väl första kammaren fatta sitt beslut, och så må det sedan bli något mitt emellan. Men med den uppfattning, statsministern utvecklar, äro vi ohjälpligt prisgivna till andra kammarens eftergivenhet.

Greve Spens: Herr greve och talman! Jag ber endast att få erinra, att jag vid behandlingen av 45 § framhöll, att jag icke kan se någon egentlig skillnad i förevarande hänseende emellan fideikommissarier och sådana jordägare som omförmälas i 56 §. Utskottets ärade ordförande nämnde, att fideikommissarier icke kunna anses hava så full äganderätt som andra till sin jord, men jag kan inte inse, att det bör ställa dem i någon sämre ställning i detta avseende. Och vad beträffar att andra kammaren antagit förevarande paragraf enligt Kungl. Maj:ts förslag, har ju första kammaren förut fattat flera olika beslut mot andra kammaren, så att besluten bli föremål för sammanjämkning, såsom herr Lindhagen framhöll, och då kan ju detta vara ytterligare ett skäl för denna kammare att avslå paragrafen.

Jag ber att få instämma i avslagsyrkandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att den nu föredragna paragrafen skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; 3:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Linder m. fl. därom anförda reservationen; samt 4:o) att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr *Lindhagen* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 kap. 55 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1) framställda lagförslaget antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 60.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 kap. 55 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 1 framställda lagförslaget röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

56 §.

Godkändes.

Den nu godkända paragrafen motsvarade 55 § i Kungl. Maj:ts förslag. 56 § i sistnämnda förslag, vilken saknade motsvarighet i det av utskottet framlagda lagförslaget, hade följande lydelse:

Upplåter någon i annat fall än i 45 eller 54 § sägs på arrende torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller hemman, som lyder under huvudgård, och omfattar upplåtelsen odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar, skola bestämmelserna i 46 och 53 §§ äga motsvarande tillämpning.

Vad nu stadgats gälle ej upplåtelse av jord, som tillhör ecklesiastikt boställe.

Beträffande 56 § i Kungl. Maj:ts förslag hade reservationer avgivits

1) av herrar *Linder*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby, vilka ansett, att såsom 57 § i utskottets förslag bort införas en bestämmelse av följande lydelse:

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

57 §.

Upplåter någon i annat fall än i 45 eller 55 § sägs på arrende torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller hemman som lyder under huvudgård odlad jord till en vidd av minst två och högst tjugufem hektar skola bestämmelserna i 46—54 §§ äga motsvarande tillämpning. Vad nu stadgats gälle ej upplåtelse av jord som tillhör ecklesiastikt boställe.

2) av herr *Lindhagen*, som under hänvisning till motiveringen vid 45 § påyrkat, att minimiarealen skulle sättas till: 2 har odlad jord, ängs- och hagmark.

Herr *Linder*: Herr talman! Under åberopande av enahanda skäl, som jag anför när det gällde fideikommissen, skulle jag här helst vilja yrka bifall till den av mig avgivna reservationen. Emellertid finner jag, att detta kanske för det närvarande icke är det lämpligaste, och jag skall därför i stället be att i denna del få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. till 56 §, sådan den är avfattad i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr *Westman*: Herr talman! Den 56 § i Kungl. Maj:ts förslag avser att införa tvångsbestämmelser i fråga om sådana utarrenderade torp och andra mindre lägenheter, som lyda under en enskild jordägare. Utskottet har hemställt, att denna paragraf måtte uteslutas ur lagförslaget, och andra kammaren har bifallit utskottets hemställan.

Enligt min tanke föreligger mycket starka skäl för första kammaren att fatta beslut i enlighet med vad andra kammaren redan gjort. Det är här icke fråga om bolag eller med bolag jämställda enskilda personer, och icke heller om fideikommissarier, utan här träffa vi dem, som tillhöra genomsnittet av svenska jordägare. Det är dessa, som återfinnas i denna kategori, och det är givetvis mycket betänkligt att införa den bestämmelsen, att dessa jordägare icke skulle få utarrendera de lägenheter, varom här är fråga, d. v. s. lägenheter mellan 4 och 25 har, på kortare tid än femton år. Det är möjligt, att en sådan jordägare efter ett kortare antal år kan behöva själv övertaga sin underlydande fastighet. Det kan också tänkas, att han har barn, som skola ägna sig åt jordbruk, och att han vill låta någon av sina söner till att börja med taga hand om en dylik lägenhet, som lyder under hans huvudgård. Det kan också vara så, att han är hänvisad till den arbetskraft, som ett dylikt torp avser att tillhandahålla honom, och att det med hänsyn till gårdens skötsel kan vara av vikt för honom att icke behöva binda sig för så lång tid som femton år.

Med ett ord sagt: dessa personer, som ofta befinna sig i mindre stark ekonomisk ställning, behöva en större rörelsefrihet än bolag och fideikommissarier kunna behöva. De fastigheter, som det här är fråga om, kanske ena året lämpligen böra vara utarrenderade, men ett annat år måhända ägaren själv vill ha dem under eget bruk. Det är sålunda mycket obilligt att binda honom vid en så lång arrendetid som femton år.

Ser man saken ur arrendatorernas synpunkt, måste man säga, att det är av största vikt för unga, duktiga män, som från en arbetares ställning vilja tjäna sig upp till en självständig jordägars, att det för dem finns möjlighet att övertaga mindre gårdar på arrende på kortare tid än femton år. När vi nu ha bundit en stor mängd andra arrenden, så att de måste tagas på femton år, framträder naturligtvis lämpligheten av att icke binda även denna grupp för femton år så mycket starkare. Vi skola komma ihåg, att det ofta är så, att de, som vilja bli jordbrukare, måste börja i liten skala och taga en mindre gård, som inte kostar så mycket, och det kan då icke ligga i vederbörandes intresse att vara bunden vid denna gård i femton år. Kanske han redan efter fem eller sex år hunnit förvärva sig så stort kapital och kunnat utöka sin kreatursbesättning i sådan grad, att han lämpligen kan övertaga en större gård.

Under sådana omständigheter är det för den, som känner till det praktiska livets förhållanden, ganska motbjudande att införa en så stel bestämmelse, som nu föreslås.

Jag förmodar, att det väl var insikten om livets förhållanden ute i bygderna, som föranledde andra kammaren att gå på den linje, som utskottet har föreslagit, och sålunda lämna dessa arrendeupplätelser utan tidsreglering. Jag skulle vilja hemställa till första kammaren, att kammaren ville visa samma försiktighet, som andra kammaren gjort. Jag kan försäkra kammaren, att knappast något dess beslut i dag skulle så djupt ingripa i levnadsförhållandena ute i Sveriges olika landsdelar, som ett bifall till 56 § i Kungl. Maj:ts förslag skulle göra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Då den siste ärade talaren här talade om utarrenderingar från små egendomar, vill jag fästa uppmärksamheten på, att i denna paragraf ingå alla permanenta arrenden av underlydande gårdar, och av torp tillhörande större gods, som icke ha fideikommiss egenskap, och det är ett spektakel att sätta tio år för fideikommissupplåtelsemen intet år för dessa.

Dessa upplätelser borde ha utbrutits, enligt den förste ärade talarens uppfattning, från denna paragraf. Nu har emellertid jordkommissionen, såvitt jag förstår, formulerat dessa saker på ett mycket förståndigare sätt. Vi hade särskilda paragrafer, som bröt ut de allra viktigaste av de arrendeupplätelser, som skulle falla under detta förslag, ur lagstiftningen, och dessutom kompletterades det med de undantag, som enligt 53 § få medgivas. Jordsakkunniga ha nu icke upptagit denna sak, och därigenom har i viss mån hela lagstiftningen blivit konfunderad, men detta kan ju icke böra föranleda, att vi bestämma tio år för fideikommissarrenden och intet år för de motsvarande arrenden, som avses i denna punkt.

I detta sakernas läge kan jag därför icke yrka mer än att även här sättes tio år, liksom för fideikommissen, dock med hänvisning till, att alla skäligen undantag, som tilläventyrs i större fall böra äga rum — icke för arrendatorns räkning, ty han behöver sina tio år, vare sig jordägaren är stor eller liten, utan därför att vi icke ha fått jordkommissionens hänsynstagande i detta avseende utformad i lagtexten av regeringen — i stället få tillgodoses genom 53 §.

I överensstämmelse med denna uppfattning hemställer jag, att även här införas en tioårsperiod, varigenom 56 § enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle erhålla den förändrade lydelse, att i fjärde raden från slutet »46 och 53 §§» ändras till »53 och 55 §§».

Herr Linder: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande och förena mig med herr Lindhagen i dennes yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Lindhagen*, att näst efter 56 § i förevarande lagförslag skulle införas en ny paragraf med samma lydelse som 56 § i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, dock med ändring av orden »46 och 53 §§» till »53 och 55 §§», dels ock att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å herr Lindhagens yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given vassel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
allmänna
arrendelagen.
(Forts.)

Den, som avslår herr Lindhagens yrkande om införande näst efter 56 § i 2 kap. i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förevarande lagförslag av en ny paragraf med samma lydelse som 56 § i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet dock med ändring av orden »46 och 53 §§» till »53 och 55 §§», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrländska
lagen.

Det under 3 upptagna förslaget till lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand.

På sätt ovan angivits hade under punkten 3 i den kungl. propositionen framlagts ett förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 2) om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna ävensom angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i samma lag.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar, utom annat, att vad i sistnämnda lag vore stadgat skulle äga tillämpning jämväl å Värmlands län samt att i anledning härav lagens överskrift skulle lyda: Lag om arrende av viss jord å landet inom Norrland, Dalarna och Värmland.

Utskottet hade anfört, att enligt utskottets mening den norrländska arrendelagen borde utsträckas förutom till Värmland jämväl till hela Kopparbergs län samt Örebro, Västmanlands, Uppsala och Stockholms län samt att det, därest riksdagen bifölle denna utsträckning av den norrländska arrendelagens giltighetsområde, syntes av lagtekniska skäl lämpligt, att den nu gällande lagen ersattes av en ny lag, vari upptoges bestämmelserna i den nu gällande lagen med de modifikationer, som av riksdagen beslutades. Utskottet hade hemställt, att denna lag måtte erhålla benämningen »Lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand».

Ingressen till förevarande lagförslag lydde:

Härigenom förordnas, att med avseende å arrende av jord å landet inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Örebro, Värmlands, Uppsala och Stockholms län följande bestämmelser skola lända till efterrättelse, där arrendet omfattar högst tjugufem hektar odlad jord och minst fyra hektar inrösningsjord eller tre hektar odlad jord samt jorden vid arrendeavtalets ingående äges av bolag eller ekonomisk förening eller ock av enskild person, vilken icke är mantalskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och

uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket.

Enligt den antagna föredragningsordningen skulle av förevarande lagförslag först föredragas ingressen i vad den avsåge a) lagens geografiska giltighetsområde, b) arealgränserna för det arrenderade området, och c) bestämningen av de jordägare, som borde inbegripas under lagen; därefter de särskilda paragraferna samt sist promulgationsstadgandena, återstående delar av ingressen och rubrik.

I enlighet härmed föredrogs nu

Ingressen i vad den avsåg lagens geografiska giltighetsområde.

Beträffande det nu ifrågavarande lagförslaget hade reservationer avgivits av, utom andra,

1) herr *K. G. Westman*, greve *Spens*, samt herrar *Tjällgren*, *Alexander Nilsson*, *Magnusson* i Skövde och *Olsson* i Broberg, som på anförda skäl ansett, att riksdagen bort antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 2) om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna;

2) herr *Gabrielsson* och herr *Pettersson* i Bjälbo, vilka på återopade grunder ansett, att riksdagen bort antaga i denna reservation infört förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen den 25 juni 1909 (nr 57 s. 2) om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna.

Herr **Westman**: Herr talman, mina herrar! Här har nu föredragits ingressen till norrlandslagen, sådan som den är föreslagen av utskottet, i vad denna ingress avser lagens *geografiska giltighetsområde*, d. v. s. här kommer frågan upp, huruvida man skall bibehålla norrlandslagen inom dess nuvarande giltighetsområde, eller huruvida man skall utsträcka den, såsom utskottet har föreslagit, över icke bara hela Norrland, utan också över större delen av Svealand, nämligen över Kopparbergs län, Stockholms län, Uppsala län, Västmanlands län, Örebro län och Värmlands län.

När man skall bilda sig en uppfattning därom, huruvida det är lämpligt och behövt att utsträcka norrlandslagen på detta sätt, måste man först och främst fråga sig, vad det innebär för de arrendatorer, som finnas i dessa enligt utskottsförslaget för norrlandslagen nyförvärvade provinser, om de få lagen utsträckt, och vad det å andra sidan innebär, om de allmänna bestämmelser, som kammaren förut har antagit rörande bolagsarrendatorer, bli tillämpliga i dessa omtvistade landskap.

Det är då att märka, att fastän herr Lindhagen här har klagat över, att riksdagen nu för tiden visar så litet intresse för bolagsarrendatorerna, innebär dock det beslut, som kammaren förut har fattat rörande bolagsarrendatorernas ställning i södra Sverige, att dessa bolagsarrendatorer därigenom ha erhållit en så gynnsam ställning, att en utsträckning av norrlandslagen till sydligare trakter betyder ofantligt litet för dessa arrendatorer. I själva verket medför en dylik utsträckning av norrlandslagen avsevärdare verkningar endast i två avseenden.

Enligt norrlandslagen har arrendatorn rätt till virkesfångst till husbehov, icke bara på de områden, som han arrenderar, utan även på den fastighet, som tillhör jordägaren och som han icke arrenderar, allt efter anvisning. Han har rätt att få virke icke bara till vedbrand och reparationer, utan även till hässjor, redskap och hägnad. Enligt den bestämmelse, som gäller utanför norrlandslagens tillämplighetsområde, finns däremot icke någon dylik tvingande regel rö-

*Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

rande virkesfångst, utan frågan härom får ordnas genom avtal mellan jordägaren och arrendatorn. Detta var den ena saken.

Den andra skillnaden rör betesrätten. I den lag, som gäller utanför norrlandslagens område, finns icke någon bestämmelse av tvingande art, som reglerar arrendatorns betesrätt, utan den rätten får jordägaren och arrendatorn komma överens om själva. Enligt norrlandslagen däremot har arrendatorn rätt till bete även utanför det arrenderade området, försåvitt han icke därigenom gör intrång av betydande beskaffenhet på mark, som är avsedd för skogsodling.

Men därtill är att märka det förhållandet, att i sammanhang med att utskottet föreslagit, att norrlandslagens giltighetsområde skall utsträckas söderut, har utskottet föreslagit en ändring i norrlandslagens bestämmelser av det innehållet, att den arrendatorns ovillkorliga rätt till bete, som tillkommer honom enligt norrlandslagen, skall gälla *efter ortens sed*. Detta vill säga, att utskottet ger med den ena handen, och tar tillbaka med den andra. Det är en invändning, som man kan göra däremot. Men man kan också göra andra invändningar mot detta förslag. Man kan sålunda säga, att det är mycket olämpligt att på detta sätt hänvisa till ortens sed i fråga om rätten till bete, ty förhållandet är ju det, att i samma mån som man övergår till en mera rationell skogsodling, går man också i många trakter över till den nya seden, att korna icke få gå så där och beta uppe i skogsmarkerna, som de fått göra förut. Om man hänvisar till ortens sed, betyder det i många trakter, att man hänvisar till något, som befinner sig i förvandling. Detta är således ägnat att ge anledning till rättstvister. Men om man nu däremot betraktar, hur saken ställer sig, därest man hänvisar till ortens sed i en sådan trakt, där de gamla förhållandena bibehållas, måste man säga, att även med hänsyn till en sådan trakt måste man göra invändningar mot den föreslagna lagändringen, ty det måste väl anses olämpligt, att man på detta sätt fastläser en gammal sedvana genom en lagbestämmelse. Vart skulle det tagit vägen, om man på det sättet hade genom lag fastläst ortens sed i fråga om vårt jordbruk i större utsträckning? Om vi tänka på skifteslagstiftningen och allt sådant, har man där bemödat sig om att införa lagbestämmelser, som voro ägnade att bryta ortens sed för att möjliggöra framsteg. Här har man velat gå en fullkomligt motsatt väg. Här har man velat göra ortens sed till något reglerande, som icke får ändras. Detta förefaller mig vara något så konservativt, att det måste bero på att den här bestämmelsen tillkommit i sammanhang med norrlandslagen och därigenom fått en skyddande förklädning, att den har lyckats komma förbi den kritik, som annars från åtskilliga håll skulle ha ägnats densamma.

Det finns några andra smärre skiljaktigheter mellan norrlandslagen och den allmänna lagens regler för arrende, t. ex. i fråga om rätt att erhålla ersättning för nyodlingar och dylikt. Det är detaljer, som jag kan gå förbi.

Vad jag sagt är ändå tillräckligt för att ge en bild av situationen. Det räcker att påpeka, att norrlandslagens utsträckning har betydelse i de två avseenden, som jag har angivit. I bägge dessa avseenden betyder en utsträckning av norrlandslagen, att man vill till rikets sydligare delar överföra regler, som utbildats i Norrland och äro förklarliga där och som för övrigt gå tillbaka till jordbruksformer av mer extensiv natur, jordbruksformer, som fordom förekommit även i södra delarna av landet, men som man där arbetat sig ifrån. Man vill tillämpa de så beskaffade och i sådant sammanhang uppkomna lagreglerna på lantbruksförhållanden, för vilka de icke passa.

Under sådana omständigheter och då det för arrendatorerna i södra Sverige givetvis icke kan äga större betydelse, att norrlandslagen utsträcker till dem, när denna utsträckning endast är av den innebörd, jag här angivit, tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan i vad den avser

norrlandslagens geografiska giltighetsområde. Det innebär med andra ord, att jag hemställer om att norrlandslagen måtte bibehållas vid det giltighetsområde, som den för närvarande har.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag måste säga, att jag skulle finna det fullkomligt orimligt, om riksdagen på enskilda motionärens förslag skulle fatta ett sådant beslut och anta en så genomgripande lagstiftning, som detta skulle ha till följd. Man vet ju aldrig vilka konsekvenser det skulle kunna föra med sig. Redan det förslag, som utskottet här förordar, att skärpa bestämmelserna i den nuvarande norrlandslagen, så tillvida — vi komma dit senare, men jag kan nämna det redan nu — att minimiarealen skall ändras till 4 hektar inrösningsjord eller 3 hektar odlad jord, skulle medföra, att omkring 800 nya hemman skulle falla under norrlandslagen på dess nuvarande giltighetsområde. Då vi veta, att det för närvarande råder synnerligen stark depression inom sågverksindustrin, och det icke finns någon särskild angelägenhet att lagstifta så, att man skall göra det ännu svårare, kan jag icke förstå, att riksdagen på enskilda motionärens förslag skulle vilja först skärpa norrlandslagen och sedan utsträcka den att gälla till två tredjedelar av Sverige. Enligt förslaget skulle den nämligen komma att bli gällande ända ned till Mälaren och Vänern. Man skulle få med icke blott den del av Kopparbergs län, där den icke gällt förut, utan även Västmanlands, Örebro, Värmlands, Uppsala och Stockholms län. Således skulle norrlandslagen med de stränga bestämmelser som den förut har och nu med den föreslagna skärpningen, utökas att gälla över två tredjedelar av hela landet. Då vi nu i dag har fattat ett beslut om en ny lag att gälla för bolag och enskilda jordspekulanter, där minimiarrendetiden sattes så pass högt som till 15 år, bör det vara tillräckligt för de områden, där icke norrlandslagen gäller.

Vi skola också taga hänsyn till, som även lagutskottets ordförande har sagt, att det är ett mera intensivt skogsbruk, som bedrivs på de områdena, där icke norrlandslagen gäller. En stor del av trävarubolagen i dessa trakter ha nedlagt stora kostnader för att göra i ordning arbetarboställen med 5, 6, 7 å 8 tunnland jord, och dessa skulle enligt denna bestämmelse falla under denna strängare lagstiftning. Det skulle komma att medföra, att dessa bolag, som lagt ned stora kostnader för att skaffa bostäder med någon jord åt sina arbetare, icke skulle få disponera på samma sätt över dem, som de förut gjort.

Jag anser, att den lagstiftning, som är fastställd för övriga delar av landet, är alldeles tillräcklig, och jag skall på det bestämdaste varna kammarens ledamöter för att utsträcka norrlandslagen till att gälla för dessa områden.

Nu har i detta fall herr Pettersson i Bjälbo och jag en reservation, som i någon mån avviker från huvudreservationen av herr Westman m. fl., men då kammaren tidigare har fattat beslut om att avslå 1 §, som vi förordat, faller stödet för det yrkande, vi gjort där. Under sådana förhållanden skall jag be att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Westman.

Herr Lindhagen: Som jag förut tillåtit mig anföra, är jag icke så förtjust i att uppdelna riket i några delar, utan jag vill ha allmänna bestämmelser gällande över hela riket, men då man nu står inför ett tvångsläge, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Lagutskottets ordförande har i de föregående punkterna vädjat till oss att för all del taga andra kammarens förslag. I denna punkt har andra kammaren bifallit utskottets förslag, och jag tycker då, att även denna kammare kunde följa sin utskottsordförandes vädjan i de föregående punkterna och glädja honom med den konformitet, som på det sättet skulle uppstå mellan de båda kammarna.

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagrn.
(Forts.)

Ang.
änäringar i
den s. k.
norrländs-
lagen.
(Forts.)

Det är också ett prejudikat, som vi ha på dylik uppdelning, ty den norrländska arrendelagen utsträcktes ju för ett par år sedan till Mälardalen, så långt som det här är stadgat. Vi ha således en tydlig förebild i denna tidigare lagstiftning.

Nu har jag för min del yrkat, att ifall man ingår på en sådan här uppdelning, skulle till dessa landsändar även läggas landskapet Dalsland. Av något märkvärdigt öde har denna undanskjutna landsända aldrig fått följa med i lagstiftningen. Den är ju bara en utlöpare av Värmlands skogsland, och jag vill minnas, att på den tiden, när vi i Värmlandsundersökningen bådo Karl Staaff och justitieminister Sandström, att få utvidga uppdraget att omfatta även Dalsland, blev det blankt nej på den saken, och sedan dess har det icke varit möjligt att få fram frågan. I andra kammaren har dock ett par gånger en majoritet anslutit sig till en sådan sak.

I det hopplösa läge, i vilket frågan nu ligger, skall jag emellertid icke komplicera saken genom att här yrka på Dalslands inkorporerande i det geografiska giltighetsområdet. Det får bli en senare fråga. Hela den kommande generationen får vara med om en kamp för förbättrad lagstiftning, och den kommer att börja nästa år, och till dess kan Dalsland få vänta.

Jag yrkar därför nu bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har ju redan i sitt anförande framhållit skillnaden mellan norrländslagen och bolagslagen för södra delarna av landet. Jag behöver icke närmare ingå på det spörsmålet. Emellertid har av denna redogörelse framgått, att norrländslagen är till sina verkningar betydligt strängare än bolagslagen för södra delarna av landet.

Nu måste jag för min del säga, att jag kan icke avgöra, var den lämpliga gränsen här bör sättas. Emellertid finner jag, att det knappast kan vara av behovet påkallat att medtaga så många län, som nu här är föreslaget.

Då nu andra kammaren har beslutat i överensstämmelse med utskottets förslag, får man, därest första kammaren stannar exempelvis vid att norrländslagen skall bibehållas vid det område, den nu har, väl tänka sig en sammanjämkning även på denna punkt, förmodar jag. Man kan då tänka sig, att Värmland kommer att medtagas. Under sådana förhållanden anser jag det vara lämpligast, att denna kammare stannar vid att antaga herr Westmans nyss ställda yrkande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å nu föredragna del av ingressen till förevarande lagförslag; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på ingressens godkännande i förevarande del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner den del av ingressen till det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 3) tillstyrkta lagförslaget, som avser lagens geografiska giltighetsområde, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda del av ingressen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 60.

Ingressen i vad den avsåg arealgränserna för det arrenderade området.

Såsom förut angivits, innehöll ingressen föreskrift därom, att de i lagförslaget upptagna bestämmelserna skulle lända till efterrättelse, där arrendet omfattade högst tjugufem hektar odlad jord och minst fyra hektar inrösningsjord eller tre hektar odlad jord samt jorden vid arrendeavtalets ingående ägdes av bolag eller ekonomisk förening eller ock av enskild person, vilken icke vore mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som vore i sambruk med densamma, och uppenbarligen besuttede fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket.

Enligt en vid förevarande lagförslag avgiven reservation hade herrar *Linder*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby ansett, att de inledande bestämmelserna till lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand bort erhålla följande lydelse:

Härigenom förordnas, att med avseende å arrende av jord å landet inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Örebro, Värmlands, Uppsala och Stockholms län följande bestämmelser skola lända till efterrättelse, där arrendet omfattar högst tjugufem hektar odlad jord och minst fyra hektar inrösningsjord eller två hektar odlad jord samt jorden vid arrendeavtalets ingående äges av bolag eller ekonomisk förening eller ock av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket.

I en annan reservation hade herr *Lindhagen* påyrkat, att minimiarealen, i all synnerhet i lagen för de norra delarna av riket, skulle sättas till: 2 har odlad jord, ängs- och hagmark.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! I anslutning till vad jag yttrade förra gången, anser jag, att det icke är behöfligt att göra den ändring, som här föreslås. Det har ju varit så, att norrlandslagen gällt under ganska lång tid, så att man är invand vid att de hemman, som äro utarrenderade, skola hålla en areal av 4 hektar inrösningsjord; där äro åbyggnaderna iordningställda, och där sitta arrendatorer, som ha arrendena på den bestämda arrendetiden. Skulle man göra den föreslagna ändringen, skulle kanske tillkomma en del hemman, som förut icke fallit under lagen, på vilka åbyggnaderna äro bortförda och som eventuellt äro sammanslagna med andra, vilket skulle ställa till synnerligen stor oreda och onödiga kostnader.

Jag hemställer således om avslag även på denna framställning.

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Det var ju meningen, att Norrlandslagen skulle förbättras, och för det ändamålet tillsatte Kungl. Maj:t en gång en kommitté, bestående av häradshövding Wihlborg och överlantmätare Nilsson. Dessa kommo bland annat till det resultatet, att omkring 40 procent av den arrenderade jorden i Norrland och Dalarna, som borde falla under lagen, icke föllo under den nuvarande lagen, därför att den där bestämmelsen om 4 hektar inrösningsjord var för hög. Nu har det här föreslagits också, att det skulle vara 3 hektar odlad jord. Det förbättrar icke saken det allra minsta, ty så mycket åkerjord har man i allmänhet icke på dessa hemman, och lapplandsarrendena komma icke alls att falla under lagen genom en sådan bestämmelse, som kommer att verka högst obetydligt.

Den siste ärade talaren sade nu, att vi skola behålla den gamla arealgränsen, därför att den funnits förut — utan att taga hänsyn till de verkliga förhållandena!

Förresten skall jag tala om för herrarna, hur det går till med den här lagens tillämpning. Vi hade inför utskottet en deputation av arrendatorer från Värmland och Närke, och så var det en skogsförvaltare Nilsson från Hällefors, som sedan bad att få företräde inför utskottet för att bemöta vad arrendatorernas deputation haft att säga. Då upplystes det ju — vilket vi, som kände till dessa saker någorlunda, redan förut visste — på vår förfrågan av förvaltaren Nilsson, att bolagets arrenden i Dalarna, som borde falla under norrlandslagen, icke föllo under denna lag, eftersom bolaget går tillväga på det sättet, att det bara utarrenderar den odlade jorden och låter den övriga delen av inrösningsjorden inte gå in i arrendet men ändå tillåter arrendatorerna att begagna den övriga inrösningsjorden, nämligen äng och hagmark. På det sättet förlorar ju bestämmelsen om de 4 hektaren inrösningsjord all betydelse och arrendatorerna själva upplyste oss om att inom Sävsnäs socken i Dalarna ett stort bolag gått tillväga på det sättet, för att icke arrendena skulle falla in under norrlandslagen.

Jag hör inte, vad jag själv säger, om det talas så högt här bakom mig. Jag säger som herr Nothin sade häromdagen, att det tycks vara många, som ha ordet, herr talman, jämte mig. —

Ja, dessa arrendatorer berättade, sade jag, att det gick till på det sättet, att även när det fanns så stor areal inägojord att, om man inskränkte arrendena till inägojorden eller till åkerjorden, hemmanen i alla fall skulle falla under norrlandslagen, så upplät bolaget i denna socken bara en så stor del av den odlade jorden, att den nätt och jämnt föll utanför norrlandslagen, och lät sedan vid sidan av arrendekontraktet arrendatorerna begagna den övriga odlade jorden jämte hag- och ängsmark.

Lagen, herr talman, i sitt nuvarande skick är komplett oduglig, och utskottet vill icke ha någon kontroll på lagens tillämpning, det har utskottet bestämt sagt nej till. Är detta en förbättrad norrlandslagstiftning? Är det en lagstiftning, som skall taga hänsyn till upptäckta missförhållanden? Man gläder sig ju nästan över att få en komplett oduglig lag. Den siste ärade talaren ville icke ens till formen ge lagen något större innehåll, vilket en tidigare utredning i det avseendet visat vara alldeles nödvändigt.

Egentligen skulle hela det här förslaget avslås, ty det finns inga grundsatser eller någon vilja att göra det bra någonstans i detta förslag.

Nu skall man emellertid yrka något för formens skull, ehuru det blir lika dåligt i alla fall, herr talman, ty det finns ingen kontroll enligt lagen, och lagen kan kringgås hur mycket som helst. Det står emellertid i förslaget, att 4 hektar inägojord eller 3 hektar odlad jord skall vara gränsen. Jag föreslår, att det i lagen sättes in, att minimiarealen skall vara minst 2 hektar odlad jord,

hag- och ängsmark, ty då komma de, som skola vara inbegripna under lagen, någorlunda med.

Herr Westman: Herr talman! En konsekvens av det beslut, som förut fattats rörande den geografiska omfattningen, vilken tvingar sig fram med formell nödvändighet är, att kammaren avslår hela ingressen i den lydelse den har enligt utskottets förslag.

Detta betyder, att kammaren nu beslutar, att allting blir, som det är nu i fråga om norrlandslagens ingress i det avseende, nämligen arealgränsen, varom nu är fråga.

Sedan få vi, när vi gått igenom paragraferna, fatta beslut rörande ingressens formella lydelse, vilket, som sagt, icke kan göras, förrän paragraferna genomgåtts. Men det är alldeles nödvändigt, att vi vid våra beslut draga konsekvenserna av det beslut, som förut fattats, och avslå den ingress, som finnes angiven i utskottsförslaget.

Jag ber, herr talman, härmed få hemställa om avslag å den nu föredragna punkten i utskottsutlåtandet.

Herr Lindhagen: Jag förstår icke, varför detta avslagsyrkande skulle vara en konsekvens av det förut fattade beslutet. Det blir väl i alla fall, när det gäller norrlandslagen, en liten utveckling till äventyrs, i det man tillägger, att i vissa fall kunna 3 hektar också få vara avgörande, då det gäller upplåtelse, och därför förstår jag icke den siste ärade talarens yttrande. Det kanske blir ytterligare 10 eller 100 arrenden, som därigenom skulle komma in under lagen, men varför skall man då avstå ifrån denna lilla landvinning efter en hel generations bemödanden att vinna den?

Herr Westman: Det är naturligtvis icke någon reell nödvändighet, men såvitt jag förstår är det en formell nödvändighet, att denna punkt avslås, därför att, då vi avslagit den först föredragna punkten av ingressen, det icke blir något sammanhang i den lagtext, som skulle framgå ur kammarens beslut, om man icke ändrar fortsättningen i enlighet med det första beslutet.

Om herr Lindhagen vill formulera en sådan lagtext, att kammaren skulle kunna godkänna den, blir saken annorlunda, men som saken nu ligger, tror jag, att man av formella skäl blir tvungen att avslå vad utskottet hemställt i denna punkt. Det spelar visserligen icke någon stor roll, hur man gör i detta fall, ty det blir dock fråga om sammanjämkning mellan första kammarens och andra kammarens beslut.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Jag ber få tillspörja utskottets ordförande, huruvida det är så, att emellan hans på varje punkt gjorda avslagsyrkande och andra kammarens beslut i fråga om den nu förevarande ingressen en sammanjämkning kan ske? Det är på detta, förefaller det mig, som mycket kan bero. Herr ordföranden har till mig personligen uttalat, att en sådan sammanjämkning förutsättes i både det ena och det andra fallet. Jag tvivlar något på det formellt riktiga därutinnan och ber därför att få ett offentligt svar från herr ordförandens sida på frågan huru därmed förhåller sig.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att med anledning av hans excellens herr statsministerns till mig riktade förfrågan få säga, att jag naturligtvis icke kan bestämma, huruvida sammanjämkning kan äga rum eller icke, eftersom utskottet fattar beslut härom. Men jag kan såsom min uppfattning säga, att sammanjämkning *kan* ske, ty saken ligger på följande sätt.

*Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Om besluten här gå i den riktning, som jag antager vara den sannolika, kommer kammaren att besluta vissa ändringar i norrlandslagen, vilka äro en konsekvens av kammarens redan förut fattade beslut rörande den allmänna arrendelagen. Dessa ändringar av paragraferna måste vara försedda med en ingress. Således få vi, som jag förut sagt, sedan vi gått igenom paragraferna, fatta beslut om en ingress.

Det kommer alltså att föreligga två lagförslag: ett i form av utskottets förslag, godkänt av andra kammaren, och ett i form av ett lagförslag med ingress, godkänt av första kammaren. Mellan dessa båda förslag kan, såvitt jag förstår, sammanjämkning äga rum. Visserligen kommer det ena lagförslaget — det sistnämnda — att ha karaktären av ett förslag om ändring i den nu gällande norrlandslagen, och det andra lagförslaget, det, som tagits av andra kammaren, däremot att avse en helt och hållet ny lag för Norrland, men anledningen till att utskottet föreslagit en helt och hållet ny lag för Norrland har varit helt formell. Det har skett därför, att om man försökt få in dessa ändrade bestämmelser om den geografiska omfattningen, om arealen för den utarrenderade jorden o. s. v. i den gamla lagen, skulle denna ha blivit så oerhört otymplig. Det är således av formella skäl man icke gjort detta, och den form utskottet valt spelar icke någon roll alls för frågan om sammanjämkningens möjlighet.

Såvitt jag förstår, har jag nu svarat fullkomligt tydligt rörande min ståndpunkt i fråga om sammanjämkningen och, såsom jag hoppas, även angivit goda skäl för densamma. Om sedermera utskottet kommer att godkänna den, där-om kan jag icke uttala mig.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Ja, ehuru jag icke är närmare förtrogen med lagutskottets arbetssätt och betraktelsesätt i nu förevarande avseende, måste jag i detta avseende likväl säga, att det förefaller mig vara något egendomligt, att man först yrkar avslag på utskottets hemställda rörande ingressen och därefter på samtliga lagparagraferna i fråga men sedan återkommer och föreslår en ny ingress, som vid en sammanjämkning skall ställas såsom motförslag till det av andra kammaren fattade beslutet. Jag accepterar emellertid i det nuvarande läget herr ordförandens uppfattning och utgår ifrån att en sådan sammanjämkning kan ske.

Herr **Lindhagen**: Efter den siste ärade talarens anförande förstår jag ännu mindre den konversation, som här äger rum mellan lagutskottets ordförande och statsministern utan det allra ringaste reella innehåll. Ni krångla ihop saken för att kunna sammanjämkna med andra kammaren. Meningen är väl, att denna kammare skall fatta reella beslut, och om man icke kan formulera dem så, att de kunna godkännas i den slutliga lagtexten, står det uttryckligen i denna föredragningsordning, som jag också fått min uppmärksamhet fäst på, att utskottet äger att, sedan kamrarna fattat reella beslut, göra de jämkningar i formen, som därav föranledas. Därför skola vi väl icke tvingas nu av både utskottsordföranden och statsministern att inte ingå i prövning av saken utan bara se till, hur man skall kunna komma fram till något, som passar för en sammanjämkning. Till en sådan sammanjämkning passa endast beslut i realfrågor, ty det är dessa som enligt riksdagsordningen skola sammanjämkas och icke något krångligt juristeri i texterna. Ur den synpunkten felas det bara verkligt att första kammaren nu på de skäl, som här anförts, icke skulle vara beredd att ens medge en enda ändring i norrlandslagstiftningen i syfte att få ett antal arrenden in under lagstiftningen, då stora utredningar ju ägt rum genom åtskilliga kommittéer, vilka påvisat, att den här föreslagna gränsen är alldeles oriktig. Men ändå kommer första kammaren kanske och säger, att vi

skola taga den i alla fall, den må vara hur oriktig som helst, ty oss intresserar icke något annat.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag vill endast med anledning av att herr Lindhagen vände sig emot mig säga, att det förefaller mig, som om herr Lindhagen borde vara mig tacksam för att jag vill hålla möjligheterna öppna för en sammanjämkning. Ty om denna väg blir stängd, återstår ju endast det resultatet, att någon ändring på ifrågavarande punkt icke kommer till stånd.

Herr **Ekman, Karl Johan**: Herr talman, ifall man nu beslutar om ingressen, så är den frågan en gång för alla avgjord, och det går väl icke an att sedermera besluta ett annat slags ingress. Jag kan icke förstå, att det kan vara riktigt. Dessutom vill jag göra den anmärkningen, att vad som står i den senare delen av ingressen är en sak, som alls icke hör till en lags ingress utan som borde ha stått i en paragraf i lagen. Det är nog det, som har gjort, att frågans behandling i kammaren blivit tilltrasslad på det här sättet.

Herr **Westman**: Jag ber få fästa herr Ekmans uppmärksamhet vid den föredragningsordning som beslutats och som vi nu följa. Om herr Ekman hade haft reda på den, skulle han icke ha hållit sitt sista anförande. Det står i denna föredragningsordning, att kammaren beslutat »att vid det under 3) upptagna lagförslaget först föredrages ingressen i vad den avser a) lagens geografiska giltighetsområde, b) arealgränserna för det arrenderade området och c) bestämningen av de jordägare som böra inbegripas under lagen; därefter de särskilda paragraferna samt sist promulgationsstadgandena, återstående delar av ingressen och rubrik».

Det förhållandet, att denna föredragningsordning blivit uppställd på detta sätt, beror på att den gamla norrlandslagen behandlar just dessa saker i ingressen, vilka herr Ekman säger icke borde stå i ingressen utan i en paragraf. Men då den gamla lagen har dessa saker i ingressen och det var fråga om att göra en ny lag, som reellt sett endast i vissa delar skulle vara en förändring av den gamla lagen, och det däremot icke var fråga om att från grunden utarbeta en ny norrlandslag, följde man den gamla lagens uppställning. Därför kan det icke läggas lagutskottet till last på något sätt, att i lagutskottets förslag dessa problem behandlas i ingressen, eftersom den gamla lagen gör det. Det är en oformlighet, om man så vill, och jag ger gärna herr Ekman rätt i det, att detta innehåll borde ha stått i en eller annan av lagens paragrafer.

Det är genom denna oformlighet, som denna svårighet uppstår i fråga om sättet för behandlingen i kammaren av denna fråga. Vi kunde nämligen icke göra så, att vi behandlade paragraferna först, ty de ändringar av paragraferna, som utskottet föreslår, äro rena obetydligheter, av vilka många bara äro konsekvenser av beslutet om den allmänna arrendelagen. Man kunde icke taga dessa sistnämnda ändringar först och de viktiga reella frågorna sedan. Åtskilliga andra ändringar, som föreslagits i paragraferna, bero på huruvida lagens giltighetsområde utsträcker eller icke. Så är t. ex. förhållandet i fråga om införandet av uttrycket »efter ortens sed» rörande betesrätten. Därför måste man behandla detta problem om den geografiska utsträckningen av lagen först.

Det har varit en svår och krånglig sak att komma fram med ett förslag till en lämplig föredragningsordning. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi nu torde komma till beslut bäst genom att vi följa den beslutade föredragningsordningen. Det innebär, att vi behandla dessa tre realitetsfrågor i ingressen först. Sedan taga vi paragraferna. Då vi sett, i vilka paragrafer det blir

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

ändring, kunna vi fatta beslut om ingressen i de formella delarna, och det kan göras med ledning av den reservation, som jag avgivit. Om herr Ekman ser på denna reservation, finner herr Ekman, att i den där föreslagna ingressen, som finns angiven på sid. 132, ingår en uppräknings av vissa paragrafer. Man kan således icke besluta om ingressen, förrän man beslutat, huruvida paragraferna skola ändras.

Herr **Reuterskiöld**: Herr vice talman, mina herrar! Ja, eftersom frågan om sammanjämkning kommit upp, anser jag mig böra för min del redan nu meddela, att om sammanjämkningsförslag framkommer, kommer jag att förbehålla mig full frihet. Jag anser, att en sammanjämkning icke är möjlig. Efter min uppfattning har kammaren avslagit den lag, som var avsedd att gälla annat område än Norrland, och nu hålla vi på endast med den gamla lagen och dess förändring. Men att sammanslå och sammanjämka en avslagen lag med en annan synes mig uteslutet.

I herr Reuterskiölds yttrande instämde herr *Ekman, Karl Johan*.

Herr **Lindhagen**: Det är ej fråga om det utan fråga om att sammanjämka en av andra kammaren vidtagen ändring i norrlandslagen och en av första kammaren icke vidtagen ändring i norrlandslagen. Det kan också bli föremål för sammanjämkning.

Jag upprepar, herr vice talman, att det är nästan vidunderligt, att första kammaren säger: »Vi skola icke ha någon ändring i gränsen för norrlandslagen», när alla utredningar gått ut på att det är alldeles nödvändigt att utsträcka gränsen.

Herr **Westman**: För att förebygga varje missförstånd vill jag säga, att föredragningen kommer att fortsätta i enlighet med den uppgjorda föredragningsordning, som kammaren beslutit i fråga om *utskottets* förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på den del av ingressen, som avsåge arealgränserna för det arrenderade området, yrkats dels, av herr *Lindhagen*, att nämnda del av ingressen skulle godkännas med den ändring, att minimiarealen bestämdes till 2 hektar odlad jord, ängs- och hagmark, dels ock att ingressen i denna del skulle avslås.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på godkännande av ingressen i nu ifrågavarande del samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse propositionen på avslag å ingressen i angivna del vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av ingressen i förevarande del, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande ingressen till det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 punkten A 3) framställda lagförslaget avslår den del därav, som avser arealgränserna för det arrenderade området, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ingressen i nämnda del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 56.

Ingressen i vad den avsåg bestämningen av de jordägare, som borde inbegripas under lagen.

Herr **Westman**: Herr talman! Den ändring, som gjorts i här ifrågavarande bestämmelser, avser att bringa dess formulering i överensstämmelse med den formulering, som återfinnes i den allmänna arrendelagen. Den är icke av någon som helst kontroversiell natur, och det är utan varje betydelse för sammanjämkningen, om man tager denna formulering eller avslår den.

Då så är förhållandet, hemställer jag om avslag å densamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att beträffande nu föredragna del av ingressen endast yrkats, att densamma skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å ingressen i denna del; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

1 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Arrendeavtal skall upprättas skriftligen, och varde i avhandlingen upptagna samtliga villkor, som betingas. Ändring eller tillägg, som ej avfattas skriftligen, vare utan verkan.

Brukar någon mot lega jord, som i denna lag avses, och har skriftlig avhandling därom ej upprättats, vare jordägaren pliktig att, där brukaren sådant äskar, genom skriftlig handling bekräfta den brukaren sålunda tillkommande arrenderätt. Vill jordägaren ej utgiva sådan handling må domstol på yrkande av brukaren stadfästa arrenderätten sådan densamma, enligt vad om avtalet kan utredas och med denna lag överensstämmer, finnes böra lagligen bestämmas. Sådant beslut av domstol medför samma verkan som skriftligt arrendekontrakt.

Herr **Westman**: Av den ståndpunkt, som kammaren nu intagit i fråga om ingressen, följer, att kammaren har att gå den väg, som anvisats i det av mig på sid. 132 framställda förslaget till lag. Det vill med andra ord säga, att man nu tydligen har att gå över på den linjen, att man utgår ifrån, att den gamla norrlandslagen skall bibehållas, och att man byggande på grundvalen av denna lag endast vidtager vissa ändringar i de paragrafer, vilka påverkas av de beslut, som kammaren förut fattat rörande den allmänna arrendelagen.

Jag ber således att beträffande den nu föredragna 1 § få yrka avslag, vilket i sak betyder, att denna paragraf kommer att gälla, men icke såsom ingå-

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

ende i den föreslagna nya lagen, utan som ingående i den gamla norrlandslagen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare, enligt herr *Westmans* yrkande, på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

2 §.

Denna paragraf var så lydande:

Upplåtelse på arrende skall ske för viss tid, ej understigande femton år, eller ock för arrendatorns livstid; dock att avtal för viss tid, vilket varit gällande femton år, må förlängas jämväl för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall avtalet anses ingånget för en tid av femton år.

Herr **Westman**: Jag ber att få yrka avslag å denna paragraf.

Herr **Lindhagen**: Jag förstår inte ett ord av den hebreiska, som herr *Westman* synes röra sig med. Vill han avskaffa hela norrlandslagen? Det är bara avslag och avslag.

Herr **Westman**: Saken är ju den, att vi ha en norrlandslag, som gäller nu. Icke sant? Men här har utskottet föreslagit en ny norrlandslag, en lag som skulle gälla om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand. Nu har ju kammaren beslutit, att vi icke skola ha en lag, avsedd att gälla inom de områden, som utskottet föreslagit. Därav följer naturligtvis, att vi böra avslå utskottets förslag. Det innebär då, att den gamla norrlandslagen gäller. (Herr **Lindhagen**: Är det säkert det?) Ja, alldeles säkert.

Men nu är saken den, att vi böra i den gamla norrlandslagen göra ändringar i vissa paragrafer, därför att dessa ändringar påkallas av de beslut, vi fattat om den allmänna arrendelagen. Därför har i min reservation för att tillgodose det behov, som här uppkommit, framlagts förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i den gamla norrlandslagen. Nu kommer jag således att yrka avslag på de paragrafer, som fullständigt motsvaras av norrlandslagen och som det ej finnes skäl att göra ändringar i. Däremot kommer jag att yrka bifall till de paragrafer, som stå förtecknade i min reservation.

Herr **Reuterskiöld**: Jag får verkligen bekänna, att även jag har litet svårt att förstå detta. De paragrafer, som det är fråga om, äro av utskottet föreslagna som paragrafer i en lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand. Denna lag är avslagen. Så förhåller det sig ju. Här har kammaren alltså beslutit att behålla den gamla norrlandslagen. Vem har då föreslagit dessa nu behandlade paragrafer i nämnda lag? Utskottet har icke gjort det. Utskottet har visserligen föreslagit dessa paragrafer i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, men alls icke i någon annan lag. Följaktligen kan jag ej finna annat, än att alla dessa paragrafer äro avslagna, såvida de icke föreslås av ordföranden i sammansatta utskottet, samtidigt med att han yrkar avslag.

Herr **Westman**: Det är, herr talman, en rent formell fråga, som herr *Reuterskiöld* upptager. Jag vill påpeka, att det dock icke beslutits att avslå utskottsförslaget till lag om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa

delar av Svealand. Något sådant beslut har icke fattats av kammaren. Kammaren här däremot beslutit avslå *viss del* av ingressen, det är vad kammaren beslutit. Skillnaden mellan herr Reuterskiölds ståndpunkt och min blir bara den, att herr Reuterskiöld vill, att vi skola anse, att utskottets förslag till ny lag i dess helhet har förfallit genom det beslut, kammaren, fattat.

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr vice talman! Allt detta kommer som en överraskning för mig, och jag vet icke alls varthän det lutar. Men nu försäkrar ordföranden i lagutskottet, att den gamla norrlandslagen får stå kvar ograverad. Han yrkar avslag på alla paragrafer i norrlandslagen, men den skall ändå stå kvar ograverad! Men går det bra på det sättet i alla fall, må det vara hänt. Man får väl se, hur det tager sig ut.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av samt vidare, enligt herr *Westmans* yrkande, på avslag å den nu föredragna paragrafen; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

3 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Den, som till annan upplåter jord på arrende, må ej i vidare mån än som överensstämmer med vad här nedan stadgas förbehålla sig eller annan ägare av fastigheten rätt att frånträda avtalet före arrendetidens slut.

Är arrendeavtalet gällande för viss tid, äge arrendatorn uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret; uppsäga dock avtalet senast sex månader därförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkommer arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter. Har arrendatorn i avtalet förbehållit sig rätt att eljest uppsäga arrendet, vare det gällande.

3 § i det av herr *K. G. Westman* m. fl. reservationsvis framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne lydde:

Den, som — — — — slut.

Är arrendeavtalet gällande för viss tid, äge arrendatorn uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret; uppsäga dock avtalet senast sex månader därförinnan, eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter. Har arrendatorn i avtalet förbehållit sig rätt att eljest uppsäga arrendet, vare det gällande.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag å 3 § i utskottets förslag och i stället bifall till 3 § i min å sid. 132 förekommande reservation. Dessa paragrafer äro lika, men på det viset komma vi, vilket av formella skäl är önskvärt, över på en annan linje och förbereda möjligheten av en annan ingress.

Herr Ekman, Karl Johan: Den lag, utskottet föreslagit på sid. 101, är avslagen, så vitt jag kan förstå. De särskilda paragraferna i denna lag hava sålunda förfallit.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare, enligt herr *Westmans* yrkande, på godkännande av 3 § i det av honom m. fl. reservationsvis framlagda, å sid. 132 och 133 i det tryckta utlåtandet upptagna

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

lagförslaget; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

4 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Har vid arrende gällande för viss tid arrendatorn fortfarit med brukningen efter arrendetidens utgång, och har ej inom sex månader därefter jordägaren anmanat honom att avflytta, skall avtalet anses förlängt på femton år.

Herr **Westman**: Jag ber att få hemställa om avslag på paragrafen.

Herr **Lindhagen**: Jag ber att få yrka bifall till norrlandslagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren på gjord proposition avslog den nu föredragna paragrafen.

5 §.

Denna paragraf var så lydande:

Lega kan utsättas i penningar, naturalster eller arbete och skall vara till beloppet bestämd.

Äligger arrendatorn enligt arrendeavtalet att utgöra dagsverken eller annat arbete, skall lända till efterrättelse vad i 2 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas.

Inträffar i orten allmän svårare missväxt, njute arrendatorn, där legan är utsatt i penningar eller naturalster, skäligen nedsättning i densamma.

5 § i herr *Westmans* m. fl. reservationsvis framlagda lagförslag hade följande lydelse:

Lega — — — bestämd.

Äligger arrendatorn enligt arrendeavtalet att utgöra dagsverken eller annat arbete, skall lända till efterrättelse vad i 2 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas.

Inträffar — — — densamma.

Herr **Westman**: Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på 5 § i utskottets hemställan och i stället bifall till paragrafen i den avfattning, den erhållit i den av mig m. fl. avgivna reservationen på sid. 132.

Efter härmed slutad överläggning godkände kammaren på gjord proposition 5 § i det av herr *Westman* m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget.

6 §.

Denna paragraf lydde:

Utan jordägarens medgivande må ej arrendatorn åt annan till brukande upplåta fastigheten eller del därav.

Är arrendeavtal slutet för viss tid ej understigande femton år, och vill arrendatorn lämna från sig arrendet, bjude då jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda arrendatorn skäligen lösen. Vill ej jordägaren det, eller har han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarat sig därtill villig, vare arrendatorn öppet att i sitt ställe sätta annan, med vilken jordägaren skäligen kan nöjas. Vill jordägaren återtaga fastigheten, men kan ej överenskomme träffas om vad i lösen bör utgå, varde beloppet bestämt vid avträdessyn, som nedan sägs.

Är arrendeavtal gällande för viss tid, understigande femton år, må arrendatorn jämväl på sätt ovan är stadgat lämna ifrån sig arrendet, sedan fem arrendear tilländagått.

6 § i det i herr *Westmans* m. fl. ovannämnda reservation framlagda lagförslaget hade följande avfattning:

Utan — — — därav.

Är arrendeavtal slutet för viss tid ej understigande femton år, och vill arrendatorn lämna från sig arrendet, bjude då jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda arrendatorn skälig lösen. Vill ej jordägaren det, eller har han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarar sig därtill villig, vare arrendatorn öppet att i sitt ställe sätta annan, med vilken jordägaren skäligen kan nöjas. Vill jordägaren återtaga fastigheten, men kan ej överenskomme träffas om vad i lösen bör utgå, varde beloppet bestämt vid avträdesyn, som nedan sägs.

Är arrendeavtal gällande för viss tid, understigande femton år, må arrendatorn jämväl på sätt ovan är stadgat lämna ifrån sig arrendet, sedan fem arrendear tilländagått.

Herr **Westman**: Jag ber få hemställa om avslag på 6 § i utskottets förslag och bifall till 6 § i dess lydelse enligt den av mig avgivna reservationen.

Herr **Ekman, Karl Johan**: Herr vice talman! Jag skall be att få yrka avslag på denna paragraf också av det skälet, att jag icke vet, att norrlandslagen varken genom kungl. proposition eller genom motion är underställd riksdagens prövning.

Herr **Westman**: Jag ber få nämna, hur saken förhåller sig. Det förhåller sig så, att Kungl. Maj:t framlagt en proposition med förslag till ändring i vissa delar av norrlandslagen. Sedermera har utskottet med sin initiativrätt föreslagit, att man skulle antaga en helt och hållet ny norrlandslag. Min reservation däremot går ut på det, att man skulle antaga en lag, som innehåller ändring av norrlandslagen. Det finns ju ingen anledning att anse, att detta förslag skulle ligga utanför det parlamentariskt riktiga.

Herr **Lindhagen**: Herr vice talman! Jag tror ej det är värt, att kammaren lägger sig i detta. Det går nog i lås så småningom på denna vägen också.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes på gjord proposition 6 § i det av herr *Westman* m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget.

Härefter föredrogos i ett sammanhang

7—20 §§.

Avslagos på därom av herr *Westman* framställt yrkande.

21 §.

Denna paragraf var så lydande:

Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling eller åtgärd för anordnande av varaktigt betesbruk, dock ej utan jordägarens medgivande å mark, varå finnes ståndskog eller växtligt ungskogsbestånd eller varå jordägaren vidtagit eller är skyldig vidtaga åtgärder för återväxtens betryggande. Ej heller må utan sådant medgivande nyodling ske å mark, därå särskilda åtgärder vidtagits för varaktigt betesbruk. Utan

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastighetens ägor svedja eller verkställa bränning av jord.

Arrendatorn vare berättigad att på lämpligt ställe å den arrenderade jorden eller, om denna utgör allenast visst område av en jordägarens tillhörig fastighet, å annan mark, som hör till fastigheten, efter anvisning taga erforderligt virke till vedbrand och till de arrendatorn åliggande reparationer ävensom till nödiga hägnader, hässjor och täckdikning samt nödiga redskap. Har genom jordägarens åtgöranden skogstillgången å fastigheten under arrendetiden så medtagits, att arrendatorn ej därav kan erhålla sitt fulla virkesbehov, vare jordägaren pliktig att på annat för arrendatorn lägligt sätt tillhandahålla denne det felande.

Utöver vad ovan är stadgat, må arrendatorn ej i annan mån än arrendeavtalet bestämmer nyttja fastighetens skog; äge ej heller avhända fastigheten torv eller annat, som icke är att hänföra till dess årliga avkastning.

21 § i det i herr *Westmans* m. fl. reservation förordade lagförslaget hade följande lydelse:

Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling eller åtgärd för anordnande av varaktigt betesbruk, dock ej utan jordägarens medgivande å mark, varå finnes ståndskog eller växtligt ungskogsbestånd eller varå jordägaren vidtagit eller är skyldig vidtaga åtgärder för återväxtens betryggande. Ej heller må utan sådant medgivande nyodling ske å mark, därå särskilda åtgärder vidtagits för varaktigt betesbruk. Utan jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastighetens ägor svedja eller verkställa bränning av jord.

Arrendatorn vare berättigad — — — — felande.

Utöver — — — — avkastning.

Herr Lindhagen: Jag har så till vida blivit konfunderad av denna ordning, att jag icke passat på och gjort ett yrkande om förbättring i norrlandslagen, som jag skulle ha yrkat under 3 §, och denna möjlighet för mig får nu anses förfallen, herr vice talman. Men då skall jag vid 21 § göra en gammal erinran.

Där står det, att arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling. Nu är förhållandet det, att i Norrland utarrenderas numera bara den odlade jorden. I högst få fall är det annorlunda. Att arrendatorn får verkställa nyodling, ger alldeles ingenting. Man kan icke nyodla på den arrenderade jorden, ty den är redan odlad, så att detta är bara en gest utan något innehåll, och därför har jag föreslagit nu som också förut, att arrendatorn skulle också under vissa betingelser få verkställa nyodling på lämplig mark intill den odlade jorden. Skogschefen Nilsson från Hällefors, som hade företräde i lagutskottet, anförde, att bolagen endast utarrendera den odlade jorden, men det händer ibland, att en och annan arrendator får tillstånd att odla på mark utanför den arrenderade jorden. Då kan det ju bli någon mening med detta. Denna paragraf, som skall ge så mycket, har icke gett någonting. Det är ett spektakel för lagen, och det är ju det, man åtminstone skulle få en ändring i. Nu, då man i nära 20 år arbetat för att få oriktigheterna i norrlandslagen avhjälpta, står allting kvar, som om ingenting inträffat.

Jag gör intet yrkande, herr vice talman, ty det lönar sig alls icke, utan har bara velat påpeka detta missförhållande i norrlandslagen.

Herr Westman: Jag ber att få yrka avslag på 21 § i utskottets betänkande och bifall till densamma i den lydelse, den har i den av mig m. fl. avgivna reservationen på sid. 132.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes på gjord proposition 21 § i det av herr Westman m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget.

22 §.

På därom av herr Westman framställt yrkande avslogs ifrågavarande paragraf.

23 §.

Denna paragraf lydde:

Angående arrendatorns rätt till jakt och fiske å fastigheten är särskilt stadgat. Ej må arrendatorn förbjudas att för husbehov nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än så vitt angår visst fiskevatten, där särskilda åtgärder av jordägaren vidtagits till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

Enligt en vid förevarande paragraf avgiven reservation hade herr Lindhagen hemställt, att paragrafen måtte få följande förändrade lydelse:

Angående arrendatorns rätt till jakt och fiske å fastigheten är särskilt stadgat. Ej må arrendatorn förbjudas att för husbehov nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än så vitt angår visst fiskevatten, där särskilda åtgärder av jordägaren vidtagits till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

Omfattar arrendet all till en fastighet hörande inägojord, vare arrendatorn jämväl berättigad, med det undantag, som nyss sagts, att till husbehov begagna den rätt till fiske, som i övrigt hör till fastigheten.

Herr Lindhagen: Herr vice talman! Här förekommer också en gammal ineffektiv bestämmelse i norrlandslagen. Här stadgas, att den, till vilken jorden är utarrenderad, har rätt att nyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden. Gå åkrarna ned till någon älv eller sjö, blir det ju fiskvatten, men i de flesta fall gå de icke ned till sådant fiskvatten, och då betyder hela lagen, att man får rättighet att stå på åkerrenarna och meta i dikena. Det är hela innebörden av norrlandslagen. Jordkommissionen har äntligen föreslagit en ändring i detta missförhållande, och jag har i min reservation yrkat, att till denna paragraf skall läggas följande: »Omfattar arrendet all till en fastighet hörande inägojord, vare arrendatorn jämväl berättigad, med det undantag, som nyss sagts, att till husbehov begagna den rätt till fiske, som i övrigt hör till fastigheten.» Detta yrkande återfinnes längst ner på sid. 136.

Jag yrkar bifall till detta tillägg till norrlandslagens bestämmelser.

Herr Westman: Herr Lindhagen har här framställt yrkande om sådan ändring i norrlandslagen, att rätten till fiske skulle utvidgas utöver vad nu gäller i norrlandslagen. Det har icke framlagts någon som helst utredning om de konsekvenser, vilka ett bifall till detta herr Lindhagens yrkande skulle medföra, och under sådana omständigheter hemställer jag om avslag å detsamma. Samtidigt yrkar jag avslag även å paragrafen.

Herr Lindhagen: Dessa konsekvenser finnas utförligt motiverade i jordkommissionens betänkande, av vilket herr ordföranden förmodligen tagit del.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först därpå att den nu föredragna paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Lindhagen därom anförda reservationen, samt vidare därpå att paragrafen skulle avslås; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

24 §.

Avslogs på därom av herr *Westman* framställt yrkande.

25 §.

På yrkande av herr *Westman* godkände kammaren 25 § i det av honom m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget.

Härefter föredrogos i ett sammanhang

26—32 §§.

Avslogs på yrkande av herr *Westman*.

Promulgationsstadgandena, ingressen i förut ej avgjorda delar samt rubriken.

På särskilda av herr *Westman* därom gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande delar av det av honom m. fl. reservationsvis framlagda lagförslaget.

Det under 2 upptagna förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 § i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 22) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Herr *Westman*: Herr talman! Kammarens ledamöter återfinna detta lagförslag på sid. 101 i utlåtandet. På grund av det beslut, kammaren förut fattat, är det ju tydligt, att detta förslag bör avslås.

Jag hemställer alltså, att förevarande lagförslag måtte av kammaren avslås.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, avslogs förevarande lagförslag.

Det under 4 upptagna förslaget till lag om ändrad lydelse av 40 § förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Herr *Westman*: Detta lagförslag återfinnes på sid. 119 i utskottets betänkande. Såsom kammarens ledamöter torde finna, är detta lagförslag en följd av den formföreskrift, som av utskottet föreslogs i 1 § av allmänna arrendelagen. Då emellertid kammaren avslagit denna formföreskrift, följer därav, att kammaren även bör avslå det nu föredragna lagförslaget.

Jag hemställer följaktligen om avslag å förevarande lagförslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, avslogs ifrågavarande lagförslag.

Utskottets hemställan i punkten A.

Bifölls, i vad den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att motionerna I: 291, 292, 296, 297, 298, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 312, 313 och 314 samt II: 396, 397, 424, 425, 429, 431, 432, 434, 436 och 438, i den mån desamma

icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I den av herr *Lindhagen* m. fl. väckta motionen I: 313 hade hemställts, att riksdagen ville besluta ett tillägg till den sociala arrendelagstiftningen i syfte att skapa någon kontroll på lagens tillämpning genom de i uppsiktslagen omnämnda jordbrukskommissionerna eller annorledes.

Beräffande frågan om kontroll å tillämpningen av den sociala arrendelagen hade reservation avgivits av herrar *Lindhagen* och *Hage*, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till nästa riksdag i syfte att skapa någon kontroll på lagens tillämpning genom de i uppsiktslagen omnämnda jordbrukskommissionerna eller annorledes.

Herr *Lindhagen*: Under detta moment måste jag fästa uppmärksamheten på två saker, som borde ha föranlett en lagstiftning, ehuru nu någon dylik icke blivit av.

Det första avser en retroaktiv tillämpning av de sociala arrendebestämmelser, som i dag av kammaren antagits för södra och mellersta Sverige. En övergångsbestämmelse har redan antagits, men uti en motion och även i en reservation har jag påyrkat, att lagen skulle i visst avseende få retroaktiv tillämpning. Det inträffade nämligen, och detta är ganska viktigt, fastän vi förbise det, att när norrlandslagen förelåg till antagande, föreslog norrlandskommittén, att denna lag skulle få en viss retroaktiv tillämpning och komma de arrendatorer till godo, som väntade på välsignelsen av den nya lagen. Så kom denna hemställan till den liberala regering, som då satt, och dess jurister sade som vanligt, att civillagar få inte ha retroaktiv verkan. Och så stodo de då levande norrländska arrendatorerna där desillusionerade och fingo ingenting. I stället blev lagen tillämplig på de kontrakt, som upprättades efter den nya lagen, men även den bestämmelsen kringgicks på det sättet, att bolagen skyndade sig — och det var ju i deras intresse, så att det vill jag inte precis klandra dem för, utan det är lagstiftningens fel, som tillåter detta — att upprätta kontrakt på lång tid, till skillnad mot vad som förut varit brukligt, strax före den nya lagens trädande i tillämpning, eller den 1 september 1909. Därigenom undgingo de den nya lagens tillämpning på dessa nya kontrakt, och den, som läser den statistik, herrar *Wihlborg* och *Nilsson* upprättat över dessa förhållanden, han finner, att ännu 1921 hade nära hälften av alla de arrendekontrakt, som voro upprättade i Norrland, avslutats strax före den 1 september 1909.

Nu hotar ju samma spektakel att upprepas och om den saken har lagrådet därför sagt ifrån, att det bör väl inte få ifrågakomma en gång till. Lagrådet har därför föreslagit, att lagen skall äga tillämpning på kontrakt, som upprättas från och med någon tidigare tidpunkt, till exempel från tiden strax efter det propositionen kom in på riksdagens bord. Sker det, så hinna inte bolagen och andra, som skulle drabbas av lagen, att arrangera saken på det där sättet. Det har dock redan försports, att man är i full gång att på egendomar, där man förut haft ettårskontrakt, t. ex. i Västmanland, nu skynda sig att upprätta femårskontrakt, för att man åtminstone under närmaste fem åren skall vara fri från den nya lagen. Vi ha därför i vår reservation yrkat, att lagen skall äga tillämpning på avtal som ingåtts från och med den 1 april 1927. Under den hastiga föredragningen här hann jag inte framställa yrkande härom i vederbörlig tid och ordning. Den saken har sålunda förfallit, så att jag får bara här anmärka detta.

Frågan däremot om retroaktiv verkan på gamla arrendekontrakt, frågan om att arrendatorn skulle erhålla odlingsrätt, och att de arrendatorer som fått lång besittningsrätt skulle tillgodonjuta optionsrätt enligt den nya lagen, äro

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrlands-
lagen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
den s. k.
norrländs-
lagen.
(Forts.)

frågor, som fortfarande också stodo öppna. Men då nu optionsrätten fallit här i kammaren, med 6 röster bara, kan man ju inte yrka på den saken nu. Då återstår bara odlingsrätten, och som jag sade, är odlingsrätten inte av ett spår värde för arrendatorerna i Norrland, ty där inskränker man bara kontrakten till de odlade ägorna. Således förekommer ingen odling. Det skulle därför inte falla mig in att här påyrka retroaktiv verkan för ett så betydelselöst lagstadgande. Men så tillkommer en fråga, och den är mycket viktig, och det är, att man bör väl i alla fall se till, att man skapar någon kontroll både i fråga om tillämpningen av den nu antagna sociala arrendelagen och av norrländslagen. Ett av felen, som behäftade den norrländska arrendelagen, var, att man i första början inte orkade med även kontrollen å lagens tillämpning, men sedan har det ju visat sig, att detta är i högsta grad behöfligt. Det upprättas nämligen inte alls kontrakt där de borde upprättas. En del av jordkommissionens medlemmar, som reste i Norrland och sågo på en del upprättade arrendekontrakt — jag var inte med då — funno, att kontrakten i många punkter voro olagliga, och därför bör det ju vara någon kontroll. Likaså i fråga om de kontrakt, som nu upprättas. När vi nu finna, att bolagen också nu ha fullkomligt fria händer att utan att överträda lagen ställa alla sina arrendehemman utanför lagen genom att av den jord, de äga, bara utarrendera precis så mycket att den formellt inte faller in under lagen och sedan under hand under muntliga avtal upplåta åt arrendatorerna den återstående jorden, som hör till jordbruket, så förstär man ju, att hela lagen är ett stort spektakel. När det nu enligt uppsiktslagen i Norrland redan inrättats jordbrukskommissioner och sådana också skola inrättas i det övriga riket, är det väl inte för mycket, att då dessa kommissioner göra sina resor för att besiktiga hävden på åbyggnader och jord, de också enligt arrendelagen få befogenhet att titta på arrendekontrakten i orterna och undersöka, om det överhuvud har upprättats arrendekontrakt, och om de kontrakt, som upprättats, äro lagliga eller inte. Men därför fordras det uttryckliga bestämmelser i arrendelagen.

Det har i en motion yrkats på en sådan kontroll. Det är ju inte meningen, att kommissionerna skulle kontrollera alla arrendekontrakt, utan de skulle på detta sätt taga stickprov. Den finska lagen däremot föreskriver, att alla arrendekontrakt skola underställas vissa nämnder, som upprättas en i varje socken. Men så långt har inte motionen och reservanternas velat gå.

Jag hemställer därför, herr talman, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till nästa riksdag i syfte att skapa någon kontroll på lagens tillämpning genom de i uppsiktslagen omnämnda jordbrukskommissionerna eller annorledes. Detta yrkande återfinnes på sid. 138.

Herr Westman: Herr talman! Herr Lindhagens yrkande beror därpå, att herr Lindhagen inte är belåten med det verksamhetsområde, som föreslagits för de jordbrukskommissioner, vilka omförmälas i den proposition och det utskottsutlåtande rörande uppsiktslagen, som vi närmast efter detta skola övergå till att behandla. Herr Lindhagen vill ha en kontroll över den sociala arrendelagen även utanför detta jordbrukskommissionernas verksamhetsområde, och herr Lindhagen påyrkar en skrivelse till Kungl. Maj:ts vari riksdagen skulle begära utredning om kontroll på den sociala lagstiftningen utanför jordbrukskommissionernas i uppsiktslagen angivna verksamhetsområde, antingen genom dessa kommissioner eller genom något annat organ.

Det förslag, som herr Lindhagen här väckt, är synnerligen vittutseende, och utskottet har, såsom herrarna finna på sid. 89 i utlåtandet, där utskottet tagit ståndpunkt till denna framställning, framhållit, att här föreslås ett övervakande över de enskilda, som enligt utskottets mening skulle föra alltför långt och

bliva alltför omfattande. Därför har utskottet avstyrkt herr Lindhagens motionsvis väckta förslag.

Jag ber att få avstyrka herr Lindhagens skrivelseförslag.

Herr **Lindhagen**: Den första sak, som ordföranden i utskottet borde inlåta sig på, vore väl frågan: Behövs det någon kontroll på arrendelagen eller inte? Jag har ju till fullo visat, att det för närvarande är ett fullständigt spektakel därigenom, att det inte finns någon kontroll, men det intresserar inte ordföranden det allra minsta, utan han tror, att det blir så vittutseende! Hellre en oduglig lagstiftning än en sådan kontroll, menar han. Men vi ha ju kontroll på uppsiktslagens tillämpning och ha inrättat till och med jordbrukskommissioner i alla delar av riket. Är detta således också så där vittutseende? Då kan man invända, att denna kontroll arbetar väl inte gratis. Ja, men ge dem till deras förut bestämda uppdrag även uppdraget att titta på ett och annat arrendekontrakt såsom stickprov. Men därför att vederbörande i utskottet inte har något intresse för arrendelagens effektivitet och för att den skall kunna hjälpa folket — ty det är en politisk fråga — får det bli hur som helst med kontrollen. Jag har bara velat peka på denna mörka fläck i detta odugliga lagförslag, som vi i dag antagit.

Vidare vill jag säga, att då norrlandskommittén föreslog just dessa jordbrukskommissioner för uppsiktslagens kontrollerande, vilket förslag herrarna fällt beträffande södra och mellersta Sverige, så hade norrlandskommittén också föreslagit en annan lag, nämligen om expropriation för bildande av nya jordbruk. Det var de konservativa och liberala medlemmarna i kommittén, som föreslogo detta och som år 1904 sade, att den lagen var oundgänglig. Då föreslogo de, att den lagens tillämpning skulle kontrolleras genom de av norrlandskommittén i uppsiktslagen förordade jordbrukskommissionerna. Således använde man också där dessa jordbrukskommissioner för att få kontroll på en annan lag, och det är heller ingenting annat, som jag här har begärt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först därpå att ifrågavarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens förut fattade beslut, icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till nästa riksdag i syfte att skapa någon kontroll på den sociala arrendelagens tillämpning genom de i uppsiktslagen omnämnda jordbrukskommissionerna eller annorledes; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk dels ock i ämnet väckta motioner.

*Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.*

Genom en den 24 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 191, vilken hänvisats till lagutskott och sedermera för behandling överlämnats till andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk.

Härjämte hade till andra lagutskottet överlämnats 13 i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

inom första kammaren:

- nr 290, av herr *Sandén* m. fl.,
- nr 299, av herr *Georg Dahl*,
- nr 300, av herr *Tjällgren*,
- nr 311, av herrar *Lindhagen* och *Luterkort*,
- nr 315, av herr *Lindhagen* m. fl.,
- nr 316, av herr *Lindhagen*,
- nr 317, av herr *Lindhagen* m. fl., och
- nr 318, av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

- nr 398, av herr *Johansson* i Uppmälby m. fl.,
- nr 430, av herr *Nilsson* i Tånga,
- nr 433, av herr *Anderson* i Storegården m. fl.,
- nr 435, av herr *Frost* m. fl., och
- nr 437, av herr *Andersson* i Löbbo m. fl.

Efter överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade förevarande proposition och motioner hänskjutits till behandling av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Sistnämnda utskott hade i det nu ifrågavarande utlåtandet under hänvisning till vad däri anförts hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk;

B) att motionerna I: 290, 299, 300, 311, 315, 316, 317 och 318 samt II: 398, 430, 433, 435 och 437, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga om sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Westman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av förevarande utlåtande hemställer jag:

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras, paragrafvis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Vad herr Westman sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk.

1 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

(i *utskottets förslag*:)

Är brukningsdel av den beskaffenhet och omfattning och tillhör den sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller lagen om arrende av viss jord å landet inom *Norrland, Dalarne och Värmland* eller vad i lagen om nyttjanderätt till fast egendom är särskilt stadgat om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhåvdas, vare sig därigenom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

Är brukningsdel av den beskaffenhet och omfattning och tillhör den sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller lagen om arrende av viss jord å landet i *Norrland och vissa delar av Svealand* eller vad i lagen om nyttjanderätt till fast egendom är särskilt stadgat om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhåvdas, vare sig därigenom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

I en vid utlåtagandet avgiven reservation hade greve *Spens* med instämmande av herrar *Magnusson* i Skövde och *Olsson* i Broberg på anförda skäl hemställt, att 1 § måtte erhålla följande lydelse:

Är brukningsdel av den beskaffenhet och omfattning och tillhör den sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller lagen om arrende av viss jord å landet i *Norrland och vissa delar av Svealand*, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhåvdas, vare sig därigenom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

Enligt en annan reservation hade herrar *Linder, Lindhagen, Sjöblom, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby ansett, att 1 § bort erhålla följande lydelse:

Är brukningsdel av den beskaffenhet och omfattning och tillhör den sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller lagen om arrende av viss jord å landet i *Norrland och vissa delar av Svealand* eller vad i lagen om nyttjanderätt till fast egendom är särskilt stadgat om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare *ävensom om jordbruksarrenden under fideikommiss och om vissa andra jordbruksarrenden*, skall uppsikt hållas däröver att brukningsdelen ej vanhåvdas, vare sig därigenom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

Greve **Spens**: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget har varit föremål för en mycket skarp kritik inom lagrådet. Justitierådet *Wedberg* yttrade bland annat, att han ej kände sig övertygad om »att en lagstiftning av den föreslagna s. k. sociala arrendelagstypen påkallar ett komplement av uppsiktslagens natur». Han anför vidare: »Då all återhållsamhet bör iakttagas i fråga om nya lagstiftningsåtgärder, vilkas alltför stora mängd redan betänkligt hotar lagens auktoritet och säkerheten i rättslivet, anser jag mig böra avstyrka förslaget såvitt det äsyftar annat än att uppsiktslagen må, i de landsdelar där den nu gäller, bliva tillämplig å brukningsdel etc.» Justitierådet *Alexander-son*, med vilken regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga* instämde, anförde bland

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

annat: »Avgörande för lagförslagets behövlighet är således, huruvida redan från början kan förutses, att nämnda särskilda bestämmelser skola av vederbörande jordägare i någon avsevärd omfattning betraktas med sådan ovilja, att därav uppstår fara för arrendejordbrukens vidmakthållande.» Vidare yttra samma två ledamöter av lagrådet: »Att uppsiktssystemet i och för sig är behäftat med allvarliga olägenheter, synes mig ligga i öppen dag. Det inför ett moment av stelhet och orörlighet å det jordbruksekonomiska området, som lika litet där som inom näringslivet i övrigt kan vara av godo.» Den fjärde ledamöten i lagrådet, lagrådets ordförande, säger bland annat: »Av utredningen synes framgå, att de nuvarande förhållandena inom de sydligare delarna av landet icke äro sådana, att ett direkt statsingripande är av behovet påkallat, och en lagstiftning, som inskränker den enskildes rörelsefrihet, kan på jordbruksområdet som på så många andra områden lätt bliva till hinder för utvecklingen i stället för att befordra densamma.»

Dessa yttranden innebära ju synnerligen allvarliga betänkligheter mot det föreliggande lagförslaget. Jag delar dessa lagrådets betänkligheter mot den föreslagna utvidgningen av uppsiktslagens tillämplighet till andra delar av landet än dem, där norrlandslagen kommer att gälla, och jag känner mig i likhet med justitierådet Wedberg icke övertygad om, att en lagstiftning av den föreslagna sociala arrendelagstypen påkallar ett komplement av uppsiktslagens natur.

Justitieministern har i anslutning till lagrådets yttrande endast uttalat, att enligt hans uppfattning en uppsiktsslag är nödvändig som komplement till en skärpt arrendelagstiftning. Social arrendelagstiftning har emellertid inte av kammaren antagits i den utsträckning, som justitieministern och regeringen föreslagit. Den skall enligt kammarens beslut avse huvudsakligast endast bolagsarrendens byggnader, såsom herrarna finna av 2 § i lagförslaget, där det heter: »Är brukningsdel utarrenderad, skall, där ej sådant fall är för handen, varom i 9 § första stycket sägs, vad i denna lag stadgas äga tillämpning allenast beträffande nödiga byggnader.» Det är således inte fråga om vanhävd av jord utan av byggnader. Uppsiktslagen skulle därför så gott som uteslutande endast komma att avse vanhävd å bolagsarrendens byggnader. Men för sådant ändamål skall det väl inte behövas jordbrukskommissioner i de sydligare delarna av riket eller de delar, där inte norrländska arrendelagen kommer att gälla. Som jag antydde redan på förmiddagen, ha vi från de vanhävdsbestämmelser, som utfärdades av Kungl. Maj:t under kristiden, en mycket sorglig erfarenhet av beskaffenheten av de anmälningar, som i allmänhet inkommo till länsstyrelserna. Det är nog tämligen säkert, att de anmälningar, som, om denna lag antages, skulle göras rörande vanhävd å byggnader, i allmänhet skulle härröra från trakasseringslusta, hämndbegär o. dyl.

Jag kan således för min del inte anse, att denna uppsiktsslag bör gälla inom andra områden än där norrlandslagen kommer att gälla. Nu har kammaren ju beslutat, att norrlandslagen skall komma att gälla endast inom det gamla området, i Norrland och Dalarna, som det kallas i rubriken, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till min reservation med den ändring allenast, att i stället för orden »i Norrland och vissa delar av Svealand» kommer att stå »inom Norrland och Dalarna».

Herr Westman: Herr talman! För min del kan jag inte biträda det förslag, som innefattas i greve Spens' reservation. Likaväl som man ansåg, då en norrlandslag med tvingande bestämmelser för bolagsarrenden antogs, att det var nödvändigt att ha en uppsiktsslag, likaväl är det nödvändigt nu, när man antar en lagstiftning med tvingande bestämmelser rörande bolagsarrenden i

södra och mellersta delen av Sverige, att ha en uppsiktslag, som gäller för dessa delar av landet.

Jag ber därför att få yrka bifall till 1 § i utskottsförslaget med den ändring, som följer av förut fattade beslut, att i stället för orden »arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand» skall sättas »arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne».

*Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Genom denna skrivelse utsträcker ju uppsiktslagen till bolags- och spekulantarrenden över hela Sverige men inte till fideikommissarrenden och arrenden under större enskilda egendomar, som inte äro fideikommiss. I fråga om de sista kan ju inte lagen utsträckas, eftersom genom bägge kamrarnas beslut förslaget förfallit att föreskriva någon arrendelag för dem, men däremot återstår vissa sociala arrendelagsbestämmelser för jordbruksarrenden under fideikommiss. Om uppsiktslagen inte får gälla dessa fideikommiss, kommer det att inträffa vad som förut ägt rum, att man utan hinder kan lägga ner eller sammanslå gårdar. Det har ju alltid varit en beklaglig företeelse i vår egnahemsrörelse, att samtidigt som man med stora kostnader anskaffar nya hem, så låter man förstörelsen gå löst över de redan färdiga hemmen. Jag har till statsministern särskilt framställt en interpellation, om det är någon mening med, att fideikommissens småbruk, underlydande gårdar och torp skola få läggas ner eller sammanslås med den stora fastigheten, samtidigt som man på samma ort försöker skaffa nya egna hem, vilket allt kommer att ske, om inte uppsiktslagen även drabbar fideikommissen. Samma äventyr blir det naturligtvis genom att uppsiktslagen inte får gälla för de gods, på vilka ingen social arrendelag alls blir tillämplig, men det kan ju inte jag hjälpa, och därför skall jag inte göra något yrkande därom.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till den av herrar Linder, Lindhagen, Sjöblom, Magnusson i Kalmar, Hage och Johansson i Uppmälby vid 1 § fogade reservationen, där det står, »ävensom om jordbruksarrenden under fideikommiss» men med strykande av orden »och om vissa andra jordbruksarrenden». Varför man behöver detta som ett stöd särskilt för lagens tillämpning på fideikommiss, är ju därför att man kan vänta, att då ägarna få göra tio-åriga arrenden, bli de ännu mer benägna än förut på vissa ställen att lägga ner sina gårdar.

Herr Westman: Endast ett par ord för att fästa kammarens uppmärksamhet på, att enligt det beslut, som kammaren har fattat, finns det inga tvingande bestämmelser rörande nybyggnadsskyldighet och dylikt för fideikommissarier, utan den enda tvingande bestämmelse, som finns i fråga om fideikommissjord, är att den skall utarrenderas på tio år. Det kan ju inte vara lämpligt att skicka ut en kommission för att kontrollera fideikommissen endast i detta avseende.

Jag ber därför att få hemställa om avslag på herr Lindhagens yrkande.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det är ju i alla fall på det sättet, att vanhävdslagen får ingen tillämpning alls på fideikommissen, och ordföranden tycker naturligtvis, att det är mycket bra och trevligt, att de få förfalla, om han alls intresserar sig för saken. Jag kan inte göra något annat än vidhålla mitt yrkande.

Greve Spens: Herr talman! Jag skall endast be att få konstatera, att dessa jordbrukskommissioner komma att få en synnerligen liten verksamhet inom de delar av landet, där inte norrlandslagen gäller, och då jag anser dem alldeles obehövliga, vidhåller jag mitt yrkande om avslag.

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o), av herr *Westman*, att den under behandling varande paragrafen skulle godkännas med den ändring, att orden »i Norrland och vissa delar av Svealand» utbyttes mot »inom Norrland och Dalarne»; 2:o), av greve *Spens*, att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen, likaledes med ändring av orden »i Norrland och vissa delar av Svealand» till »inom Norrland och Dalarne»; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle godkänna det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. därom anförda reservationen, dock med den ändring att dels orden »i Norrland och vissa delar av Svealand» utbyttes mot »inom Norrland och Dalarne», dels ock orden »och om vissa andra jordbruksarrenden» utelämnades.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr *Westmans* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Greve *Spens* begärde votering, i anledning varav herr andre vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Lindhagens* yrkande.

Herr *Ekman, Karl Johan*, åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 2 punkten A framställda lagförslaget antager paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr *Linder* m. fl. därom anförda reservationen med den av herr *Lindhagen* under överläggningen föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i den av greve *Spens* vid utlåtandet avgivna reservationen med den av greve *Spens* under överläggningen föreslagna ändring.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i utlåtande nr 2 punkten A framställda lagförslaget med den av herr *Westman* under överläggningen föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i den av greve Spens vid utlåtandet avgivna reservationen med den av greve Spens under överläggningen föreslagna ändring.

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

2 §.

Denna paragraf var så lydande:

Är brukningsdel utarrenderad, skall, där ej sådant fall är för handen, varom i 9 § första stycket sägs, vad i denna lag stadgas äga tillämpning allenast beträffande nödiga byggnader.

Vid förevarande paragraf hade reservation avgivits av herrar *Lindhagen* och *Hage*, som yrkat, att, såsom norrlandskommittén och jordkommissionen även hemställt, uppsiktslagen skulle även i fråga om utarrenderad brukningsdel avse jordens hävd och icke endast byggnadernas vidmakthållande, och därför hemställt, att paragrafen måtte utgå ur förslaget.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jordkommissionen ansåg det nödvändigt att uppsiktslagen i fråga om utarrenderad jord skulle avse själva jordens hävd och icke endast byggnadernas vidmakthållande, och jag får göra ett yrkande om ändring i det syftet i 2 §.

Herr **Westman**: Jag ber att få hemställa om bifall till utskottsförslaget. Om man följde den linje, som herr Lindhagen anvisat, skulle det medföra, att arrendatorerna komme under en ständig skarp uppsikt av jordägarna, som ju skulle stå i ansvar för att jorden hölls i god hävd. Det skulle bli synnerligen obehagligt för arrendatorerna.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Det är ett fullständigt misstag vad den siste talaren sade, ty här gäller det sådana arrenden, där jordägaren inte själv är jordbrukare och i de flesta fall helst ser, att egendomen producerar skog och dylikt och inte utnyttjas för jordbruk. Skulle det här förekomma någon uppsikt, så bleve det nog arrendatorerna, som finge ha uppsikt över jordägaren, för att han skulle tillåta hävd av sin jord.

Jag anhåller, att i paragrafen införes den bestämmelsen, att uppsiktslagen skall gälla i fråga om utarrenderade brukningsdelar samt inte blott, såsom det nu står, byggnadernas hävd utan även jordens hävd.

Greve **Spens**: Jag skall be att få nämna, att när det inom utskottet var tal om denna paragraf, så var man alldeles på det klara med på vänsterhåll, att om man lägger ansvaret för vanhävd av jorden på jordägaren, skulle det uppstå irritation och trakasserier, och om man lägger ansvaret på arrendatorn, bleve det i regel inte någon påföljd. Därför blev man där överens om, att den lydelse, som nu är föreslagen, är den enda riktiga.

Lagförslag
ang. uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu ifrågakvarande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den av herr *Lindhagen* under överläggningen föreslagna ändringen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

3 §.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf lydde:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

För uppsiktens utövande tillsätter Konungen för varje län eller, där så finnes lämpligt, för två eller flera län en jordbrukskommission, bestående av ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utses för en tid av tre år.

(i *utskottets förslag*:)

För uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Konungen, och två andra ledamöter, valda den ena av landstinget och den andra av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Samtliga ledamöter utses för en tid av tre år. För varje ledamot utses ock en suppleant för samma tid.

Kommissionen har att ställa sig till efterrättelse det reglemente, som Konungen fastställer efter det kommissionen avgivit förslag samt landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott däröver blivit hörda.

Vid förevarande paragraf hade reservationer avgivits

1) av herrar *Linder*, *Lindhagen*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby, vilka ansett, att paragrafen bort erhålla följande lydelse:

För uppsiktens utövande skall för varje landstingsområde finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av tre ledamöter, valda av landstinget. Bland de sålunda valda förordnar Konungen en till ordförande. Samtliga ledamöter utses för en tid av tre år. För varje ledamot utses ock en suppleant för samma tid.

Kommissionen — — — — — hörda.

2) av herr *Andersson* i Rasjön med yrkande om bifall till *Kungl. Maj:ts förslag* beträffande jordbrukskommissionernas verksamhetsområde och sättet för deras tillsättande.

Herr *Lindhagen*: Här finns en reservation av herrar *Linder*, *Lindhagen*, *Sjöblom*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johansson* i Uppmälby. Norrlandslagen innehåller, att jordbrukskommissionerna skola bestå av tre ledamöter, utsedda av Konungen. Emellertid har det befunnits, att kommissionerna inte alltid äro så effektiva, vilket man tillskriver bl. a. den omständigheten, att Konungen inte kan utse några ledamöter i kommissionen utan att fråga någon, och då frågar Konungen vanligen sin befallningshavande. Befallningshavanden föreslår ledamöter, som ha en mera ensidig syn på dessa saker och inte alltid äro så energiska och intresserade. Nu ha vi ju fått ett landsting, som repre-

senterar alla partier och där man enar sig genom valnämnder om förnuftiga förslag. Där ligger intresset för saken nära till hands, varför reservanterna ansett, att man här skulle gå längre än utskottet och låta landstinget utse alla tre ledamöterna.

Jag skall därför be att få föreslå följande lydelse av paragrafen: »För uppsiktens utövande skall för varje landstingsområde finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av tre ledamöter, valda av landstinget. Bland de sålunda valda förordnar Konungen en till ordförande. Samtliga ledamöter utses för en tid av tre år. För varje ledamot utses ock en suppleant för samma tid.» Resten av paragrafen skulle bli lika med förslaget.

Jag yrkar bifall till denna reservation, herr talman.

Herr Tjällgren: Herr talman! Utskottet har föreslagit, att kommissionen skulle bestå av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Konungen, och två andra ledamöter, varav den ena skulle utses av landstinget och den andra av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Detta förslag är ju i överensstämmelse med var som nu är stadgat beträffande val av skogsvårdsstyrelse. Jag tror, att om kammaren skulle bifalla det föreliggande förslaget, skulle detta vara bättre, än om kammaren bifölle vad herr Lindhagen föreslagit, nämligen att samtliga tre skulle utses av landstinget. Det kan ju hända, att kommissionen då möjligen skulle bli ensidigt sammansatt.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Spens: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag tycker, att det inte anförts tillräckliga skäl att gå ifrån detta, som medgiver mindre antal jordbrukskommissioner än utskottets förslag. Det enda skälet skulle vara, att det bleve något längre resor, om två eller flera län skulle slås ihop om en jordbrukskommission, men det är ju givet, att om inom ett län verkligen bleve något att göra för en jordbrukskommission och resor i större antal därför komme i fråga, så får detta län en särskild jordbrukskommission.

Jag yrkar således bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen enligt utskottets förslag, vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit, samt slutligen på godkännande av det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av herr Linder m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Bifölls, i vad den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Kammaren beslöt, att ifrågavarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens förut fattade beslut, icke skulle till någon kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och anförde: När nu båda dessa lagförslag äro genomgångna, vill jag för min del, som jämte många andra länge varit med i arbetet för dessa frågor och som följt händelsernas utveckling, uttala, att ehuru visserligen ett och annat, särskilt genom vissa, om än mycket ofullständiga bestämmelser för södra och mellersta Sverige, blivit vunnit, så betyder i alla fall för dem, som här skulle skyddas, det nu antagna lagverket en mycket stor besvikelse. Särskilt att norrlandslagstiftningen utan någon som helst förbättring i de punkter, där obestridligen en sådan förbättring varit påkallad, utgår ur denna smältdegel i sin gamla ofullkomliga gestalt, är verkligen inte ägnat att framkalla några förhoppningar. Frågar man sig, huru ett sådant långvarigt arbete kunnat så sammanstörta, tror jag det beror på, att man ännu inte i detta land kunnat uppbringa tillräckligt intresse för jordfrågan och framför allt inte kunnat få en regering, som med kraft framfört denna sak. Hade detta skett, skulle nog åtskilligt mer ha kunnat vinnas än det magra resultat, vid vilket vi nu stannat.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.55 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
